

**Expofitio Symboli Ruffini Aquilegenfis præfbyteri ad laurentium papam: In qua fingulos articulos fi-
dei noui ac ueteris testamenti auctoritatibus confirmat: & hærefes contrarias destruit. Epiftola Prima.**

AHI Quidem Fideliffime Papa Laurenti ad fcribendum animus non eft tam cupidus: q̄ nec idoneus: fcienti non effe abfq; periculo multoꝝ iudiciis ingeni- um tenue & exile cõmitere. Sed quoniam (ut cum uenia tui dixerim) id teme- re in epiftola tua per Chrifti me sacrameta quæ a nobis maxima cum reuerẽtia fufcipiuntur astringis: ut aliquid tibi de fide fecundum fymboli traditionẽ rationẽq; cõponam q̄uis fupra uires noftras fit pondus præcepti (Nõ. n. me la- tet fententia fapientũ quæ probe admodum dicit: quia de deo & uera dicere periculofum eft) tamẽ fi expetitionis a te impofitæ neceffitatem orationibus iuues: dicere aliqua obedientiæ magis reuerentia q̄ ingenii præfumpione tẽta- bimus: quæ quidem non tam perfectõꝝ exercitiis digna uideantur: q̄ quæ ad paruuloꝝ in Chrifto & incipientium librent auditum. Equidẽ comperi non-

De deo dicitur periculofum est

nullos illuftrium tractatoꝝ aliqua de his pie & breuiter edidiffe. Photinũ uero hæreticũ fcio eatenus fcripiffie: nõ ut rationẽ dictõꝝ audietibus explanaret: fed ut fimpliciter fideliterq; dicta ad argumentũ fui dogmatis tra- heret: cum in his uerbis fãctus fpiritus prouiderit nil ambiguũ: nil obfcurum: nil a reliquis diffonans uideri: quia in his uere completur prophetia quæ dicit: Verbum. n. cõfumans & breuians iniquitatẽ: quia uerbum bre- uiatum facit dominus fup terram. Nos ergo fimplicitatẽ fuam uel uerbis apoftolicis reddere & fignare tẽtabi- mus: uel quæ omiffa uidentur a prioribus adimplere. Sed ut manifeflius fiat argumentum uerbi huius ut dixi- mus breuiati: caufam qua hæc traditio ecclefiis data eft ab origine repetemus. Tradunt maiores noftri q; post afcenfionẽ domini cũ per aduentũ fpiritus fãcti fupra fingulos quofq; apoftolos ignea liugua fediffent: ut lo- q̄lis diuerfis uariifq; loquarent: per quod eis nulla gens extranea: nulla lingua barbaries inaceffa uideret & in- uia: præceptũ eis a domino datũ hoc ad predicandũ dei uerbum ad fingulas quẽq; proficifci nationes. Difcef- furi itaq; ab inuicẽ normã fibi prius futuræ prædicatiõis in cõmune conftituũt: ne forte alii alio abducti diuer- fum aliquid his qui ad fidẽ Chrifti in uitabant exponerent. Omnes igitur in uno pofiti: & fpiritu fãcto reple- ti bñtud futuræ fibi ut diximus prædicatiõis indicium in unum cõferendo quod fentiebat unusquifq; com- ponũt: atq; hanc credentibus dandam effe regulam ftatuũt. Symbolũ aut hoc multis & iuftiffimis ex caufis ap- pellari uoluerunt. Symbolum. n. græce & indicium dici potest & collatio: hoc eft quod plures in unum conferũt. Id enim fecerunt apoftoli in his fermonibus in unum conferendo quod unusquifq; fenfit. Indiciũ aut uel fi- gnum iccirco dicitur. quia in illo tempore ficut paulus apoftolus dicit in actibus apoftolorum refertur multi ex circumeuntibus iudæis fimulabant fe effe apoftolos Chrifti: & lucri alicuius uel uentris gratia ad prædican- dum proficifcebantur: nominantes quidem Chriftum fed nõ integris traditionũ lineis nuntiantes. Ic circo iftud indicium pofuerunt: per quod agnofceretur is qui Chriftum uere fecundũ apoftolicas regulas prædicaret. De- niq; & i bellis ciuilibus hoc obferuari ferunt: quoniam & armõꝝ habitus par: & fonus uocis idem: & mos unus eft. Atq; eadẽ iftituta bellãdi nequa doli furreptio fiat: fymbola diftincta unusquifq; dux fuis militibus tradit: quæ latina figna uel indicia nuncupantur: ut fi forte occurrerit quis de quo dubitetur fymbolum prodat fi fit hoftis uel focius: iccirco deniq; hæc non fcribi chartulis aut membranis: fed requiri in credentium cordibus tra- diderunt: ut certum effet hæc neminẽ ex lectione quæ interdum peruenire etiam ad infideles folet fed ex apo- ftolorum traditiõẽ didiciffie. Difceffuri igitur ut diximus ad prædicandum iftud unanimis & fidei fuæ apo- ftoli inducium pofuere: non ficut filii Adam difceffuri ab alterutrum turem ex latere cocto & bitumine cõftruc- tes: cuius cacumen ufq; ad cælum pertingeret: fed monumenta fidei quæ ftarent aduerfum faciem inimici e la- pidibus uiuis & margaritis dominicis edificantes: quam neq; uenti impellerent: neq; fulmina fubruerent: neq; tempeftatum ac procellas turbines promouerent. Merito igitur illi ab inuicem feparandi turrem fuperbiæ ædificantes linguaꝝ cõfufione damnati funt: ne unusquifq; poffet aduertere proximi fui loquelam. Ifti uero qui turrem fidei cõftruebant omnium linguarum fcientia & agnitione donati funt: ut illud peccati: hoc fidei probaretur inditium. Sed iam nobis etiam de ipsis aliquid contrectandum eft margaritis: in quibus primo in loco fons & origo ponitur: cum dicitur Credo in deum patrem omnipotentem. Vex prius q̄ incipiam de ipsis fermonum uirtutibus difputare: illud non impune commemorãdũ puto q; diuerfis ecclefiis aliqua in his uerbis inueniuntur adiecta. In ecclefiã tamen urbis romæ hoc non depræhenditur factum: quod eo propterea effe ar- bitror q; neq; hærefis ulla illic fumpfit exordiũ: & mos mihi feruatur antiquus eos qui gratiam baptifmi fufce- pturi funt publice id eft fidelium populo audiente fymbolum reddere: & utiq; adiectionem huius faltem fer- monis eorum qui precefferunt in fide non admittit auditum: In cæteris autem locis quantũ intelligi datur pro- pter nonnullos hæreticos addita quedam uidentur: per quæ nouellæ doctrinæ fensus crederetur excludi. Nos tamen illum ordinem fequimur: quem in aquilegenfi ecclefiã lauacri gratia fufcepimus. Credo igitur primo omnium ponitur ficut paulus apoftolus ad hebræos fcribens dicit. Credere enim primo omnium accedentẽ accedentem ad deum oportet: quia eft: & credentibus remunerator fit. Sed & propheta dicit. Nifi cre- ditis non intelligitis. Vt ergo intelligentia auditu patefiat teftis: primo omnium te credere profiteris: quia nec mare quis ingreditur: & liqdo a profundo fe fe cõmittit elemeto nifi fe prius credat poffe faluari: nec agricola fe mina fulcis obruit: & fruges fpargit in terram: nifi crediderit uenturos imbres affuturum quoq; fofis teporem:

et

Socius

inditium

*Symbolum quare
fichum*

Integris lineis

*Monumenta fidei e margaritis
& uicis lapidibus edificantur*

Credo

*Nulla hærefis p. roma
fumpfit exordium.*

quibus terra confota segetes multiplicata fruge producat: ac uentis spirantibus nutriat. Nihil deniq; est: quod in uita geri possit: si non credulitas ante Precesserit. Quid igitur mirū si accedentes ad deum credere nos primo omnium profiteamur: cum sine hoc nec ipsa exigi possit uita cōmunis. Hoc autem iccirco in principiis premisimus: quia pagani nobis obiicere solent: q; religio nostra quia rationibus deficit in sola persuasione consistat: & ideo ostendimus nec agi nec stare aliquid posse nisi precesserit ius credendi: Deniq; matrimonia contrahuntur: quia creditur successura posteritas: & pueri discendis artibus traduntur: quia magistrorū in discipulos transfundenda creditur disciplina. & imperii insignia unus suscipit: dum credit sibi populos & urbes armatum etiam exercitium paritur. Quod si hæc singula nisi prius crediderit futura nullus aggreditur: quomodo non multo magis ad agnitionem dei credendo ueniat. Sed uideamus quid iam breuius hic sermo symboli proponat. Credo inquit in deum patrem omnipotentem. Orientales ecclesie omnes pene ita tradunt. Credo in unum deum patrem omnipotentem: & rursum in sequenti sermone ubi nos dicimus & in Christum Iesum unicum filium eius dominum nostrum: illi tradunt: & in unum dominum nostrum Iesum Christum unicum nisi filiū eius. Vnū scilicet deum & unum dominum secundū auctoritatem Pauli apostoli profitentes. Sed de hoc insequentibus locis repetemus. Nunc interim quod ait In deum patrem omnipotentem uideamus. Deus secundū quod opinari potest humana mens naturæ ipsius uel substantiæ quæ est super omnia appellatio est. Pater arcani & ineffabilis sacramenti uocabulum est. Deum cū audis substantiam intellige: sine initio: sine fine: simplicem: sine ulla admixtione: inuisibilem: in corporeū: ineffabilem: inestimabilem: in quo nihil adiunctū: nihil creatū sit: sine auctore. est enim ille qui est omnino omnium auctor. Patrem cū audis filii intellige patrem: qui filius supradictæ sit imago substantiæ. Sicut enim nemo dicitur dominus nisi habeat uel possessionē uel seruum cui dominetur: & sicut nemo magister dicitur nisi discipulū habeat: ita & pater nullo pacto quis dici potest: nisi filium habens. Hoc igitur ipso noie quo deus pater appellatur cū patre pariter subsistere etiam filius demonstratur. Quomodo autē deus pater genuerit filium nolo discutias: nec te curiosius ingeras in profundo arcani: ne forte dum inaccessæ lucis fulgorem pertinacius perscrutaris exiguum ipsum qui mortalibus diuino munere cōcessus est perdas aspectū. Aut si putas in hoc omni indagatiōis genere utendū: prius tibi propone quæ nostra sunt quæ si consequenter ualueris expedire: tunc a terrestribus ad cælestia: & a uisibilibus ad inuisibilia properato. Expedi primo si potes quomodo mens quæ intra te est generet uerbum: & quid sit in ea memoriæ spiritus: quomodo hæc cū diuersa sint rebus & actibus unū tamen sint uel substantia uel natura: & cum emente procedant nunq̄ tamen ab ipsa separentur. Et si hæc quis in nobis & maxime nostra substantia habentur: tamē tanto nobis occulta uidentur quanto aspectui corporeo inuisibilia. De apertioribus requiramus. Fons quomodo in se generat fluuiū: quo autē spiritu rapidum fertur fluentū: Quid est q; dū unū & in separabile sit fluuius & fons: nec fluuius fons: nec fons fluuius intelligi aut appellari potest: & tamen qui uiderit & fontem. Exerce te prius in horum explanatione: & discute si potes quæ habentur in manibus: & tunc ad horū similia ueniamus. Nec putes q; te statim de terra ascendere sua deā super cælos: sed prius si te placeat ad iustud firmamētum quod oculis uidet educam: & ibi si potes naturam huius uisibilis luminis discute quomodo ignis iste celestis generet ex semetipso splendorem lucis: quomodo etiam perducatur uaporem. & cum tria sint in rebus: unum tamen sunt in substantia. Quod & si hæc singula inuestigare potueris: scito adhuc diuinæ generationis mysterium tanto eē differentius & eminentius: quanto creator creaturis potentior: quanto artifex opere suo præstantior: quanto ille qui semper est eo qui ex nihilo cœpit esse nobilior. Credendus est ergo deus esse pater unicus filii sui domini nostri non discutiendus. Neq; enī fas est seruo de natalibus domini disputare. Contestatus est pater de cælis dicens: Hic est filius meus dilectus: in quo mihi bene complacui: ipsum audite. Pater ipsum dicit esse filium suum: & ipsum audiri iubet. Filius dicit qui uidet me: uidet & patrem meum. Ego & pater unū sumus. Et ego ab eo exiui: & ueni in hunc mundum. Quis est qui inter has patris & filii uoces medius se discussor interferat: & diuinitatem diuidat: affectum separet: substantiam rumpat: spiritum secet: neget esse uerum quod ueritas dicit. Est ergo deus pater uerus tanq̄ ueritatis pater: non extrinsecus creans: sed ex eo quod ipse est filium generans id est quia sapiens sapientiā: quia iustus iusticiam: quia sempiternus sempiternum: quia immortalis imortalem: quia inuisibilis inuisibilem: quia lux splendorē: quia mens uerbum. Quod autē diximus orientis ecclesia tradere unum uerum deum patrem omnipotentem & unum dominum: hoc intelligendum est unum numero dici sed uniuersitate. Verbi gratia: Si quis dicat unum hominem aut unum equū: hic unū pro numero posuit. potest. n. & alius homo esse & tertius: uel equus. Vbi autē secundus uel tertius non potest iungi: unus si dicatur non uniuersitatis sed uniuersitatis est nomen. Vt si exempli causa dicamus unum solem: hic unus ita dicitur: ut uel alius uel tertius addi nō possit. Unus ē enī sol. multo magis ergo deus cū unus dī unus nō nūeri sed uniuersitatis uocabulo nūcupat. i. q; ppea unus dī q; alius non sit. Similiter & de dño accipiendū ē q; unus sit dñs Iesus christus p quē deus p̄ dñatū oīum tenet. Vnde & sequens sermo oīpotentē pronunciat deū. omnipotens autem ab eo dicitur q; omnium teneat potentatum. Teneat autem omnia pater per filium sicut & apostolus dicit: Quia per ipsum creati sunt omnia uisibilia: siue troni dominationes siue principatus siue potestates. Et iterum ad hæbreos scribens dicit: Quia per ipsum sæcula instituit. & ipsum constituit hæredem uniuersorum. Quod si per ipsū sæcula instituit pater: & per ipsum creati sunt omnia: & ipse est hæres omnium: ipsum ergo & potētatum omnium tenet: quia sicut de luce & ueritas de ueritate: ita de oīpotente omnipotens natus est: ut in apocalypsi Ioānis scriptū ē. Et requiem non habent die ac nocte dicentes: Sanctus sanctus sanctus dominus deus sabaoth. qui erat & qui est & qui uenturus est omnipotens. Omnipotens ergo dicitur qui uenturus est. & quis est alius

terra confota

non exaltet uita cōmunis
exigi non potest

religio nra merito deficit

mentales estis

humana mens de deo
comparatur

quid

deus defuit

uere generat xbum

non est fas seruo de natalibus domini disputare

non est fas seruo de natalibus domini disputare

unus sol

unus sol

unus deus

unus deus

et inuisibilis

lux

uis

deus

pater

nisi

flumin
uiderit

unus

per

Paraphraſis huius dicitur

Hicſus ſaluator

Chriſtus uel dicitur
regnum nomen in
pontificatus

Unus eſt uer- men ſenfus
ab

Exempla nō proū
habent ſimilitudines

Natus manet mortuus

Exempla nō in aly qſt ſctū

ſubſtantiam
Unus

est alius q̄ uenturus ē niſi ieſus chriſtus filius dei: His addit̄ iuiſibile p̄ſſibile. Sciēdū q̄ duo iſti ſermōes i eccle-
ſiā romanā ſymbolo non habentur. Conſtat aut̄ apud nos additos hæreſeos cauſa Sabellii illius profecto quæ
a noſtris patripaſſia appellat̄ .i. quæ patrē ipſum uel ex uirgine natū dicit: & uiſibile factum eſſe uel paſſū af-
firmat in carne. Ut ergo excluderet talis impietas de patre uident̄ hęc addidiſſe maiores: & inuiſibile patrē at
q̄ impaſſibile dixiſſe. Conſtat eni filiū nō patrē incarnatū: & ex carne natū: & ex natiuitate carnis filiū uiſibile
& paſſibile factum. Quātum aut̄ expectat ad illā deitatis mortalē ſubſtantiā quæ una ei eadēq̄ cum patre ē:
ibi neq̄ pater neq̄ filius neq̄ ſpiritus ſanctus uiſibilis aut paſſibilis credit̄. Secundū dignationem uero carnis af-
ſumptæ filius & paſſus in carne eſt. Quod & propheta prædixerat ubi ait: Hic deus noſter nō reputabitur al-
ter ad eū: qui inuenit omnem uiā diſciplinæ: & dedit eam iacob puero ſuo: & iſrael dilecto ſuo: poſt hęc i terris
uiſus eſt & inter homines conuerſatus eſt. Sequitur poſt hoc: Et in Ieſum chriſtū unicū filium eius dominū no-
ſtrum: Ieſus hæreſi uocabuli nomen quod apud nos ſaluator dicitur. Chriſtus chriſmate .i. ab unctiōne appel-
latur. Legimus enim in libris Moysi q̄ Auſes Nauæ filius cum electus eſſet dux populi cōmutato nomine de
Auſe Ieſus cognominatus ſit: quo. ſ. oſtenderetur hoc eſſe nomen: quod principibus & ducibus conueniret: his
dumtaxat qui ſalutem ſequentibus ſe populis darēt. Itaq̄ & ille Ieſus appellatus eſt qui eductum de terra egypti
populū & de erroribus heremi liberatū in terrā repromiſſionis induxit. Et hic Ieſus qui populū de ignoran-
tiā tenebris eductū: & de mundi erroribus euocatū introduxit ad regna cælōrū. Chriſtus quoq̄ uel pontifica-
le uel regiū nomen eſt. Nam prius & pontifices unguento chriſmatis conſecrabantur & reges: Sed illi ueluti
ueluti mortales & corruptibiles ungebantur. hic uero ſancto ſpiritu perunctus chriſtus efficitur: ſicut ſcriptu-
ra de eo dicit: quem unxit pater ſpiritu ſancto miſſo de cælis. Et Eſaias præſignauerat dicens ex perſona filii:
ſpiritus domini ſuper me: propter quod unxit me: euangelizare me miſit pauperibus: Quia ergo oſtendimus
quid ſit ieſus qui populū ſaluet: & quid ſit chriſtus qm̄ pontifex factus ſit in eternum: nunc ex conſequenti-
bus de quo dicantur iſta uideamus: Unicum filium inquit eius dominum noſtrum. Poſt hoc docet nos quia Ie-
ſus iſte de quo diximus: & Chriſtus de quo expoſuimus unicū filius dei & noſter dominus eſt. ne forte humana
putes iſta uocabula terrenum te aliquid doceāt: ideo ſubiungit Unicum hunc eſſe filium dei dominū noſtrū.
Unus enim de uno naſcitur: quia & ſplendor unius eſt lucis: & unū eſt uerbum cordis. nec in numerū pluralē
deſluit in corporea generatio: nec in diuiſionē cadit: ubi q̄ naſcitur nequaq̄ a generante ſeparantur. Unicus eſt ut
menti ſenfus: ut cordi uerbum: ut forti uirtus: ut ſapientia ſapienti. Nam ſicut ſolus ſapiens pater: apoſtolo dicit̄
tur: ita & ſolus filius ſapientia nominatur. Unicus ergo filius eſt. & cum ſit gloria: ſempiternitate: uirtute: regno
potestate: hoc quod pater eſt: omnia tamen hęc non ſine auctore ſicut pater ſed ex patre tanq̄ filius habet. cūq̄
ſit ipſe omnium caput: ipſius tamen caput pater eſt. Sic enim ſcriptum eſt: Quia caput chriſti deus eſt. Filium
ſane cum audis: nolo generationem carnalis natiuitatis aſſumas: ſed memento hoc de incorporea dici ſubſtan-
tia & naturæ ſimplicis. Si enim ut ſupra iam diximus uel in eo quod cor generat uerbum: uel mens ſenſum: uel
lux ex ſe parit ſplendorem: nihil horū requiritur: nec ulla in tali generatione fragilitas cogitatur: quanto prius
& ſacratius de ore oīum creatore cenſendum eſt: Sed fortasſe dicas: iſta quam memoras in ſubſtantiua eſt ge-
neratio: neq̄ enim lux ſubſtantiuum facit ſplendorem: aut cor ſubſtantiuum generat uerbum. Filius autem dei
ſubſtantialiter aſſeritur generatus. Ad hoc primo omnium illud dicimus cum etiam in cæteris proferūtur exē-
pla: non per omnia tamen ſimilitudinem ſeruare poſſunt rei illius: cui præbere putantur exemplum: ſed unius
alicuius partis: pro qua uidentur aſſumpta: ſimilitudinem tenent. Verbi gratia: Ut cum in euangelio dicit̄. Si-
mile eſt regnū cælōrū fermento quod abſcondit mulier in farinæ mēſuris tribus: Nunquidnam putabimus re-
gnū cælōrum per oīa ſimile eſſe fermento: ut ſubſtantiua illa ita palpabilis ſit ac fragilis: ut & acida fieri poſſit &
corrupta: Sed ad hoc ſolum exemplum iſtud uidetur aſſumi: ut oſtenderetur ex parua prædicatione uerbi dei
humanas mentes fidei fermento poſſe coaleſcere. Similiter & cum dicitur. Simile eſt regnū cælōrū reti miſſo i
mare: quod ex omni genere piſciū abſtrahit. Et in hoc nūquid putandū eſt: q̄ naturæ lini: quo rete operamur:
ac nodis quibus maculæ neſcuntur: regni cælōrum ſubſtantiua per oīa cōferat̄: Sed ad hoc ſolum uidetur aſſū-
pta cōparatio: ut oſtenderetur quia ſicut rete de profundo maris piſces aducit ad littus: ita de profundo ſæculi
huius errore humana animæ regni cælōrum prædicatione liberantur. Ex quibus conſtat exempla in omnibus
his quorū exempla ſunt eſſe ſimilia: Alioqn ſi eadē eēt oīa: iam non exēpla dicerentur: ſed ipſe potius res de q̄
bus agitur uiderentur. Deinde etiam illud dicendum eſt: q̄ nulla creatura talis eēt poſſet qualis creator eius: &
ideo ſicut ſine exemplo eſt diuina ſubſtantiua: ita & ſine exemplo eſt diuinitas: Tum etiam illud addimus. Quia
omnis creatura ex nihilo eſt: Si ergo in ſubſtantiua ſcintilla quæ ignis eſt: ex ſe creaturā quæ nihilo facta eſt gi-
gnit & conditionem in hoc ſeruat originis ſue: illius æternæ lucis ſubſtantiua: quæ ſemper fuit: quia in ſubſtanti-
uum in ſe nihil habuit in ſubſtantiuum ex ſe ſplendorem proferre non potuit. Et ideo recte unicū dicitur fi-
lius: Unicus enim ei ſolus eſt quin ita natus eſt: nec comparationem aliquam poſſet habere quod unicū eſt:
nec ſimilitudinē in ſubſtantiua cum facturis ſuis habere poſſet ille qui factor eſt omnium. Hic eſt ergo Chri-
ſtus Ieſus unicū filius dei q̄ eſt dominus noſter. Unicus & ad filium referri & ad dominū pōt. unicū eſt. n. ue-
re filius: & unus dominus Ieſus Chriſtus. Cæteri quippe filii licet filii dicantur: adoptionis tamē gratia dicunt̄:
nō ueritate naturæ. & ſi dicuntur alii domini: conſeſſa tamē non ingenita potestate dicuntur. Hic uero ſolus eſt
unicū filius: & ſolus unicū dominus. ſicut & apoſtolo ait. Et unus dominus Ieſus Chriſtus: per quem omnia.
Ideo poſtea q̄ præpoſitus ordo fidei: ineffabile ſacramentum filii de natiuitate patris expoſuit: nunc ad huma-
næ ſalutis dignationem diſputationēq̄ deſcendit. & hunc quem ſupra dixit unicū filium dei: & dominū no-

inde Sabelli

ſeruat

non

non

strum. nunc dicit: Qui natus est ex spiritu sancto ex maria uirgine: Hæc iam inter hoies disputatiõis natiuitas
 est: illa diuinæ substantiæ: hæc dignationis est: illa naturæ. De spiritu sancto ex uirgine nascitur: & iã in hoc loco
 mūdior auditus requiritur & purior sensus. Hunc. n. quē dudum de patre natum ineffabiliter didicisti: a spiri-
 tu sancto templum fabricatum: intra secreta uteri uirginalis intellige: & sicut in sanctificatione sancti spiritus
 nulla sentienda est fragilitas: ita & in partu uirginis nulla intelligenda est corruptio: Nouus enim huic sæculo
 datus est hic partus: nec immerito. Qui. n. in cælis unicus filius est: consequenter & i terra unicus est: & unice
 nascitur. Nota sunt omnibus: & i euāgeliis decantata de hoc scripta prophetarum: quæ dicunt: q uirgo concipiet
 & pariet filium. Sed & partus ipsius mirabilem modū Ezechiel propheta ante formauerat. Mariam figu-
 raliter portam domini nominans: per quā. s. dominus ingressus est mundum. Dicit ergo hoc modo. Porta autē
 quæ respicit ad orientem clausa erit: non aperietur: & nemo trāsibit per eam: quoniam dominus deus israel trās-
 sibi per eam & clausa erit. Quid tam euidentis de consecratione uirginis dici poterat: Clausa fuit in ea uirgini-
 tatis porta per ipsam intrauit dominus deus israel: per ipsam in hunc mūdum de utero uirginis processit: & in
 æternum porta uirginis clausa: seruata uirginitate permansit. Igitur sanctus spūs refert dominicæ carnis: & tē-
 pli eius creator. Incipe iam hinc intelligere etiã spūs scti maiestatem. Cōtestat enim & euāgelicus sermo de ipso.
 Quod cum loquenti angelo ad uirginē & docēt: quia paries filium: & uocabis nomen eius Iesum: Hic enim
 saluum faciet populū a peccatis suis: illa respondisset: Quomodo fiet istud quoniam uirum nō cognosco: dixit
 angelus ei. Spūs sanctus ueniet super te: & uirtus altissimi obumbrabit tibi: & ideo quod nascetur ex te sanctū:
 uocabitur filius dei. Vide ergo cooperatē sibi inuicē trinitatem. Spūs sanctus uenire dicit sup uirginē: & uir-
 tus altissimi obūbrare ei. Quæ est autē uirtus altissimi: nisi ipse christus qui est dei uirtus & dei sapientia: Cuius
 autē hæc uirtus est: Altissimi inquit. Adest ergo altissimus: adest & uirtus altissimi obumbrare ei. Quæ est autē
 uirtus altissimi nisi ipse christus qui est dei uirtus & sapientia: Cuius autē hæc uirtus est: Altissimi inquit. Adest
 ergo altissimus: adest & uirtus altissimi: & adest & spūs sanctus. Hæc est trinitas ubiq; latens & ubiq; apparens
 uocabulis personiq; discreta: inseparabilis uero substantia deitatis: & quamuis solus filius nascatur ex uirgine:
 adest tamē & altissimus: adest & spūs sanctus: ut & cōceptus uirginis sanctificetur & partus. Verum hæc quia
 ex scripturis prophetis asseruntur possunt fortasse iudæos quamuis sint infideles & increduli confutare. Sed
 pagani solent ridere nos cum audiunt predicari a nobis uirginis partum: propter quod paucis & eorum obre-
 ctationibus respondendum est. Omnis partus ex tribus ut opinor constat: si adultæ ætatis sit fœmina: si uirum
 adeat si non sit illius uulua uitio sterilitatis occlusa Ex his tribus in hoc partu quem prædicamus unum defuit:
 Vir. s. & hanc partem (quia qui nascebatur non erat terrenus homo sed cælestis) per spiritum cælestē dicimus
 salua uirginis incorruptione completam. Et tamē quid mirum uidetur: si uirgo conceperit cum orientis auem
 quem phœnicem uocant: intantū sine coniuge nasci uel renasci constet: ut semper una sit: & semper sibi ipsa na-
 scendo uel renascendo succedat: Apes certe nescire coniugia: nec fœtus nixibus edere omnibus palam est. Sed
 & alia nōnulla deprehenduntur uti huiuscemodi sorte nascendi. Hoc ergo incredibile uidebitur diuina uirtu-
 te ad totius mundi reintegrationē factum: cuius exempla etiam in animalū natiuitate cernunt. Et tamen mi-
 randum est cur hoc gentilibus impossibile uideatur qui credunt: Mineruam suā de cerebro Iouis natā. Quid
 ad credendum difficilius: aut quid magis contra naturam est: Hic fœmina est: hic naturæ ordo seruatur: hic
 conceptus & partus temporibus suis editur. ibi nunq; fœmineus sexus: sed uir solus: & partus. Qui illa credit:
 cur ista miret. Sed & liberum dicunt de femore eius natum: Ecce aliud portenti genus: & tamen creditur. Vene-
 rem quoq; quam aphroditē uocant de spuma maris: sicut & ois eius compositio ostendit: credunt esse progeneri-
 tam. De ouo natum Castorem pollucēq; confirmat. Ex fœmica myrmidones. Et alia mille sunt quæ quis con-
 tra naturam rerum uenientia: ipsis tamen sunt uisa credibilia: ut Deucalionis & Pirrhæ lapides iactos & homi-
 num ex his segetem natam. Et cum hæc tot & talia figmenta crediderint: unum eis impossibile uidetur: q; ado-
 lescens fœmina diuinum germē non hominis uitio sed deo spirante conceperit: Qui utiq; si ad credēdū diffi-
 ciles sunt: illis tot & tā turpibus mōstris fidē nequaq; cōmodare debuerat. Si uero faciles sunt ad credēdū mul-
 to promptius hæc nostra tam honesta & tam sancta recipere: q; illa tam indigna & tam fœda credere debuisset.
 Sed dicūt fortassis: quia possibile quidem fuerat deo: ut Virgo cōciperet: possibile etiam fuerat ut pareret: Sed
 indignum eis uideri: ut tanta illa maiestas per genitalis fœminæ transiret egressus: Vbi quis nulla fuerit ex ui-
 ri comixtione cōtagio: fuit tamen ipsius præputii obscenæ attrectationis iniuria. Pro quo paulisper eis secun-
 dum sensum suū respondeamus. Siquis uideat paruulum in profundo cœni necari: & ipse cū sit uir magnus &
 potens extremus ut ita dixerim ingrediatur cœnū: ut paruulū liberet morientem: pollutus ne a te accusabitur
 hic uir: qui paruulum calcauerit luti an ut misericors laudabit q; uitam cōtulerit morituro: Sed hæc etiã de cōi-
 hoie dicta sunt. Redeamus nūc ad naturā eius qui natus est. Quantū putas natura solis illo inferior ē: Quā-
 tū creatura sine dubio creatore: Intuere nūc si solis radius in cœni alicuius uoragine dimittatur: nunqd nā ali-
 qd inde pollutionis acqrit: Aut obscenoz illustratio: solis dicitur in iniuriam: Ignis quoq; quanto nā ē inferior
 his de quibus sermo est: & nulla materia uel obscena uel turpis adbita ei: ignem polluisse creditur: Cū hæc ita
 esse in rebus materialibus cōstet: tu in illa supereminēti & incorporea natura quæ super omnem ignem & sup
 oē lumē est: pollutionis aliqd putas ac obscenitatis incidere: Tunc deinde etiã ad illud aduerte. Nos hominē
 a deo creatū de terra de terræ limo dicimus: quod si obscenitas deo reputatur opus suum requirenti: multo ma-
 gis ei reputabitur opus istud ab initio fabricanti. Et superfluū est dicere: cur per obscena transierit: cum non
 possis dicere: cur obscenā condiderit. Et ideo obscenā hæc esse non natura sed obseruantia docuit. Cæterum
 omnia

In spiritu sancto nulla corruptio

porta domini

*Spūs sanctus sup uirginem
uirtus altissimi obūbrat
Adest et spūs sanctus*

Partus ex tribus constat

*Phœnicem uocant
Apes coniugia*

Minerua de cerebro

*Castor
Pollux
Myrmidones
fœmica*

Solis radius in cœni non pollutus

uirtus

norm

Similitudo

h

omnia quæ sunt in corpore ex uno eodẽq; luto formata: uisibus tantum & officiis naturalibus distinguntur. Sed ne illud quidẽ absolutiõẽ uacare huius questionis omittamus: quod substantia dei quæ oino est incorporea in seri corporibus uel capi ab eis principaliter nõ põt: nisi aliqua sit media substãtia spiritalis: quæ capax diuini spiritus possit esse: Verbi gratia ut si dicamus: lux oia quidẽ mēbra corpõris illustrare potest: a nullo tamen eorũ nisi a solo oculo capi potest. Solus est. n. oculus qui capax est lucis. Et filius ergo dei nascit ex uirgine: non principaliter soli carni sociatus: sed in aia inter carnẽ deũq; media generatus. Aia ergo media & in secreta rationabilis spiritus arce: uerbũ dei capiente absq; nulla quã suspicaris iniuria deus est natus ex uirgine. Et ideo nihil ibi turpe putandũ est: ubi sanctificatio spiritus inerat. Et aia quæ erat dei capax particeps fiebat etiã carnis. Nihil ibi dicas impossibile: ubi aderat uirtus altissimi. Nihil de humana fragilitate cogites: ubi plenitudo inerat diuitatis. Crucifixus sub Pontio Pilato: & sepultus: descendit ad inferna. Docet apostolus Paulus illuminatos esse debere oculos cordis nostri: ad intelligendũ quæ sit altitudo diuinitatis latitudo & profundũ. Altitudo ergo & latitudo & profundũ descriptio crucis est: cuius eam partẽ quæ in terra defixa est profundũ appellauit. Altitudinẽ uero illam quæ: i terrã porrecta sublimis erigitur. Latitudinẽ quoq; illam quæ distenta quoq; in dexterã leuãq; manus protendit. Cũ ergo tot species mortis sint quibus de hac uita exitus dari hoibus solet: quia uult nos Apostolus illuminatos corde scire rationẽ: cur ex his omnibus crucis potius species ad mortem delecta sit Saluatoris? Vnde sciendum est q; crux ista triumphus erat. Triũphi eni est & insigne est. Trophæũ deuicti hostis indicium est. Quia ergo adueniens Christus sicut Apostolus dicit tria pariter sibi regna subiicit (Hoc enim indicat ubi ait. Quia in nomine Iesu omne genua flectatur cælestium terrestrium & infernoꝝ: & hæc omnia sua morte uincedebat) Conueniens mysterio mors quesita est: ut in aere sublimatus: & aeris subiugans potestates: uictoriã diis supernis & cælestibus traderet. Expansas autem manus tota die sanctus propheta dicit eum tenere ad populũ qui est in terra: ut & incredulos contestaret: & inuitaret credentes. Ea uero parte quæ sub terram demergitur: inferna sibi regna subiiceret. Etenim (ut breuiter aliqua etiam de secretioribus pstringamus) ab initio deus cum fecisset mundum præfecit ei & præposuit quosdam uirtutum cælestium potestates: quibus regeretur & dispensaretur mortalium genus. Quod ita factum Moyses indicat in deuteronomii cantico ubi dicit. Cũ diuideret excelsus gentes statuit terminos gentium secundũ nomen: angelorũ dei. Sed & horũ nonnulli sicut & ipse qui princeps appellatus est mundi: datam ibi a deo potestatem: non his quibus acceperant legibus temperarunt: nec humanam genus diuinis obedire: sed suis parere præuaricationibus docuerunt. Et hinc aduersus nos peccatoꝝ cyrographa scripta sũt: q; ut propheta dicit. Peccatis nr̄is uenundati sumus. precium nãq; animæ suæ unusquisq; coligitur: cum concupiscẽtiã satifecerit. Per istud ergo unusquisq; cyrographum ab illis rectoribus pessimis tenebatur: quod Christus detraxit adueniẽs: & hac eos potestate denudauit. Idq; sub ingenti mysterio Paulus indicat cum dicit de eo: delens quod aduersus nos erat cyrographum: & affigens illud cruci suæ: tradidit principatus & potestates triumphans: eos in semetipso rectores. Ergo illi quos humano generi præfecerat deus: in tyrannidis contumaciam uersi impugnare: commissos sibi homines aggressi sunt: & peccati proeliis debellare: sicut Ezechiel propheta mysticis designat eloquiis cũ dicit: in illa die procedent angeli festinãtes exterminare æthiopiã: eritq; inter eos perturbatio in die ægypti: quoniã rectitudo uenit. Ergo oipotencia eorũ nudata: Christus dicit triumphasse: ablatãq; ab eis potestãtẽ hoibus tradidisse: sicut ad discipulos suos dicit ipse in euãgelio: Ecce dedi uobis potãtẽ calcandi super serpentes & scorpiones & omnẽ uirtutem inimici. Illos itaq; qui accepta potãtẽ male abusi sũt: subiectis quondã suis subiicit crux Christi. Nos uero hoc ẽ humanũ genus edocet primo omnium usq; ad mortem resistere aduersus peccatum: & libenter interitum proprietate suscipere: Tunc deinde obedientiã nobis in hac eadem cruce proponit exemplũ: sicut in illis qui aliquãdo rectores nostri fuerant: posuit contumaciã pœnas. Audi ergo quomodo apostolus uult per crucem Christi obedientiam nos docere. Hoc inquit sentite in uobis quod in Christo Iesu: qui cum in forma dei esset: nõ rapinam arbitratus est esse se æqualem deo: sed semetipsum exinaniuit formam serui accipiens: in similitudinẽ hominum factus: & habitu repertus ut homo factus est obediens usq; ad mortẽ Mortẽ autẽ crucis. Quia ergo ille magnus magister est q; fecerit: & docuerit: ideo quæ prius etiam suscepta morte seruanda docuit: ipse hæc primus moriẽdo seruauit. Sed fortasse terre tur aliquis in huiusmodi doctrina: quod quem paulo ante cum deo patre diximus sempiternum: ac de eius substantia esse progenitum: quemq; regno: maiestate: æternitate unum cum deo patre esse docuimus: nunc de eius morte tractamus. Sed nolo terrearis o fidelis auditor: Paulo post istum quem audis mortuum rursus immortalem uidebis. Mors enim ab eo mortem spoliatura suscipitur. Nam sacramentum illud susceptæ carnis quod supra exposuimus: hanc habet causam: ut diuina filii dei uirtus: uelut hamus quidam habitu humanæ carnis obiectus. Et sicut apostolus Paulus ante dixit habitu inuentus ut homo: principem mundi inuitare possit ad agonem: cui ipse carnem suam uelut escam tradens hamo diuinitatis intrinsecus teneretur inserto. Et profusione imaculati sanguinis (Solutus est enim qui peccati maculam nescit) omnium peccata deleret eorũ dumtaxat: qui sanguine eius postes fidei suæ signassent. Sicut ergo hamum esca contactum si piscis rapiat: non modo esca ab hamo non remouet: sed & ipse de profundo esca futurus educitur: Ita & is qui habebat mortis imperium: rapuit quidem in morte corpus Iesu: non sentiens in eo hamum diuinitatis inclusum: sed ubi deuorauit: hæsit ipse continuo: & disruptis inferni claustris uelut de profundo extractus trahitur: ut esca cæteris fiat. Quod ita futurum sub hac eadem figura Ezechiel dudum propheta significauerat dicens: Et extraham te in hamo meo: & extẽdam te sup terrã. Capi implebunt de te: & constituã super te omnes uolucres cæli: & saturabo ex te omnes bestias terræ. Sed & propheta dauid dicit. Dedit eum i escam populis æthiopiũ. Et Iob de eodẽ my-

Oculus lucis aperit

Altitudo latitudo et profundum dicitur est descriptio crucis

Cur in cruce mortuus Christus Crux Trophæum

Cur expansis manibus passus est Christus

Deus spiritus angelos quibus regeret mortalium genus

Peccatis nostris uenundati sumus

Christus hanc triumphasse

Magnus et uerus magister qui fecerit et docuerit

Solutus deo post mortem nescit Hamum esca contactum

Trophæum

sibi quia

Similitudo

sterio similiter protestatur: ait enim ex persona domini loquentis ad se. Aut adducis draconem in hamo: aut ponis capistrū circa nares eius. Non ergo dāno aliquo aut iniuria diuinitatis Christus in carne patitur: sed ut per infirmitatē carnis operaretur salutē: diuina natura in mortē descendit: non ut lege mortaliū detineret a morte: sed ut per sese resurrecturus ianuas mortis aperiret: uelut si quis rex pergat ad carcerē: & ingressus aperiat ianuas: resoluat cathenas: uincula: feras & claustra cōminuat: & educat uinctos in remissionē: & eos qui sedent in tenebris & in umbra mortis: luci ac uitae restituat. Dicit ergo rex fuisse quēdam in carcere: nō tamē ea conditione qua qua fuerant ceteri qui tenebantur in carcere: sed illi quēdam ut pēnas soluerēt: hic uero ut absolueret pēnas. Cautissime autē qui symbolū tradiderūt: etiā tēpus quo hęc sub Pōrio Pilato gesta sunt designarūt: ne ex aliqua parte uelut uaga & incerta gestorū traditio uacillaret. Sciendū sane est: quod in ecclesiā romanā symbolo nō habet additū: Descendit ad inferna: sed neque in orientis ecclesiis habet hic sermo. Vis tamen uerbi eadē uidet esse in eo quod sepultus dicitur. Sed quoniā erga scripturas tibi diuinas amor & studium subiaceret: sine dubio dicis mihi: oportere hęc magis euentibus diuinā scripturā testimoniis approbari. Quāto enim maiora sunt quae credenda sunt: tanto idoneis magis & indubitatis testibus indigent: Vera quippe est & cōsequens hęc propositio. Sed nos tanquā scientibus legere loquentes testimoniōrum siluam breuitatis causa derelinquimus. Pauca tamē ex multis etiā si in hoc requiritur adhibeamus: scientes studiosis quibusque scripturis diuinis latissimū testimoniōrum pelagus patere. Primo ergo oīum sciendum est quod ipsa ratio crucis non omnibus una eadēque est: sed aliud gentibus: aliud iudaeis: aliud credentibus sapit. Sicut & apostolus dicit. Nos autem Christum praedicamus crucifixum: Iudaeis quidem scandalum: gentibus autē stultitiam: ipsis uocatis iudaeis & graecis: Christum dei ueritatem & dei sapiētiam. Et alibi. Verbum enim crucis pereuntibus stultitia est. His uero qui salui sunt uirtus dei est. Iudaei autem quibus ex lege traditum fuerat: Christum in aeternum mansurū: scandalum patiebantur de carne eius: quia resurrectionem recipere noluerunt: Gentibus autem stultitia uidebatur deum mortē suscepisse: quia ignorabant mysterium carnis assumptae. Fideles uero qui & natum & passum in carne susceperant: & a mortuis resurrexerunt: merito uirtutem dei credebant esse: quae uicerat mortem. Primo ergo hoc ipsum quod iudaei quibus prophetae hęc praedixerant nō essent credituri: sed illi qui nunquā hęc a prophetis audierant: Audi quomodo per Esaiam propheticum sermone signatur: Quibus nō est inquit annunciatum de eo uidebunt: & qui non audierunt intelligent. Quod autem his qui meditabantur legem dei: a pueritia usque in senectutem non credentibus ad gētes esset omne mysterium transferendum: idem Esaias hoc modo praedicit. Et facie inquit dominus deus sabaoth omnibus gentibus: in monte isto bibent latitiam: bibent uinum: ungentur unguento in monte isto. Tradet hęc omnia gentibus. Hoc enim consiliū omnipotens super oēs gentes. Sed dicerent fortasse nobis illi quod se iactant in scientia legis: blasphematis: qui dicitis dominum corruptiōni: mortis: & passioni crucis fuisse subiectū. Legite ergo quod scriptum habetis in lamentationibus Hieremiae ubi dicit: Spiritus uultus nostri Christus dominus comprehensus est in corruptiōibus nostris. in quo diximus. Sub umbra eius uiuimus in gentibus. Audi quomodo propheta Christum dominum comprehensum esse dicit: & pro nobis id est pro peccatis nostris corruptiōni traditum: in cuius umbra (quoniam populus ille iudaeorum permansit incredulus) gentilem subiectū esse dicit: quia uiuimus nō in israel sed in gentibus. Quod si operosum nō uidetur: quā possumus breuiter singula quae in euangeliis referuntur: qualiter in prophetis praedicta sint: designemus: ut hi qui prima fidei elementa suscipiunt: testimonia haec habeant in corde descripta: ne ulla eis unquā de his quae credunt: ambiguitas inimica surripiat. Edocemur per euangelium: quod iudas unus de amicis & conuiujs Christi tradiderit eum. Audi hoc quomodo praenunciatur in psalmis. Qui manducat inquit panes meos: ampliat aduersum me supplantationem. Et alibi: Amici inquit mei & proximi mei aduersum me appropinquauerunt & steterunt. Molliti sunt sermōnes super oleū: Et ipsi erunt iacula. Vis uidere quo modo molliti sunt: Venit inquit iudas ad iesum: & dixit ei. Aue rabi: & osculatus est eum. Per molle igitur osculi blandimentū execrabile iaculum prodicionis infixit. Inde dominus ad eū dicit. Iuda osculo filium hominis tradis triginta argenteis: Audis supplantationē eius ampliatam esse cupidine prodicionis: Audi & de hoc propheticam uocem. Et dixit inquit ad eos: Sibonū est in conspectu uestro date mercedem meā: aut abnuite. Et post hęc. Et accepi inquit triginta argenteos: & misi eos in domum domini in conflatorium. Nōne hoc est quod in euangeliis scribitur: Quia iudas poenitentia ductus: reportauit pecuniam: & proiecit in templo: & discessit. Bene autē mercedem suam dicit: uelut imputantis & exprobrantis affectu. Etenim tam multa bona opera apud eos egerat: caecos eorum illuminauerat: claudis pedes: paralyticis gressum: mortuis quoque reddiderat uitam. Pro his igitur oibus bonis mercedem eius restituūt: mortē triginta argenteos: aestimationem pensatam referunt. Refertur item in euangeliis: quod uictus est: praedixit hoc sermo propheticus per Esaiam dicens: Ve animae eorum qui cogitauerunt cogitationem pessimā aduersum seipsums dicentes: Alligemus iustū: quia inutilis est nobis. Sed dicit aliquis: Nūquid hęc de domino intelligenda sunt. Nūquid dominus ab hoibus teneri poterat: & ad iudiciū protrahi: Et de hoc te idē propheta cōuicet. Dicit enim his uerbis ipse. dominus in iudiciū ueniet cū senioribus & principibus populi. Iudicatur ergo dominus secundū prophetā testimoniū: & nō solum iudicatur: sed etiā flagellis caedit: & palmis in facie uerberatur: & conspuitur & omne pro nobis perfert obprobrium indignitatis. Et quia haec stupescenda erant oibus cū praedicarentur ab apostolis: Idcirco etiā ex persona ipsorum propheta exclamat & dicit. Domine quis credit auditui nō oīncredibile enim est: ut deus dei filius passus ista dicatur & praedicetur. ergo & praedicant per prophetas: ne qua creditōnis dubitatio nasceret. Ipse ergo ex sua persona Christus dominus dicit. Dorsum meum dedi ad flagella: & maxillas meas ad palmas: & faciem non auerti a confusione sputorū. Scribit etiam illud inter ceteras eius passionis: quod

Similitudo

Delatus Testimonium

Impus designatur no reatus uacillat

Testimonium silua

Ratio (cum omibz no indz est)

Genibz subitana uoluntate deum mortem suscepisse

Testimonia ueris instrumenti super passio Christi

Supplantatione

Accepi 30 Argenteos

Dns in iudicium ueniet

subripit

non restituit pēnas

Xenium

Rex larim siluester
Herodes abomgona

Corona spinosa

protophylos

in chryso spinis coronat

Sanguis ex latere dicitur
Aqua que rediens diluat
Baptisma sanguis et aqua

per costam mulier

tenebra facta sunt

xxv. martij Augustus passus est

Vitis cocinea

Vino myrrinati am felle

botrus amaritudinis

Larim

Siluester
Herodes

luciferus
luciferus

oia panni

nesq; alligates eum duxerunt ad Pilatum. Præsignavit etiã hoc propheta ubi dicit. Et alligates adduxerunt eum xenium regi larim: nisi si obiiciat aliquis & dicat: Sed Pilatus non erat rex. Audi ergo quid in consequentibus refert euangelium Audiens inquit Pilatus eum esse de Galilea: misit eum ad Herodem: qui erat tunc rex in Israel. Et bene addit nomen larim quod est siluester. Non enim erat Herodes de domo Israel: nec de illa uinea israelitica: quam eduxerat dominus de ægypto: & plantauerat in cornu in loco uberi: sed erat siluester: id est ex silua aliëigena: & ideo recte siluester est appellatus: quia de israelitica uitis nequaquam palmitibus pullulasset. Sed & hoc quod dicit propheta xenium: cõueniẽter aptauit. Tũc. n. Herodes & Pilatus (ut euangeliũ testatur) ex inimicis in cõcordiam reuocati sunt: Et uelut reconciliationis suæ xenium iustum: sibi inuicẽ mittebant Iesum. Quid interest dum modo Iesus ut saluator dissidentes reconciliet: & pacem reparet: ac etiam concordiam reddat: Vnde etiam de hoc scriptum est in Job. Dominus reconciliat corda principum terræ. Refertur item q; cũ Pilatus uellet eum dimittere: omnis populus succlamauerunt: Crucifige crucifige eum. Prænunciat hoc quoq; Hieremias propheta dicens ex persona domini ipsius. Facta est inquit hæreditas mea mihi sicut leo in silua de dit super me uocem suam propterea exosus sum eam: & propterea inquit dereliqui domum meam. Et iterum alibi dicit. Supra quem aperuistis os uestrum: & aduersus quem relaxastis linguas uestras. Cum iudicaretur scribitur tacuisse. Multæ de hoc scripturæ testantur. In psalmista dicitur: Factus sum sicut homo non audiens & non habens in ore suo increpationes. Et iterum: Ego tanq; surdus non audiebam: & sicut mutus non aperies os suum. Et iterum alius propheta dicit: Sicut agnus coram tondente se: sic non aperuit os suum in humilitate. iudicium eius sublatum est. Imposita ei scribitur corona spinosa. Audi de hoc in canticis canticorum: Super iniquitatem Hierusalem mirantis de iniuria filii dei patris uocem: & dicentis: Exite & uidete filia Hierusalem coronam qua coronauit eum mater sua. Sed & de spinis ita alius propheta commemorat. Et expectaui ut faceret uiam: fecit autem spinas: & non iusticiam sed clamorem. Verũtamen & mysterii secreta cognoscas. Oportebat eum qui peccata mundi uenit auferre: etiam terræ maledicta purgare: quæ peccante prothoplasto sententia præuancationis acceperat dicente domino. Maledicta terra in operibus suis: spinas & tribulos producet tibi. Propterea ergo spinis coronatur Iesus: ut prima illa condemnationis sententia solueretur. Ad crucem ducitur: & in ligno totius mundi uita suspenditur. Vis ergo de hoc prophetis testimoniis confirmari? Audi Hieremiam dicentem de hoc. Venite & iniiciamus lignum in panem eius: & conteramus eum de terra uiuentium. Et iterum Moyses ut deflens eos dicit: Et erit uita suspensa ante oculos tuos: & timebis per diem & noctem: & non credes uitæ tuæ. Sed transcurrendum nobis est. Iam enim proposita breuitatis modum excedimus: & breuiatum sermonem longa dissertione distendimus. Pauca tamen addemus: ne penitus quod cepimus præteritis se uideamus. Scribitur Iesus in latere percussus: aquam simul & sanguinem profudisse. Hoc quippe mysticum petierunt iudæi uenire super se & super filios suos. Produxit igitur aquam quæ credentes diluat: produxit & sanguinem: qui condemnet incredulos. Potest tamen etiam intelligi illud quod duplicem gratiam baptismi si gurauerit: Vnam quæ datur per aquam baptismi: aliam quæ per mysterium profusionis sanguinis perquirunt. Vtrunq; enim baptismum nominatur. Quod & si hoc queris: cur non ex alio membro sed ex latere potius produxisse dicitur aquam & sanguinem? Videtur mihi per costam mulier indicari. Quia ergo fons peccati & mortis de muliere prima quæ fuit primi Adam costa processit: fons redemptionis ac uitæ de secundi Adam costa producitur. Scriptum est: q; in passione eius ab hora sexta usq; ad horam nonam tenebræ factæ sunt. Accipe & de hoc propheta testimonium dicentis. Occidet tibi sol meridie. Et iterum zacharias propheta. In illa inquit die non erit lux: & frigus & pruina in uno die: & dies ille notus domino: & neq; dies neq; nox: & ad uesperam erit lux. Quid tam euidentia propheta dici poterat? Ut iam tam hæc non tam futura prædici q; narrari præterita uideantur: & frigus & pruinam prædixit: propterea enim Petrus calefaciebat se ad ignem: quia frigus erat: & patiebatur frigus non temporis: sed fidei. Addit etiam: & dies illa nota domino: & neq; dies neq; nox. Quid est neq; dies neq; nox: nonne aperte de insertis diei tenebris: & reuocata rursus luce disseruit non fuit illa dies neq; n. incepit ab ortu solis. Neq; integra nox fuit. non. n. pacto dici cursu spatia sibi debita: uel ab initio suscepit: uel ad ultimum determinata perduxit: sed fugata per impiorum facinus: lux reparatur ad uesperam. Post horam enim nonam depulsis tenebris sol redditur mundo. Et iterum alius de hoc ipso testimonium dicit: & obscurabitur super terram lux. Docet euangelii prædicatio q; etiam milites diuiserunt sibi uestimenta Iesu: & supra tunicam eius miserunt sortem. Hoc etiam curæ fuit spiritui sancto prophetarum uocibus protestari cum dicit. Diuiserunt sibi uestimenta sua: & super uestem meam miserunt sortem. Sed ne de illa quidem ueste quam dicunt milites illudentes induisse eum: id est de ueste cocinea propheta siluerunt. Audi enim quid dicat Esaias. Quis est hic qui uenit de edom: rubor uestimentorum eius ex bosra. Quare rubicunda sunt uestimenta tua: & indumentum tuum: tanq; in torculari calcatum? Vnde & ipse respondit. Torcular calcaui solus filii syon. Solus est qui peccatum non fecit: & abstulit peccatum mundi. Si enim potuit per unum hominem mors introire: quanto magis per unum hominẽ qui deus erat potuit uita restitui? Refertur etiã q; aceto potatus sit: uel uino myrrinato: quod est amarius felle. Audi quid de hoc propheta prædixerat: Et dederunt inquit in esca mea fel: & in siti mea potauerunt me aceto. Ad quæ respondens iam tunc Moyses dicebat de populo illo: ex uincis sodomorum uitis eorum: & palmes eorum de gomorris uua eorum uua fellis: & botrus amaritudinis ipsius. Et iterum exprobrans eos dicit populus stultus & non sapiens: hæc domino retribuisti? Sed & in canticis eadem prænunciant ubi etiã hortus in quo crucifixus est designatur. Dicit ergo intraui in hortum meum: sponsa mea: & uin-

demiaui myrrham meam: ubi euidenter uinū myrrhatum quo potatus est declarauit: Et spiritū post hæc scribitur reddidisse: prænunciatū fuerat & hoc per prophetam dicentē ex persona filii ad patrē. In manus tuas cōmendo spiritū meum. Sepultus perhibetur: & lapis magnus appositus ante ostium monumēti. Accipe etiā de hoc quid propheticus per Hieremiam sermo predixerit. Mortificauerunt inquit in lacum uitā meā: & posuerunt lapidem super me. Euidētissima hæc sepultura eius indicia prophetis uocibus designata sunt. Accipe tamen & alia. A cōspectu inquit iniquitatis ablatu est iustus: & in pace est locus eius. Et alibi: & dabo malignos pro sepultura eius: & item alius. Recubans dormiuit ut leo: & ut catulus leōis: quis suscitabit eum? Sed etiam q̄ in infernum descendit: euidenter pronuntiatur in psalmis: ubi dicit. Et in puluerem mortis deduxisti me. Et iterū. Quæ utilitas in sanguine meo: dum descendero in corruptionem? Et iterū: descendi in limum profundū: & non est substantia. Sed & Ioannes dicit: Tu es qui uenturus es in infernum sine dubio: an alium expectamus? Vnde & Petrus dicit: quia christus mortificatus carne: uiuificatus autem spiritu qui in ipso habitat: eis qui in carcere conclusi erant descendit spiritibus prædicare: qui increduli fuere in diebus Noe: in quo etiā quid operis in infernum egerit declaratur. Sed & ipse dominus per prophetam dicit tanq̄ de futuro. Quia nō derelinques animam meam in inferno: nec dabis sanctum tuum uidere corruptionem. Quod rursū ppheticè nihilominus ostendit impletum cum dicit: Domine eduxisti animam meam ab inferno: saluasti me a descendētibz in lacū. Sequitur post hæc. Tertia die resurrexit a mortuis. Resurrectiōis quippe gloria i christo clarificauit omne quod prius infirmum & fragile uidebatur. Sed tibi paulo ante non putabatur esse possibile usq̄ ad mortem uenisse immortalem: aspice nunc quia de uicta morte resurrexisse dicitur: non potest esse mortalis. Sed bonitatem in hoc intellige creatoris: quia ille eo usq̄ te sequentes opus eius caduco lapsu potuisse cōcludi: quo ille salutem operaturus peruenire non posset. Inferna & superna nobis dicuntur: qui creatura corporis circumscriptione cōclusi: intra regionis præscriptæ nobis terminos continemur. Deo autem qui ubiq̄ est: & nusq̄ deest: quid infernum est: aut quid supernum? Verumtamen in assumptione corporis etiam ista complent. Resuscitatur caro quæ reposita fuerat in sepulchro: ut adimpleretur quod dictum est per prophetam: Quia non dabis sanctum tuum uidere corruptionem. Rediit ergo uictoria mortuis: inferni spolia secum trahens. Eduxit enim eos qui tenebantur a morte: sicut & ipse prædixerat ubi ait. Cum exaltatus fuero: omnia ad me ipsum traham. Attestatur autem de hoc euangelium cum dicit: Quia monumenta aperta sunt: & multa corpora dormientium sanctorum resurrexerunt: & apparuerunt multis: & ingressi sunt in sanctam ciuitatem illam: sine dubio ingressi sunt ciuitatem: de qua apostolus dicit. Quæ autem sursum est Hierusalem libera est: quæ est mater omnium nostrum: sicut & ad hebræos iterum dicit. Decebat enim eum: propter quem omnia: & per quem omnia: multos filios in gloriam adducentem: auctorem: salutem eorum per passionem consummare. Igitur consummatam passionibus carnem humanam quæ mortem ceciderat per prothoplasti lapsū: resurrectiōis uirtute reparatam: in dextera dei sedens in altissimis collocauit: ut & apostolus dicit. Qui simul excitauit nos: simulq̄ sedere fecit i cælestibus. Hic enim erat figulus: qui ut Hieremias propheta docet: uas de manu sua collapsum & confractum: rursū eleuauit manibus suis: & reformauit: sic placuit in conspectu eius. Placuit autem ita: ut corpus quod mortale & corruptibile suscepit de sepulchri petra leuatum: & immortale atq̄ incorruptibile affectum: iam non in terrenis sed in cælestibus & patris dextera collocaret. Plenæ sunt his sacramentis scripture ueteris testamenti. Nullus super hoc propheta: nullus legis lator aut psalmographus siluit: sed omnis pene sacra de his pagina loquitur: & ideo superfluum uidetur imorari nos ad congreganda testimonia. Pauca tamē & admodum pauca ponemus: ad ipsos fontes diuinorum uoluminum remittentes eos: qui potari abundantius cupiunt. Dicit ergo statim in psalmis. Ego dormiui & soporatus sum: & exurrexi quoniam dominus suscepit me. Item in alio. Propter miseriam inopum & gemitum pauperum nunc exurgam dicit dominus. Et alibi sicut iam superius diximus. Domine eduxisti de inferno animam meam: saluasti me a descendētibz in lacū. Et in alio loco. Quoniam reuersus uiuificasti me: & de abyssu terræ iterū reduxisti me. Euidētissime in octuagesimo septimo psalmo de eo dicitur: Et factus est sicut homo sine adiutorio inter mortuos liber. Non dixi homo: sed sicut homo qui descenderat in infernū: sed inter mortuos liber erat: quia a morte teneri non poterat. Et ideo in uno natura humanæ fragilitatis: in alio diuinæ maiestatis potestas ostenditur. Osee autem propheta etiam de tertia die manifestissime pronuntiat hoc modo. Sanauit inquit nos post biduum: in die autem tertia resurgemus: & uiuemus in conspectu eius. Hæc autem ex persona eorū dicit: qui cum ipso die tertia resurgentes: de morte reuocantur ad uitam. Et ipsi sunt qui dicunt: Die tertia resurgemus & uiuemus in conspectu eius. Esaias uero aperte dicit: Qui eduxit de terra pastorem magnum ouium. Sed q̄ & mulieres uisuræ essent resurrectiōem eius: scribis & phariseis & populo non credente: etiam hoc predicat Esaias his uerbis. Mulieres quæ uenitis ab spectaculo uenite. Non enim est populus habens intellectum. Sed etiam de illis mulieribus quæ post resurrectiōem perrexisse ad sepulchrum dicuntur: & quæsisse eum & non inuenisse. Sicut de Maria Magdalene: quæ refertur uenisse ad monumentum ante lucem: & non inuento eo flens dixisse ad angelos: quia tulerunt dominum: & nescio ubi posuerunt eum. Etiam de hoc ita prædicitur in canticis canticorum: In cubili meo quæsiui quem dilexit anima mea. In noctibus quæsiui eum: & non inueni. De illis quoq̄ qui inuenierunt: & tenuerunt pedes eius: prædicitur in canticis canticorum. Tenebo eum: & non dimittam eum: quem dilexit anima mea. Hæc inter pauca de multis. Breuitati enim studentes: plura coaceruare non possumus. Ascendit ad caelos: sedet ad dexteram patris. Inde uenturus est iudicare uiuos & mortuos. Consequēti breuitate in fine sermonis hæc continentur: in quibus quod dicitur quidem palam est. Sed consequēter quo sensu intelligi debeat

// Sequendo descendit: usque
quo tu peccando deus es
Nec creatorem omni deum
impossibilitatis accusat: ut
tibi paret //

prothoplasti lapsus

psalmographus

et homo sine adiutorio inter mortuos

Die tertia resurgemus

quæ

Ascendere

Deus dicitur Sedere
Venerit

Edum portas rei

Tollit portas

Dixit dñs dñs meo

liberatus uiuus et mortuus

huius animae: Marci regni

conspicuum

quæ dicuntur ascendisse: & sedere: & uenturum esse: nisi secundum dignitatem diuinitatis intelligas: aliquid p hæc humanæ fragilitatis uidebitur indicari. Consumatis etenim his quæ in terra gerebantur: & anima de iser- ni captiuitate reuocata: ascendere memorat ad cælos: sicut ppheta prædixerat. Ascendēs i altū: captiuā duxit ca- ptiuitatē: dedit dona hominibus: illa scilicet dona: quæ Petrus in actibus apostolorū de sancto spiritu dicebat: Exaltatus igitur in dextera dei effudit hoc donum quod uos uidetis & auditis. Donum ergo spiritus sancti de- dit hominibus: quia captiuitatem quam prius diabolus per peccatum deduxerat in isernum: christus per mor- tis suæ resurrectionem reuocauit ad cælos. Ascendit ergo ad cælos: non ubi uerbum deus ante non fuerat: quip- pe qui erat semper in cælis: & manebat in patre: sed ubi uerbum caro factum ante nō sederat. Deniq; quia no- uus iste ingressus portarum cæli aditus & principibus uidebatur: uidētes naturam carnis secreta cælorum pe- netrantes dicunt adinuicem: sicut Dauid plenus spiritu sancto denunciatur. Tollite portas principes uestras: & eleuamini portæ æternales: & introibit rex gloriæ. Quis est iste rex gloriæ: dominus fortis & potens domi- nus potens in prælio. Quæ uox utiq; non propter diuinitatis potentiam: sed propter nouitatem carnis ascen- dentis ad dei dexteram ferebatur. Dicit & alibi idem Dauid. Ascendit deus in iubilatione: & dominus in uoce tubæ. In uoce etenim tubæ mos est uictorem redire de prælio. De ipso quoq; & illud dicitur. Qui ædificat in cælo ascensionem suam. Et item alibi. Qui ascendit super cherubim: uolauit super pennas uentorum. Sedere quoq; ad dexteram patris: carnis assumptæ mysterium est. Neq; enim incorporali naturæ conuenienter ista absq; assumptione carnis aptantur: neq; sedis cælestis perfectio diuinæ naturæ: sed humanæ conquiritur: unde & dicitur de eo: Parata est sedes tua deus: ex tunc a sæculo tu es. Parata igitur a sæculo sedes est: i qua dominus Iesus sessurus erat: in cuius nomine omne genu flectatur cælestium: terrestrium: & inferorum: & omnis lin- gua confiteatur ei: quia dominus Iesus est in gloria dei patris. De quo & Dauid ita refert. Dixit dominus domi- no meo sede a dextris meis: donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum. Quæ tamen dicta domi- nus in euangelio differens dicebat ad pharisæos. Si ergo Dauid in spiritu dominum uocat eum: quomodo fili- us eius est: per quod ostendit se secundum spiritum dominum: secundum carnem filium esse Dauid. Vnde & ipse dominus iteꝝ dicit. Verum tamen dico uobis: ammodo uidebitis filium hominis sedentem ad dexteram uirtutis dei. Et Petrus apostolus dicit de christo: qui est in dextera dei sedens in cælis. Sed & Paulus ad ephesios scribens. Sed operationem inquit potentie uirtutis eius: quam operatus est in christo suscitans eum a mortuis & sedere faciens in dextera sua. Quod autem ueniat iudicaturus uiuos & mortuos: multis quidem diuinarum scripturarū testimoniis edocemur. Sed prius q̄ prophetis hæc eloquiis prædicta doceamus: illud necessario arbitror admonendum: quod ista fidei traditio quotidie nos uult de aduentu iudicis esse sollicitos: ut actus no- stros ita præparemus: tanq̄ redditori imminenti iudici rationem. Hoc enim erat quod & propheta dicebat de uiro beato. Quia disponit sermones suos in iudicio. Quod autem dicitur iudicare uiuos & mortuos: nō ideo dicitur quod alii uiui: alii mortui ad iudicium ueniāt: sed q̄ animas simul iudicabit & corpora: i quibus: uiuos animas: mortuos corpora nominauit. Sicut & ipse dominus in euangelio dicit. Nolite timere eos qui possunt corpus occidere: animæ autem nihil possunt facere. Sed timete potius eum: qui potest & animam & corpus perdere in gehennam. Nunc iam paucis si uidetur etiā per prophetas hæc prædicta esse doceamus. Plura au- tem testimonia cum uolueris: ipse tibi de scripturarū latitudine congregabis. Dicit ergo Malachias propheta. Ecce ueniet omnipotens: & quis sustinebit diem aduentus eius: aut quis sustinebit aspectum eius: quia ipse e- gredietur sicut ignis conflatorii: & sicut herba lauantium: & sedebit constans & purgans sicut argentum & si- cut aurum. Ut autem euidentius agnoscas quid sit iste dominus: de quo hæc dicuntur: audi quid & Daniel p- pheta pronunciet. Videbam inquit in uisu noctis: & ecce cum nubibus cæli quasi filius hominis ueniens ulq; quasi ad uetustum dierum perueniens: & in conspectu eius oblatus liber: & ipsi datus est principatus & honor & regnum: & omnes populi tribus: linguæ ipsi seruiunt: & potestas eius potestas æterna: quæ non preteribit: & regnum eius non corrumpetur. Ex his ergo edocemur non solum de aduentu & de iudicio: sed & de potestate eius & regno: quia potestas æterna sit: & sine corruptionis sine sit regnum: sicut & in euangelio dicitur: & regni eius non est finis. Vnde ualde alienus a fide est qui regnum Christi dicit aliquando finendum. Scire tamē de- bemus quod salutarem christi aduentum hunc conatur inimicus ad decipiendos fideles callida fraude simula- re: & pro filio hominis qui expectatur uenturus in maiestate patris sui: filium perditionis in prodigiis & signis mendacibus præparare: ut pro christo mundum hunc introducat antichristum: de quo & dominus in euan- gelis prædixit iudæis: Quia ego ueni in nomine patris mei: & non recepistis me: alius ueniet in nomine suo: & ipsum recipietis. Et iterum dicit: tunc uidebitis abominationem desolationis stantem in loco sancto: sicut di- cit Daniel propheta: qui legit intelligat. Daniel ergo de aduentu erroris istius plenius & latius in suis uisioibus edocet: ex quibus ualde operosum est nunc exempla ponere: quæ satis amplis narrationibus dilatantur: & ideo scire de his plenius uolentē ad ipsas magis recēsendas remittimus uisiones: Sed & apostolus dicit de eo: Ne quis uos seducat ullo mō: quoniā nisi discessio uenerit primū: & reuelatus fuerit hō peccati filius perditionis: qui ad- uersat & extollit sup omne quod dicit deus aut colit: ita ut in tēplo dei sedeat ostendens se tanq̄ ipse sit deus. Et paulo post: & tūc reuelabit iniquus: quē dominus Iesus interficiet spiritu oris sui: & euacuabit eū illuminatio- ne aduētus sui cuius est aduentus secundū opera sathanæ in oī uirtute signis & prodigiis mendacibus. Et item paulo post: & ideo mittet illis deus operationē erroris: ut credant mēdacio: ut iudicent oēs: qui nō crediderunt ueritati: p̄pterea ergo p̄pheticis & euāgelicis atq; apostolicis uocibus nobis p̄nūciat hic error: ne qui p̄ aduē- tu christi aduētū credāt antichristi: sed sicut ipse dicit: Cū dixerit uobis. Ecce christus hic aut ecce illic: nolite cre-

dere. Venient enim multi pseudo christi & pseudo ppheta: & seducet multos. Sed quomodo demonstretur iudiciu ueri christi uideamus. Sicut fulgur inquit de oriente respundet usq; i occidentem: ita erit aduentus filii hois: cum ergo aduenerit dominus Iesus christus sedebit: & iudicium statuet: sicut & in euangelis dicit: & segregabit oues ab hædis. i. iustos segregabit ab iniustis: sicut & apostolus scribit: Quando omnes nos stare oportet ante tribunal christi: ut recipiat unusquisq; propria corporis prout gessit siue bona siue mala. Iudicamur autem non solum pro gestis: sed etiam pro cogitatis secundum q; & ipse apostolus dicit: Inter se inuicem cogitationibus accusantibus: aut etiam defendentibus in die quo iudicabit occulta hominum. Sed & de his ista sufficiant. Post hæc ponitur in ordine fidei. Et in spiritu sancto. Ea quæ in superioribus paulo latius de christo sunt tradita ad incarnationis & passionis eius mysterium pertinent: quæ dum media intercedunt personæ ipsius coaptata: facti spiritus commemoracionem paulo longius reddiderunt. Cæteræ si sola diuinitatis ratio habeatur: eo modo quo in principio dicitur Credo in deum patrem omnipotentem: & post hæc In Iesum Christum filium eius unicum dominum nostrum: Ita iungitur Et in spiritu sancto. Illa uero omnia quæ de christo memorantur ad dispensationem carnis: ut diximus spectant. Igitur in sanctis spiritus commemoracione adimpletur mysterium trinitatis. Sicut enim unus dicitur pater: & alius non est pater: et unus dicitur unigenitus filius: et alius unigenitus filius non est: Ita et spiritus sanctus unus est: et alius non potest esse spiritus sanctus. Ut ergo fiat distinctio personarum affectiois uocabula fecerunt: quibus ille pater intelligat: ex quo oia: et quia ipse non habeat patrem. Ille filius tanquam qui ex patre natus sit et hic spiritus sanctus tanquam de utroque procedens: et cuncta sanctificans. Ut autem in una eademque trinitate diuinitas doceatur: sicut dictum est i deo pre credi adiecta prepositione: ita et in christo filio eius: ita et in spiritu sancto memoratur. Sed ut manifestius fiat quod diximus: ex consequentibus approbabitur. Sequitur namque post hunc sermonem: Sanctam ecclesiam catholicam: remissionem peccatorum: carnis resurrectionem. Non dixit in sancta ecclesia catholica: nec in remissione peccatorum: nec in carnis resurrectione. Si enim addidisset in prepositionem una cum superioribus eademque uis fieret. Nunc autem in illis quoddem uocabulis ubi de diuinitate ordinatur fides: in deo patre dicitur & in christo filio eius et in spiritu sancto: in catholica ecclesia: sed sanctam ecclesiam credendam esse: non ut deum sed ut ecclesiam deo congregatam. Et remissionem peccatorum credam esse: non in remissione peccatorum: et resurrectionem carnis credam: non in resurrectionem carnis. Hac itaque prepositionis syllaba creator a creaturis secernitur: et diuina separantur ab humanis. Hic igitur spiritus sanctus est qui in ueteri testamento legem & prophetas: in nouo euangelia et apostolos inspirauit. Unde & apostolus dicit: Omnis scriptura diuinitus inspirata utilis est ad docendum: Et tamen quæ sunt noui ac ueteris testamenti uolumina: quæ secundum maiorem traditionem per ipsum spiritum sanctum inspirata creduntur: & ecclesiis christi tradita: competens uidetur hoc in loco euidenti numero sicut ex patrum monumentis accipimus designare: Itaque ueteris testamenti omnium priorum Moysi quinque libri sunt traditi Genesis: Exodus: Leviticus: Numeri: Deuteronomium. Post hæc Iesum Iudicum simul cum Ruth. Quatuor post hæc regnorum libri: quos hebraei duos numerant Paralipomenon: qui dicitur liber: & Esdræ duos: qui apud illos singuli computantur. & Hester: prophetarum uero Esaias Hieremias Ezechiel & Daniel: præterea. xii. prophetarum liber unus. Job quoque & psalmi David singuli sunt libri. Salomonis uero tres ecclesiis traditi: prouerbia: ecclesiastes: cantica canticorum. In his concluserunt numerum librorum ueteris testamenti. Noui uero quatuor euangelia Matthæi Marci Lucæ & Ioannis. Actus apostolorum quos describit Lucas. Pauli apostoli epistola. xiiii. petri apostoli epistola duæ: Iacobi fratris domini & apostoli una. iudæ una. Ioannis tres. Apocalypsis Ioannis. Hæc sunt quæ patres intra canonem concluserunt: ex quibus fidei nostræ assertiones consistere uoluerunt. Sciendum tamen est quod & alii libri sunt qui non canonici sed ecclesiastici a maioribus appellati sunt: id est Sapiencia quæ dicitur Salomonis: et alia sapiencia quæ dicitur filii Syrach: qui liber apud Latinos hoc ipso generali uocabulo ecclesiasticus appellatur: quo uocabulo non auctor libelli sed scripturae qualitas cognominata est: Eiusdem ordinis libellus est Tobias et Iudith et Machabeorum libri. In nouo uero testamento libellus qui dicitur pastoris siue hermes: qui appellatur duæ uia uel iudicium Petri. Quæ oia legi quod in ecclesiis uoluerunt: non tamen perferri ad auctoritatem ex his fidei confirmandam. Cæteras uero scripturas apocryphas nominarunt: quas in ecclesiis legi noluerunt. Hæc nobis a patribus ut dixi tradita sunt: quæ ut dixi opportunum uisum est hoc in loco designare ad instructionem eorum qui prima sibi ecclesie ac fidei elementa suscipiunt: ut sciatur ex quibus scripturis uerbi dei haurienda sint pocula. Teneat deinde ratio fidei sanctam ecclesiam. Causam iam superius diximus cur non dixerint etiam hic in sanctam ecclesiam. Hi igitur qui supra in uno deo credere edocti sunt sub mysterio trinitatis: credere etiam hoc debent unam esse ecclesiam sanctam: in qua est una fides & unum baptisma: in qua unus deus creditur pater: & unus dominus Iesus christus filius eius & unus spiritus sanctus. Ista est ergo sancta ecclesia non habens maculam aut rugam. Multi enim & alii ecclesias congregarunt: ut Martio & Valentinus & Hebion & Manichæus & cæteri omnes hæretici. Sed & illæ ecclesie non sunt sine macula uel ruga perfidia: & ideo dicebat de illis propheta: Odi ecclesiam malignantium: & cum impiis non sedebo. De hac autem ecclesia quæ fidem christi integram seruat audi quid dicat spiritus sanctus in canticis canticorum: Una est columba mea: una est perfecta genitricis suæ. Qui ergo hanc fidem in ecclesia suscipit: non declinet in concilio uanitatis. & cum iniqua gerentibus non introeat. Conciliū namque uanitatis est quod agit Martion: qui negat patrem Christi deum esse creatorem: qui per filium suum fecerit mundum. Conciliū uanitatis est quod Hebion docet ita christo credi debere: ut circumcisio carnis & obseruatio sabbati & sacrificiorum solennitas cæteraque omnes obseruantie secundum legis litteram teneantur. Conciliū uanitatis est quod docet Manichæus: primo qui seipsum paraclytum nominauit: tum deinde qui mundum a malo factum dicit: deum creatorem negat: testamentum uetus repudiat: unam bonam aliam malam naturam sibi inuicem

quod dicitur in
quod dicitur in

Segregabit oues ab hædis
Iudicamur & oportet

Non dicit in sua ecclesia

in ipso non addit

Spiritus sanctus

Libri canonici ueteris
et non instrumenti.

Veteris testamenti
Moysi

Prophetarum
Esaias Hieremias Ezechiel

Libri non canonici

Ecclesiastici
Apocryphi

Sancta ecclesia
Horrorum plurimorum.

Concilium uanitatis
Martion

Hebion

Manichæus

1. paralipomenon dicitur liber

Remissionem
peccatorum

Quoniam
liber

Quoniam
liber

Eccliam
omni: quæ
apocrypha

Luceus fuit
pau/ostent

sibi inuicē asserit repugnare: coæternas animas hominū secundū pythagoreos in pecudes & animalia & besti-
 as redire p̄ diuersos nascendi circulos astruit: resurrectionē carnis nostræ negat: passionē domini & natiuitatē
 nō in ueritate carnis sed i fantasus fuisse confirmat. Conciliū uanitatis est quod paulus samosatenus & eius post
 hæc successor photinus asseruit Christū nō fuisse ante sæcula natū ex patre: sed ex Maria cœpisse: & nō eū deū
 hominē natū: sed ex homine deū factū existimat. Conciliū uanitatis est quod Arrius atq; Eunomius docuit qui
 filium dei non ex ipsa patris substantia natum: sed ex nihilo creatum uoluit. Concilium uanitatis est & quod il-
 li aiunt: qui filiū dei quidē de substantia patris fatentur: sanctū uero sp̄ritū separant & secernunt: cū utiq; unā
 eādēq; uirtutē & diuinitatē trinitatis ostendat saluator in euangelio cū dicit: Baptizate omnes gentes. In nomie
 patris & filii & spiritus sancti: & est aperte impiū separari ab homine quod diuinitus iungitur. Conciliū uani-
 tatis est & hoc quod oli congregauit pertinax & praua contentio: asserens Christū carnē quidē humanā susce-
 pisse: non tamen & animā rationabilē: cū utiq; & carni & sanguini & sensui humano ac menti una eadēq; salus
 a christo collata sit. Sed & illud conciliū uanitatis est quod Donatianus p̄ africā traditionē ecclesiæ criminādo
 contraxit: & quod Nouatus sollicitauit lapsis pœnitentiā denegando: & secundas nuptias cum forte iniri eas ne-
 cessitas exegerit condēnando. Has ergo omnes uelut congregationes malignantiū fuge. Sed & eos si qui illi sūt
 qui dicunt asserere q; filius dei nō ita uideat uel nouerit patrē sicut noscitur ipse & uideat a patre: uel regnū chri-
 sti esse finiendū: aut carnis resurrectionē nō itegra naturæ suæ substantia reparandā futurū: dei iustū erga omnes
 negare iudiciū: diabolu debita absolui dānatiōe pœnare. Ab his inq; oibus fidelis declinet auditus. Sanctā uero
 ecclesiā tene: quæ deū patrē omnipotentē & unicū filiū eius Iesū Christū dominū nostrū et sp̄ritū sanctū cōcordi
 et cōsona substantiæ ratione profiteat. Filiūq; dei natū ex uirgine: passū pro salute humana: ac resurrexisse in ea
 carne qua natus est credit: eū deniq; uenturū iudicē oium sp̄ritū quo & remissio peccatorū & carnis resurrectio
 predicat. Verū de remissioe peccatorū sufficere debere sola credulitas. Quis enī causas aut rationē requat ubi
 indulgentia principaliter est: cū terreni regis liberalitas discussiōi nō sit obnoxia: ab hūana temeritate discutit di-
 uia largitio: Solēt enī cū irrisione aduersū nos dicere pagani: q; ipsi nos decipiamus: q; putemus crimina quæ ope
 cōmissa sūt uerbis posse purgari: & aiūt. Nunquid pot̄ q; homicidiū fecit homicida nō esse? & adulter nō uideri q;
 adulteriū ppetrauit? Quō ergo huiuscemodi criminū reus sanctus nobis effici subito uidebit? Sed ad hæc ut
 dixi melius fide q; rōne respōdeo. Rex. n. ē oium q; p̄misit: terræ cæliq; dominus ē q; hæc pollicet. Non uis ut ei
 q; ex terra hoīem fecit: credā qd̄ ex crimioso me faciat inocētē? Et q; me cū eēm cæcus fecit uidere: uel cū essem
 surdus audire: q; mihi claudo gressum reddidit inocentiā mihi p̄ditā poterit recuperare? Et tamē ueniamus ad ip-
 sius testioniū. Occidere hoīem nō semp̄ crimiosum ē: sed malicia nō legibus occidere criminosū ē. Nō ergo fa-
 ctū me i talibus: q; a iterdū & recte fit: sed aius male cōsulēs dānat. Si ergo aius in me q; criminosus ē effectus: & i
 quo fuit origo uitii corrigat: cur tibi uidear nō posse inocēs effici q; prius fuerā criminosus? Si. n. ut supra ostē-
 di cōstat q; nō in facto sed i uolūtate sit crimē: sicut mala uolūtas auctore malo dæmone p̄ctō me & morti fecit
 obnoxii: Ita i bonū uoluntas mutata auctore bono deo inocentiā me reddidit & uitæ. Similis causa & i cate-
 ris crimibus. Hoc modo fides nra nō iuenit naturalibus rōnibus aduersari: dū remissio p̄ctō: non gestis quæ
 mutari nō possunt: sed aio quē de malo i bonū uerti certū ē deputeat. Sed & ulterius sermo iste q; resurrectio
 nē carnis p̄nunciat sumā totius p̄fectiōis succincta breuitate cōcludit. Quāuis etiā de hoc nō solū a gentilibus:
 sed ab hæreticis fides ipugnet ecclesiæ. Nā Valētinus resurrectionē carnis oimodo negat & manichæi: sicut su-
 pra ostēdimus. Sed isti Elaiā quidē prophetā dicentē: Resurgent mortui: & suscitabunt qui sunt in sepulchris
 audire noluerunt: nec Danielē sapientissimū protestantē: Quia tūc resurgēt qui sunt in terræ puluere. Hi qui
 dē in uitā æternā: hi autē i opprobriū & cōfusiōnē æternā. Tamen uel in euāgeliis quæ recipere uidentur discere
 deberent a domino & saluatore nostro Saduceos docente dictū. Quod autē resurgāt mortui: Nō legistis quo
 modo dicit Moyses in rubo deus Abraham: deus Isaac: deus Iacob: deus autē est nō mortuorū: sed uiuentiū. In
 quo etiā quæ sit & quanta resurrectionis gloria in superioribus memorauit cū dixit: In resurrectione autē mor-
 tuorum neq; nubent neq; nubentur: sed erunt sicut angeli dei. Resurrectionis ergo iustorū gloriā angelis cum
 hominibus confert: statim enim ut resurrexerint non iterum in terra cū pecudibus: sed in cælo cū angelis uiuēt.
 Quos tamen ad hoc ratio uitæ purioris admiserit: Illos scilicet qui iam nunc conseruā animā suā carnem ca-
 stis pudicitia frenis obedientiæ sancti sp̄ritus subiugauerint: & omni eam uitiorū labe tenuatā atq; in spiritalē
 gloriā sanctificationis uirtute mutatā angelorum quoq; meruerit inferre consortiis. Sed infideles clamant & di-
 cunt: Quomodo potest caro quæ putrefacta dissoluitur: aut in puluerem uertitur: maris etiā interdum profū-
 do sorbetur: fluctibusq; dispigitur: colligi rursus & reitegrari i unum corpus: & ex ania hoīs reparari? Ad quos
 primā interi responsiōnē sermonibus Pauli faciamus: dicētis eis: Inspiens tu qd̄ seminas nō uiuificatur: nisi pri-
 us moriatur. & qd̄ seminas non corpus quod futurū est seminas: sed nudum granū tritici: aut alicuius cæterorū
 seminum: deus autem dat corpus prout uult. Quod autem in seminibus quæ in terram iacis per annos singu-
 los fieri uides: hoc in tua carne quæ lege dei seminatur in terra: futurum esse non credis. Cur quæ sō tam angu-
 stus & inualidus diuinæ potentiæ estimatores: ut dispersum uniuscuiusq; carnis puluerem in suam rationem
 colligi: & reparari posse non credas? An non censeas: cum uideas q; etiam mortale ingenium demersas in pro-
 fundum terræ metallorum uenas rimatur: & artificis oculus aurum uidet i quo imperitus terram putat? Hæc
 cur quidē nō cōcedimus ei qui fecit hoīem: qd̄o tātū is qui ab ipso factus est alle qui pot̄. Et cū aurū p̄priā uenā
 & argētī aliā: aris quoq; lōge disparē: ferriq; ac plūbi diuersā itra sp̄m̄ terræ latere mortale deprehēdat igeniū:
 diuina uirtus inuenire posse ac discernere non putabitur uniuscuiusq; carnis propriū sensū etiā si uideat disp-

nonnihil ad pythagore

paulus samosatensis
photinus
Arrius
Eunomius

Donatianus p̄ africā
Nouatus

Santa ecclesia que

qui hominū fieri: p̄mittit

Melius fide q; rōne rōdeo

in uoluntate rōnem

Valentinus

Resurrectio eiusdem carnis
casti pudicitia frenis

Dispersū uniuscuiusq; puluerem
colligi & reparari

Naturalis ratio proclamat
resurrexerit bonum.

Agonibus

Huius carnis resurrectionis

Argumentatio

Quis resurgemus

Quis emortui carnis vitam

Haurit

Quis emortui

Iusti fulgebunt sicut sol

sus: Sed ad hæc tentemus animas quæ deficiunt in fide naturalibus rationibus adiuuare. Siquis diuersa semina in unum permisceat: & hæc indiscreta seminet: uel passim spargat in terram: nonne uniuscuiusque seminis granum quo cuique loci iactum fuerit: competenti tempore secundum naturam suam speciem germinem producat: ut statum suam formam suique corporis reparat? Ita ergo uniuscuiusque carnis substantia quæ uarie diuersaque dispersa sit: ratio tamen ipsa quæ inest unicuique carni est immortalis: quia immortalis animæ caro est ex eo tempore: quo seminata in terram corporibus primū ueri dei uoluntati arrisit: collectum terram attractumque substantiam suam sensum reddit ac reparat in illa specie: quam mors aliquando dissoluerat. Et ita fit unicuique animæ: ut non ad confusum aut extraneum corpus: sed ad suum quod habuerat reparatur. Consequenter potest pro agonibus presentis uitæ cum anima sua caro uel pudica coronari: uel impudica puniri. Et ideo satis caute ecclesia nostra fidei symboli docet quæ in eo quod cæteris traditur carnis resurrectionem: uno addito pronome tradidit huius carnis resurrectionem. Huius sine dubio: quam habet is qui profitemur signaculo crucis fronti iposito: quo sciat unusquisque fidelium carnem suam si mandata seruauerit a peccato: futuram esse uas honoris utile domino ad omne opus bonum paratum. Si uero contaminata in peccatis: futuram esse uas iræ ad interitum. Id uero de ipsa resurrectionis gloria & de promissionis magnitudine: si quis plenius scire desiderat: in omnibus pene diuinis uoluminibus inueniet indicari. Ex quibus nos comonitionis tantummodo gratia pauca presentis loco memorantes: sine inuncti a te opusculi faciemus. Igitur apostolus Paulus quæ resurgat mortalis caro: aliis multis asserit argumentis dicens. Quod si resurrectio mortuorum non est ergo nec Christus non resurrexit. Si autem Christus non resurrexit: inanis est predicatio nostra: uacua est & fides nostra. Et paulo post. Nunc autem Christus resurrexit a mortuis in initium dormientium: quoniam quidem per hominem mors & per hominem resurrectio mortuorum. Sicut enim in adam omnes moriuntur: ita in Christo omnes uiuificabuntur. Unusquisque autem in suo ordine in initium Christus deinde hi qui sunt christi in aduentu eius deinde finis. Et in sequentibus addit & hæc. Ecce mysterium uobis dico: omnes quidem resurgemus: non omnes autem immutabimur sicut ut in aliis exemplaribus inuenimus. Omnes quidem dormiemus omnes autem immutabimur: in momento: in ictu oculi: in nouissima tuba. Canet enim tuba: & mortui resurgent incorrupti: & non immutabimur. Sed & ad Thessalonicenses nihilominus scribens dicit. Nolo autem uos ignorare fratres de dormientibus: ut contristemini sicut ceteri qui spem non habent. Nam si credimus quod Iesus mortuus est & resurrexit: ita & deus eos qui dormierunt per Iesum adducet cum illo. Hoc enim uobis dicimus in uerbo domini: quia nos qui uiuimus qui reliqui sumus: in aduentu domini præueniemus eos qui dormierunt: quia ipse dominus in iussu & in uoce archangelii & tuba dei descendet de caelo: & mortui qui in Christo sunt resurgent primi deinde nos qui uiuimus qui reliqui sumus simul cum illis rapiemur in nubibus obuiam Christo in aera: & ita semper cum domino erimus. Verum ne existimes hæc Pauli solius quasi nouella prædicatione signari: audi etiam quid Ezechiel propheta olim per spiritum sanctum prælocutus sit. Ecce inquit ego aperiam sepulchra ustra: & educam uos de sepulchris uestris. Iob quoque mysticis reducat eloquii audi quod euidenter resurrectionem mortuorum prædicat: inquit arbori spes: si non abscissa fuerit: iterum pullulabit & uirgultus eius nunquam deficiet. Quod si senuerit in terra: est radix eius. Si uero in petra emortuus fuerit tu uicus: ab odore aquæ reflorescit: & faciet fructum sicut nouella. Vir uero si mortuus fuerit: abierit: & mortalis si ceciderit: ultra non erit. Non tibi uideat in uerbis his cum quodam pudore arguere homines & dicere. Ita nestultum est hominum genus: ut cum uideant excisam arboris truncum rursum pullulare de terra: & lignum emortuum iterum uitam recipere: ipsis ne lignis quidem aliquid simile de semetipsis nec arboribus opinentur. Ut autem scias quod ueluti in interrogatis modo legendum sit quod dixit: mortalis autem cum ceciderit: non resurget: de consequentibus probat. Subiungit namque statim. Si enim mortuus fuerit homo uiuet. Et paulo post dicit: Expectabo usque quo iterum faciam. Et iterum idem dicit. Qui resuscitaturus est super terram pellem meam: quæ hæc nunc haurit. Hæc quidem ad probationem dicta sunt professionis nostræ: quæ confitemur in symbolo huius carnis resurrectionem. Quod enim adiunctum est huius: uide quod consonum sit omnibus his quæ de diuinis uoluminibus memorauimus. Quid enim aliud indicat in dictis Iob quæ superius exposuimus: quia cum dicit: resuscitabit pellem meam: quæ hæc nunc haurit. i. quæ ista tormenta propter: nonne apte dicit huius carnis resurrectionem futuram: huius inquam quæ tribulationum & tædationum cruciameta quæ sunt nunc sustinet? Sed & apostolus cum dicit. Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionem: & mortale hoc induere immortalitatem. Nunquid non corpus suum quodammodo contingetis & digito palpantis est uox? Hoc ergo quod nunc corruptibile corpus est: resurrectionis gratia incorruptibile erit: & hoc quod nunc mortale est: immortalitatis uisibus induetur. Ut sicut Christus resurgens a mortuis ultra iam non moriturus: mors ei ultra non dominabitur: ita: & qui in Christo resurgent nec corruptionem sentient ultra nec mortem: non natura carnis abiecta sed conditione eius: & qualitate mutata. Erit ergo corpus quod resurget a mortuis incorruptibile & immortale non solum iustorum sed etiam peccatorum. Iustorum quidem: ut semper possint permanere cum Christo. Peccatorum uero: ut absque interitione sua debitas luant penas. Quod autem iusti semper cum domino Christo permaneant: iam & in superioribus edocuimus: ubi ostendimus quia apostolus dicit. Deinde nos qui uiuimus: qui reliqui sumus: simul cum illis rapiemur in nubibus obuiam Christo in aera: & ita semper cum domino erimus. Nec mireris: si caro sanctorum in tantam gloriam ex resurrectione mutabitur: ut in cursu dei suspensa nubibus & aere uecta rapiatur: cum ipse apostolus exponens quantum conferat deus his qui diligunt eum dicat. Qui transmouit corpus humilitatis nostræ conformem fieri corpori claritatis suæ. Nihil ergo absurdum est: si sanctorum corpora dicantur nubibus in aera sustolli: cum ad formam corporis christi quod in dextera sedet ui cantur reformanda: Sed & hoc sanctus apostolus uel de se uel de cæteris sui loci uel meriti addidit & dixit. Quia resuscitabit nos cum Christo: simulque faciet sedere in caelestibus: Unde cum hæc & eorum similia quæ plurima sancti dei in repromissionibus habeant in resurrectione iustorum: non erit iam difficile credere etiam illa quæ propheta prædixerant: quod iusti scilicet fulgebunt sicut sol: & sicut splendor firmamenti in regno

Iob exemplum
penam dicit

regno dei. Cui enim difficile uidebitur eos fulgorem solis habituros ac syderum: ac firmamenti huius splendore decoratos: quibus uel uita uel conuersatio angelorum dei paratur in caelis: uel conformandi dicuntur ad gloriam corporis christi: Ad quam gloriam saluatoris ora promissam respiciens sanctus apostolus dixit. Quia seminat corpus animale: resurget corpus spiritale. Si enim uerum est: sicut certe uerum est: quod iustos quoque & sanctos angelorum consortiis sociabit diuina dignatio: certum est quod & corpora eorum in spiritualis corporis gloriam uertet. Nec hoc tibi contra naturalem corporis rationem uideatur esse promissum. Si enim credimus secundum ea quae scripta sunt: quod accipiens deus limbum terrae: plasmavit hominem: & haec fuit natura corporis nostri: ut uoluntate dei terra uerteretur in carnem: cur tibi aut absurdum aut contrarium uideatur: si iisdem rationibus quibus terra proficisci dicitur in corpus animale: rursum corpus animale in corpus proficisci spiritale credatur? Haec quidem atque his similia multa inuenies in scripturis diuinis de resurrectione iustorum. Dabitur autem etiam peccatoribus: ut supra diximus incorruptionis & immortalitatis ex resurrectione conditio: ut sicut iustis deus ministrat ad perpetuitatem gloriae: ita peccatoribus ad prolixitatem confusionis ministret & poenae. Sic enim propheticum diffinit eloquium: cuius & paulo ante meminimus ubi dicit. Et multi resurgent de terrae puluere: hi quidem in uitam aeternam: hi autem in confusionem & opprobrium aeternum. Si ergo intelleximus qua ueneratione deus omnipotens pater dicatur: quo uel sacramento dominus noster iesus christus unicus eius filius habeatur: & qua perfectione sanctus eius spiritus nominetur: utque sancta trinitas unum sit per substantiam: sed affectu personarum discreta: quid etiam partus uirginis: quid uerbi in carne natiuitas: quid sacramentum crucis: quae utilitas diuini ad infernae descensus: quae resurrectionis gloria: & animarum de infernis reuocata captiuitas: quid etiam ascensus eius ad caelum: & uenturi iudicis expectatio: sed & sanctae ecclesiae aduersus congregationes uanitatis: qualiter haberi debeat agnitio: qui sacrorum uoluminum numerus: quae uel haereticorum uitanda couenticula: utque in peccatorum remissione diuinae libertati nequaquam ratio naturalis obsistat. Et ut carnis nostrae resurrectionem non solum diuinae uocis sed & ipsi domini & saluatoris nostri. exemplum & consequentia naturalis rationis assignet. Si inquam hoc secundum traditionis supra expositae regulam consequenter aduertimus: deprecemur: ut nobis & omnibus qui hoc audiunt concedat dominus fide quam suscepimus custodita: cursu consumato expectare iustitiae repositam coronam: & inueniri inter eos qui resurgunt in uitam aeternam. Liberari uero a confusionem & opprobrium aeterno per christum dominum nostrum: per quem est deo patri omnipotenti cum spiritu sancto gloria & imperium in saecula saeculorum. Amen.

Expositio fidei beati Hieronymi praesbyteri ad Damasum papam: In qua haereses plurimas de trinitate & incarnatione uerbi ipse sentientes dicit: petens suam fidem a Damasco comprobari. Epistola secunda.

Credimus in deum patrem omnipotentem creatorum uisibiliu & inuisibiliu conditorum. Credimus & in dominum nostrum Iesum christum: per quem creata sunt omnia: uerum deum unigenitum & uerum dei filium: non factum aut adoptiuum: sed genitum: & unius cum patre substantiam: atque ita per omnia aequaliter deo patri: ut nec tempore: nec gradu: nec potestate: possit esse inferior. Tamenque confitemur esse illum qui est genitus: quoniam est ille qui genuit. Non autem quia dicimus genitum a patre filium diuina & ineffabili generatione aliquod ei tempus ascribimus: sed nec patrem aliquando coepisse: nec filium. Non enim aliter confiteri possumus aeternum patrem: nisi confiteamur etiam coaeternum filium. Ex filio enim pater dicitur: & qui semper pater fuit: semper habuit filium. Credimus & in spiritum sanctum: uerum deum ex patre procedentem: aequaliter per omnia patri & filio potestate: uoluntate: aeternitate: substantia: Nec est prorsus aliquis in trinitate gradus nihil quod inferius superiusue dici possit: sed tota diuinitas sui perfectione aequalis est: ut exceptis uocabulis quae proprietate personarum indicant: quicquid de una persona dicitur: de tribus dignissime possit intelligi. Atque ut confundentes Arrium unam eademque dicimus trinitatis esse substantiam: & unum in tribus personis fatemur deum: ita impietate Sabellii declinantes tres personas expressas sub proprietate distinguimus: non ipsum sibi patrem: ipsum sibi filium: ipsum sibi spiritum sanctum esse dicentes: sed aliam patris aliam filii: aliam spiritus sancti esse personam: non enim nomina tantummodo sed etiam nomina proprietates id est personas uel ut graeci exprimunt hypostases hoc est substantias confitemur. Nec pater filii aut spiritus sancti personam aliquando excludit: nec rursus filius aut spiritus sanctus patris nomen personarum recipit: sed pater semper pater est: filius semper filius: spiritus sanctus semper spiritus sanctus. Itaque substantiam unum sunt: personis ac nominibus distinguuntur. Ipsum autem dei filium qui absque initio aeternitate cum patre & spiritu sancto possedit: dicimus in fine saeculorum perfectum naturam nostram hominem suscepisse ex Maria semper uirgine: & uerbum carnem esse factum: assumendo hominem: non permutando deitatem: nec ut quidam sceleratissime opinantur: spiritum sanctum dicimus fuisse pro semine: sed potentia ac uirtute creatoris operatum. Sic autem confitemur in christo unam filii esse personam: ut dicamus duas esse perfectas atque integras substantias. id est diuinitatis & humanitatis: quae ex aera continentur & corpore. Atque ut condemnemus Photinum qui solum & nudum hominem confitetur in christo. Ita anathematizamus Apollinarum & eius similes: qui dicunt dei filium minus aliquid de humana suscepisse natura: & uel in carne uel in anima uel in sensu assumptum hominem: his propter quos assumptus est fuisse dissimilem: quem absque sola peccati macula quae naturalis non est: nobis confitemur fuisse conformem. Illorum quoque similiter execramur blasphemiam: qui nouo sensu asserere conantur a tempore susceptae carnis omnia quae erant deitatis in hominem demigrasse: & rursum quae erant humanitatis in deum esse transfusa: ut quod nulla unquam haeresis dicere ausa est: uideatur hac confusione utraque exinanita substantia diuinitatis scilicet & humanitatis: & a proprio statu in aliud esse mutata: qui tam deum imperfectum in filio quam hominem confitentur. ut nec deum uerum nec hominem tenere credantur. Nos autem dicimus susceptum a dei filio passibile nostrum: ut diuinitas impassibilis permaneret. Passus

plasmavit hominem

Animale in spiritale uertit

Haereticorum conuenientia

personas et nomina distinguunt

Photini error

Apollinaris error

impassibilis

passibilis

humanitas substantia glorificata
filius dei

Animas a deo factas credimus

Anathematizamus

est enim dei filius non putatiue: sed uere omnia quæ scriptura testatur: id est esuriē: sitim: lassitudinē: dolorem: mortē & cūcta huiusmodi. Secundū illud passus est quod pati poterat: id est nō secundū illā substantiā quæ assumptū: sed secundū illā quæ assumpta est. Ipse enī dei filius secundū suā deitatē impassibilis est ut pater: incōprehensibilis ut pater: inuisibilis ut pater: & quī propria persona filii id est dei uerbū suscepit passibilem hoīem: ita tamē eius habitatiōe secundū suā substantiā deitas uerbi nihil passa est: ut tota trinitas: quā impassibilem cōfiteri necesse est. Mortuus ē ergo dei filius secundū scripturas iuxta id quod mori poterat. Resurrexir tertiā die. Ascēdit in cælū: sedet ad dexterā dei patris: manēte ea natura carni: in qua natus & passus est: in qua etiā resurrexit. Nō enim exinanita est humanitatis substantia: sed glorificata: i aternūq; cū deitate māsura. Accepta ergo a patre oīum potestate: quæ in cælo sūt & in terra: uēturus est ad iudiciū uiuorū & mortuorū: ut & iustos remuneret & puniat peccatores. Resurrectionē etiā carnis cōfitemur: & credimus: ut dicamus nos in eadē in qua nunc sumus ueritate mēbroz esse reparādos: qualesq; semel post resurrectionē fuerimus effecti in ppetuū pmāsuros. Vnā esse uitā factoz: sed prēmia pro labore diuersa. Ecōtrario p mō delictoz: peccatoz quoq; esse supplicia. Baptisma unū tenemus: quod iisdē sacramēti uerbis in infantibus quibus etiā in maioribus asserimus esse celebrandū. Hoīem si post baptismū lapsus fuerit: p pœnitētiā credimus posse saluari. Nouū & uetus testamentū recipimus in eo libroz numero quē facta catholica ecclesiā tradit auctoritas. Aīas a deo dari credimus: quas ab ipso factas dicimus: Anathematizātes eos: qui aīas quasi partē diuinā dicūt esse substantiā. Eoz quoq; condēnamus errorē: qui eas ante peccasse: uel in cælo cōuersatas fuisse dicūt: q̄ in corpora mitterent. Execramur eoz blasfemiā: qui dicūt: impossibile aliquid hoī a deo præceptū esse: & mādata dei nō a singulis sed ab oībus in cōe posse seruari: uel qui primas nuptias cū Manichæo: aut secundas cū cataphrygis dānāt. Anathematizamus etiā illos: qui dei filiū necessitate carnis mentitū esse dicūt: & eū propter assumptū hoīem nō oīa facere potuisse quæ uoluit. Iouiniani quoq; dānamus hærēsim: qui dicit nullā in futuro meritorū esse distantia: nosq; eas ibi habituros esse uirtutes: quas hic habere neglexerimus. Liberū sic cōfitemur arbitriū: ut dicamus nos semp dei indigere auxilio: & tam illos errare: qui cū Manichæo dicunt hoīem peccatū uitare non posse: q̄ illos qui cū Iouiniano asserunt hoīem non posse peccare. Vterq; enim tollit arbitrii libertatē. Nos uero dicimus hoīem semp & peccare & nō peccare posse: ut semper nos liberi confiteamur esse arbitrii. Hæc fides est papa beatissime: q̄ in ecclesia catholica didicimus: quāq; semper tenuimus. In qua si minus perite aut parē caute aliquid forte positum est: emendari cupimus a te: qui Petri & fidem & sedem tenes. Sin autē nostra confessio apostolatus tui iudicio comprobatur: quicumque me culpāre uoluerit: se imperitum uel maliuolum uel etiam non catholicū: non me hærēticum comprobabit.

Amen.

Libellus sancti Augustini contra quinque hæreses: In quo Paganos: Iudeos: Manichæos: Sabellios: Arriofq; conuincit: & utriusq; testamenti sententiis confutat.

Debitor sum fateor non necessitate: sed quod est uehementius charitate. Non tam ad compellendum potest esse molestus exactor: q̄ ad reddendum deuotus est debitor. Sed ut impleam quod promisi: adiuuate me sanctis orationibus uestris: ut dominus omnipotens det gratiam sermonibus meis: & satisfaciā ipsis mentibus uestris & auribus. Si meminisse dignamini qui in tempore affuistis: quinque hostium genera esse diximus: contra quæ expugnandi indutias postulauimus: ut necessaria preparare possemus. Promissus ille dies illuxit: nos quoq; impigre ad certamen domino adiuuante processimus. Adiutorium nostrum a domino: qui fecit cælum & terram. Donabit certanti uictoriam: qui certanti donauit audaciam: non nos hostium turba: non bellantium forma: non quasi fulgens uitrea terreat armatura. Goliath magnum robustū armis terribilem ingentiq; turba munitum. Dauid solus paruus atq; inermis: uno lapidis ictu prostrauit totaq; allophylorum castra turbauit: atq; fugauit. Quidnā aliud petra contra Goliath manu Dauid missa: nisi Christū contra diabolum ex semine Dauid significauit. Aggrediamur iā & eoz quæ diximus quinque genera hostiū proponamus. Paganī dicunt: Quid est quod nos exhorretis atq; abiicitis tanq̄ multos colētes deos? Ecce uos deum qui prædicatis colendū filiū habere dicitis: & sine alterius cōmixtione sexus natū esse configitis. Iudæi dicūt: quō unum colitis deum: quādo & hoīem quē patres nostri crucifixerūt dominū dicētes hoibus extorquetis: ut tanq̄ filiū dei uenerentur & colantur: Manichæi dicunt phantasma esse quod dicitur dominū christum fœmineo potuisse nasci ex utero. Non enim inquit dignū esse: ut tanta maiestas per sordes & squallores fœminæ transire credatur. Sabelliani id est patripassiani dicunt. Vnus est deus pater & filius: quoniam qui pater est ipse est & filius: Nam & si aliud dixerimus: dicimur multicolæ. Arriani dicunt. Alius est pater: alius est filius: sed minor est filius. Qnomodo enim fieri potest: ut genitori genitus extet æqualis? Ecce sunt errorum propositæ quæstiones quasi hostium positæ acies. Contra istas acies pestíferas sanctissimi fratres assumite arma dei: ut possitis resistere in die mala: & in omnibus perfecti stare. Accingimini lumbos uestros in ueritate: nemo trepidet: nemo formidet. Est lorica iusticiæ: est scutum dei: in quo sagittæ malorum extinguantur: est galea falsitatis & gladius spiritus quod est uerbum dei. Quisquis fidelis christi multum his fuerit munitus armis: non cuiusq; formidabit personam: non terrore temporis a tertamine reuocabitur. Eia fratres certamen in promptu est: seruet opus: urget aduersarius: spicula parat: iacere tentat. Nemo expauescat. plures nobiscum sunt: quam cum illis. Nobiscum est Moyses ille magnus amicus dei: qui ut hostem uinceret præliantem: ad cælum palmas extendit. Iam tunc figuram Christi ostendit ipse diuino imperio tumentis ponti

Paganus
Iudeus
Manichæus

Sabellianus

Arrianus

In summo hinc

ponti uoluentis fluctuosissimas undas unius uirgæ percussu traiciendo populū aridose uertit in campos. Nobiscū est iesus post Moysen populi dux israelitici. fortissimus procliator: cuius etiam nomē indicat saluatorē. Ipse potenti sui & diuina fiducia diē sui cursus metas ne perageret statuit: & nocti ne accederet imperant. ipse gentiū reges non sigillati sed cōgregati superauit: captiuauit: humiliauit occidit: Nobiscū ē dauid manu fortis qd dicam seruus dei: electus dei: amicus dei: parēs dei: nouerat & bene nouerat nō solū parcere subiectis: sed & de bellare superbos. Verū etiam uirtutes ostendere: & patientiam custodire. Ipse cū inimicos suos persequeretur non pernitiosus: & cū uinceret non extitit impius. Nobiscū sunt alii atq; alii uiri: q omnia futura prauiderunt & prædixerūt. Non est ergo q; terreat nos: Expectate: audite: orate: interior & anterior circa me uestra sit oratio: non diutius in moremur: iāq; qd' pposuimus psequamur. Quid dicis paganæ: deus inqt delectatus ē filio: indignit coniugio: si horruit coniugiū: solus ē sine filio. Quid enim poterat inueniri simile deo: qd' coniungeret deo: & filii pareret deo: Deinde si ut dicitis habet deus filiū: iam nō unū colitis deū. Quid agimus: Ab Allophylo missum excepimus. Quid remittemus qd' licet miserimū telū pueniat ad illū: qd' prodest: Quare: quia durus est: quia lapideus est: idola colit. Scriptū est: Similes illis fiant qui faciūt ea: & omnes qui confidūt in eis. Scās scripturas non accipit. Quare: uaramus ergo lapidem quo percutiat percutus q̄sset: quas status cōminuat: cōminutus in puluere conuertat: & conuersus in puluerem cōpulat: copultus serat: satus faciat fructū nō igni q; cōsumat: sed q; horreo recōdatur. Hermes qui latinæ Mercurius dicit scribit libꝛe q; λογος τελειος appellatur. i. uerbū pfectū magnū nomen libri huius: quia magnus est de quo scriptus ē liber. Quid. n. perfectius uerbo quia solus est inter mortuos liber: Audiamus quid loquatur Mercurius de uerbo perfecto. Dominus iuquit & oium factor deorū: seculū fecit dominū: & post pauca ut ostenderet quid dixerit repetit & dicit. Quonia ergo hūc fecit primū & solū & unū: bonus aut uisus ē ei & plenissimus omninm bonorū. Quātū plenissimus Ioānes dicat euangelista. De plenitudine eius nos oēs accepimus grām pro gratia. Bonus aut ei uisus est & plenissimus oium bonorū. Et sequitur lætatus est. Cui uel cū quo lætatus est: dicat ipse: Sapientia dei filius dei. Ego eram cui aggaudebat. Ergo lætatus est & ualde dilexit tanq; unigenitū suū. Quē primo factum dei unigenitū appellauit postea. Itē alio loco sic dixit filius benedicti atq; bonæ uoluntatis cuius nomen non pōt humano ore reparari: Quare: uas paganæ coniugē dei. Audi Mercuriū: para frōtē: excipe lapidē. Cade ut erigaris. Frangere ut confirmaris: destruere ut ædificeris. Lētus lapidis non cutem diuidat frōis: nō uenā rumpat sanguis: nō apiat foueā uulneris: sed signū faciat crucis. Cōiugē dei quaris. Abiiciatur ex corde tuo ipura puritas. Coniunx dei est bona uoluntas quō p̄ sit deus: & filius sit deus: nec tamen duo dii sed unus est deus: tecū disputare nō debeo: q̄a nisi credideritis nullatenus intelligere poteritis. Et tamē filiū dei dominū fateor. Mercurius hoc lapide percussus lapideus desinat esse sacrilegus: Audiamus etiam q; uates eorū. Sibylla de eodē dicit Aliam inqt dedit deus filiis hoīm colendum. Quātū apparet in his sniis Mercurii & Sibyllæ Sabellius iudicat. Mercurius & p̄m dominū dicit & filiū: & Sibylla dicit aliū. Sabellius dicit nō aliū q; eū p̄m asserit eē q; filiū: optimū ualde est: si mō nō unū tantū sed etiā ad quotoscunq; missus peruenire potuerit: aduersarios in uno ictu pcutiamus. Item Sibylla dicit ipsum tuū cognosce dominū dei filiū eē. Versus iste & paganum increpat & iudæū. Alio loco filiū dei Symbolon appellat. i. consilium uel consiliariū. Et propheta dicit uocabit nō mē eius admirabilis consiliarius: deus fortis: Arrianus arguitur: qui cū dicit minorē filiū dicit aliquādo deū nō habuisse filium: & si fuit sine filio: fuit sine cōsilio. Ecce ad pericula quanta puocamur: Sed q̄a deus unq; fuit sine consilio: etiā cōtradiciente Arriano unq; p̄ potuit eē sine filio. Quid agis paganæ: Api aure: noli esse sicut aspis surda quæ obdurat aurē: ne uocē audiat incantātis. Non tibi mea uerba pfero: tuus est Mercurius: cui inter deos tantus honor cultusq; allatus ē a uobis: ut eius noīe diem domini uocaretis. Ipsum audite: ipse te cōuincat: ipse expugnet: & cū te uicerit illi credas: & mihi credas. Mercurius aut dixit. Dilexit deus unigenitū suū. Ipse dixit filius benedicti dei atq; bonæ uolūtatis. Et ne de eius nomine tædiū interrogationis sustineret: securus adiunxit. Cuius nomē nō pōt humano ore laudari. Quid Mercuri ab hoibus dicit nomen filii dei narrari nō posse: A te narretur: qui nō homo sed deus ab hominibus æstimaris: Eloquitur ad filium suū dicens. Et aut inquit filii inenarrabilis sermo sapientiæ spiritus sancti. Nōne hic est In p̄cipio erat uerbum: Dicit Hermes sermo iste sapientia habet m̄em. Sequitur de solo deo. Dominus ē oium domināte deo mortaliū. Et qd ab hoibus iudicari nō pōt: addit & dicit: Sup hoies ē nomē filii dei: narrare nō possum q̄a deus nō sū. Dicā hoies quā si hoies qd' nō sū. ego cognosco qd' sū: Sermo sapiæ de domio deo ē. Nō ergo ibi paganæ humanū suscipis aut fingas fuisse cōiugiū: de solo deo ē: & sup hoies est. Increpat & Sibylla dices ipsum tuū cognosce dominū dei filiū eē: ipsum: nō aliū: nō Martē: nō Iouē: nō Mercuriū: sed quē cōfitef Mercurius. Quid miraris christianæ qd' tale de patre & filio dicāt: Et dæmones credūt & cōtremiscūt: Nempe i euāgelio transeunte domino dicūt nouimus q; sis filius dei: uēstiane tēpus torquære nos. Vtinā nos quō dæmones iudicē: sic hoies agnoscerent saluatorē. Quid dicit iudæus: Unus ē nobis deus pater præter ipsum alterū nō nouimus. illum uero quē dicitis Christum: patres nostri non deum sed hominem occiderunt. Nempe hoc ē quod dixi: Vtinam quomodo dæmones iudicem: sic homines agnoscerent saluatorem. Ecce dæmones uiderunt & tremuerunt: homines uiderunt & occiderunt: dæmones confessi sunt: homines persecuti sunt. Quæ infelicitas est: & quanta miseria impares etiam dæmonibus homines inueniri: Item homines credunt: dæmones pereunt: homines sanant dæmones puniunt. Sed hæc mutatio ē dexteræ excelsi nō presumptio hois de suis uiribus cōfidentis. Contra istū iudē nō laboro. pugnēt contra eū codices sui: pugnēt lex & prophetæ. Aut uictus & humiliatus saluabit aut supbus & ptinax puniet. Dixit dominus ad Moysē dices: Ecce ego mitto āgelū meū q; præcedat te: & gusto.

*percutus quattuor agas uenit
in puluere conuersus: totum
plures p̄m: sanus 20'*

Coniugē dei est bona uoluntas

Sibylla

*Mercurius Trismagostus
Sabellius.*

Symbolon consilium uel consiliariū

Aspis surda obdurat aurē

Dies Mercurii

quid

diat te in uia & introducat in locū quē parauī. obserua. n. & audi uocē. nec contēnendū putes. adhuc audi qd' metuas ne inquit contēnendū putes. *Quare?* qa non dimittit cū peccaueritis & iē nomen meū illo. *Quis* est iste magnus cui dedit deus potestatem & nomen? Dominus uirtutū ipse est rex gloria. Et uide probamus: qd' cū dicit angelus: angelus debeat intelligi deus? In libro qui appellatur genesis. Venerūt inquit duo angeli sodomam uespere sedente loth proforibus ciuitatis. *Quos* cum uidisset surrexit: & iuit obuiam illis. *Quid* plura? Suscepit: obsecūdatus est eis. Tanq̄ peregrinus consuetudine hospitalitatis liberatus periculo ciuitatis: & temporale euasit incendiū & æternū consecutus est præmiū. Discite christiani sine discretionē exhibere hospitalitatem: ne forte cui domū claueritis: cui humanitatem negaueritis: ipse sit deus: non amplius euagemur a præposita actione: angeli uenerūt ad loth: & dixerūt: uidete & aduertite quia angeli loqui dicunt. *Quid* dixerunt angeli? Salua animam tuam: noli respicere post tergū: quia nemo ponens manū super aratū & respiciens retro: aptus est regno dei. Nec stes in omni certa regione: terrenis non hæreas uoluptatibus: sed in mōte saluum te fac spes tua deus sit: ne & tu similiter pereas cū sodomitis. Dixitq; loth ad eos. Vide hominem uidentē non cæcū sicut iudæi & sabelliani neq; lippientem sicut arriani: sed oculos sanos habentem: sicut catholici christiani. angelos uidit: deū intellexit. *Quid* dixit angelus? dixit ad eos. Domine si inuenit seruus tuus gratiam coram te & magnificasti misericordiam tuam quam fecisti mecū: ut saluares animam meam. Magna res cum uolo iudæū ferire sicut Moyses fortissimus uir hastam suam uibrauit & misit: ut per iudeum & sabellianū trāsiret: Arrianūq; percuteret. *Quid* agis loth sancta? Angelos uides & non unū sed duos: & dicis domine: ad unū uerbū facis: unū precaris: & non metuis ne alteri iniuriam facere uidearis. Absit. recedite iudæi: recedite sabelliani: qa non uidetis. Recedite Arriani: quia parum uidetis: Ego uideo quod uideo: nec contēno: nec curo. Duos uideo æquales uideo: unum rogo nulli iniuriam facio: quia patrem & filiū non uideo: Nam ut intelligitis me non falli cū duos tanq̄ unū depræcor: uidete utrū duo an unus humerus meis respondeat præcibus. Petiit ut i modica ciuitate proxima refugiū haberet & uideret. Respondent ei: uideamus quot sunt qui respondent: Verba libri secreta. Dixitq; ad eū quasi responsio singularis est. Ad hæc sequere uideamus: Ecce etiam in hoc suscepi præces tuas: ut tamen subuertā urbē pro qua locutus es. festina: & saluare ibi q non possum facere qcq; donec ingrediaris illuc. Vide iudæe dic angelum eē deū. Audis Arrianæ patrem & filium dicentem: nec eundem patrem quem filium propter sabellianos: sed patrem & filium: audis quid dictum est. Suscepi præces tuas: audis quid dicit non subuertam urbē: audis nō potero facere qcq;. Iudæus legat angelū: intelligat deū. Sabellius legat duos uenisse: & nō contēnat sed errorem fugiat: ne ad ignē perueniat. Sed ut plenius ostendimus dictū Angelum debere intelligi deū. Lectionis huius sequentia recitemus. Igit̄ dominus inqt pluit super sodomam & gomoram sulphur & ignē a domino de cælo. *Quid* ē dominus de domino nisi filius a patre sicut ē & alio loco. Dixit dominus domino meo sede adextris meis: donec ponā inimicos tuos scabellū pedū tuorū. Itē in Exodo. Apparuit inqt Moysi angelus domini i flāma ignis de rubo Et uidit quoniam rubus ardebat igne: & non comburebatur. Et dicit Moyses transibo & uidebo hoc grande uisum: cur utiq; non comburitur rubus? Cum uidisset aut̄ dominus qd' accedit uidere: uocauit eū dōinus de rubo. Ecce ipse angelus ipse domus. & sequitur dicens: Moyses Moyses. Et ille dixit. *Quid* ē domine? Ait illi dōinus: ne accesseris huc: nisi solueris calciamētū de pedibus tuis. Locus. n. i quo tu stas terra sc̄ta ē. Adhuc audi qd' dixerit ei: Ego sū deus patris tuorū: deus Abraham & deus Isaac: & deus Iacob. Et iō iudæus sic audiat angelū ut intelligat deū & tēat deū. Sabellianus sic intelligat præm: ut nō minuat filiū. Iesus ē sicut liber dicit: q eius i scriptis ē noie cū aduersus hostes dimicaret in ipso cōstitutus p̄cinctū uidet uir̄ stantē cōtra se euagiatū tenentē gladiū: prexitq; ad eū: & ait: n̄ es an aduersariorū? q respondit nequaq;: sed sū princeps exercitus domini & nūc adueni. Cecidit. n. Iesus ad terrā & adorauit. Et nūc sequere iudæe ducē tuū. Videt & interrogat: adorat. Visio cōiōnē habet. Videt. n. & qd' agnoscit. Ergo uisio cōiōnē habet: interrogatio ignoratōnē: adoratio fidē. *Quē* uidet: hōiem. *Quis* ē iste hō? Ipse ē q cōtra inimicas gētes pronunciabat: desiderabat: expectabat eius aduētus. *Quis* ē princeps exercitus domini? nōne ipse ē q in euāgelio interrogatus q̄s eēt: respondit & dixit: principiū q loquor uobis? *Quid* turbaris Iesus? *Quare* fremuerunt gētes: & populi meditati sunt iania. Alliterūt reges terræ: & principes cōuenerūt aduersus dominū & aduersus Christū eius. Vides amatum: noli metuere: nō contra uenio: sed pro te: qa nō sum missus nisi ad oues p̄ditas dōus israel. *Quid* ē Iesus: qd' uide? interrogas: & adoras: hōiem uideo: sed præ filiis hōim ē qd' nō i tello & audio quē nō uideo: sed qd' credo: quia fides ex auditu: Auditus aut̄ p̄ uerbū christi. *Quid* ergo q̄ris: aduerte & sequere hominē uideo: sed præ filiis hominū ē qd' nō intelligo: nescio quid mihi corulcat: ut de latebris fulgidū aliqd splēdet. Vade ad eū qui uenit ad me: perscrutabor: quē uideo. hoc grāde uisum. *Quē* uideo & homo est: & non est homo: immo homo propter manichæum & plusq; homo propter iudæum: perge Iesus meus: dux meus: perge. *Quare?* quia nisi cum te inquiris me acquiris. Ecce uenio: hominem inuenio intus nescio quid intelligo: Obscurum est nondum uideo. Tecta est facies Moysi uelamine impedit facies: latet ueritas: non agnosco quid sit opus interrogatio. Dic tu homo noster es: an aduersariorū? Si aduersariorū est: & homo est & inimicus. Si noster est: & homo est & saluator noster est. post me uenit & ante me factus est. Si Iesus est: Saluator est. Interroget Iesus iesum. interroget priorem prior: sed tamen minor maiorem interroget. Deficiens crescente figura interroga ueritatem immo figura interrogat ueritatem ut luceat dies: remoueantur tenebræ temporales: ecce uenio. Scio quia spiritus carnem & ossa non habet. Ad huc latet mysterium: interrogo uerum: audio uerbū: remoueo bellū: adoro dominum. In eo q Iesum uidet non cognoscit: furiosam mētē iudæorū significabat: qui si iudæus cognouisset nunq̄ dominum gloria crucifixisset. In eo autem q audiendo

Quare? qd' dicit angelus?

Angelus uidet & dicit deo

Angelus dicit

Iesus saluator

121

loth

dixit

13

In quinq; hore/2

diendo credidit & adorauit istum significabat: de quo scriptum est. Populus quem non cognoui seruiuit mihi: & in auditu auris obediuit mihi. Audi adhuc. **Q**uærebas deum genuisse filiū: Audi qd dicit pater p̄ Esaiā p̄phetā. Nunquid ego p̄ alios parere facio ipse nō pariā dicit dominus: Ergo q̄ cæteris generatiōes tribui: sterilis remanebo dicit dominus deus tuus. Cui dictū est filius meus es tu: ego hodie genui te. **Q**uid me stimulas Arriā: irrides cū audis hodie apud dñm: nunq̄ crastius dies nūq̄ hesternus ē dies: nō succedētibus ac decedētibus transigitur mensis diebus: nō horæ mutāt: nō uariant̄ momēta: ubi dies nec terminō cōcludit̄, nec initio coartatur. Audi adhuc iudæus quid p̄ prophetā dominus dicit: audiat Arrianus: audiant & oēs filiū dei aut nō esse aut esse minorem dicunt: ego inq̄t deus & non est alius. Et quid de filio: Domine si tu solus es deus: audi adhuc quid festinas: In memetipso iurauī: Vbi est iuratio, nulla est dubitatio: in me memetipso iurauī: Egredietur de ore meo iusticiæ uerbum. Ecce habet filium egrediet̄ de ore meo uerbum iusticiæ & nō reuertetur. **Q**uid ē nō reuertetur: Ne Sabellius dicat quia ipse filius est qui pater: egressum uerbū nō reuertitur: q̄a pater pater est: filius filius est. Sileat aliquantulum: hæret inimicorum loquacitas nullam habens uerecundam: impleat domini sententiam. Et filio dei aut nullus aduersabitur: aut qui aduersarius extiterit: Egredietur inquit de ore meo uerbū iusticiæ: & nō reuertetur: q̄a mihi curuabit̄ omne genu: & per me iurabit̄ omnis lingua domino: & filius Dauid. Audi ergo in domino dici meæ sum̄ iusticiæ & imperiū. Ago ergo: Et qui postea ad eum uenient: & cōfundent̄ oēs qui repugnāt ei. Itē nūc oēs pagani iudæi: heretici: aduersamini & repugnant̄ filio dei: ad eū uenietis: & cōfundemini oēs qui repugnatis ei. Nō parua de filio dei secundū diuinitatē locuti sumus: & resistētibus in quantū potuimus aduersariis nō pepcimus. Nunc uolo ad eius incarnationē accedere: & manichæus obsistit impurus. **Q**uare: q̄a filium dei nō uult dici etiā filiū hoīs. Et ubi est qd̄ scriptū est: Rorate cæli desuper: & nubes pluāt iustū: apiatur terra & germinet saluatorē: & iusticia oriat̄ simul: ego dominus creauī eū. Item ecce paruulus natus est nobis: & factus est principatus sup̄ humerū eius: & uocabitur admirabilis: consiliarius deus fortis: pater futuri sæculi: princeps pacis. Itē uirgo in utero concipiet: & pariet filium: & uocabitur nomen eius emanuel. Dicit aliquis cū manichæo. Cōtra manichæum noua tela nō antiqua sunt necessaria: q̄a nouum nō uetus accepit testamentū. Sed mihi qui contra utraq; suscepi certamē: undiq; arma sunt necessaria: maxime quia ista noua de ueteribus fabricata sunt. ergo & illa nō abiicenda: & ista portanda sunt. Diuersis. n. telis diuersi cōcedunt̄ aduersarii. ordo itaq; iste seq̄ndus est ut sequens de euangelio nō sileā de prophetis. Sed ego inquit manichæus nec Moysē accipio nec prophetas Et quid aimus de Paulo apostolo: qui in exordio epistolæ suæ ad romanos scripsit. Paulus inquit seruus Iesu Christi uocatus apostolus segregatus in euāgeliū dei qd̄ ante promiserat per prophetas suos in scripturis sanctis de filio suo q̄ factus est ei ex semine Dauid secundum carnē. **Q**uid est enim in quo propheta cōtrarii sint euangelio: Dixit propheta: Rorate cæli desuper: & nubes pluant iustū. Veniat angelus: prædicet uerbū: aperiat̄ terra: audiat Maria: & germinet saluatorē. propheta dicit: Ecce uirgo cōcipiet in utero & pariet filium: & uocabitur nomē eius emanuel. Hoc ēt euangelista cum diceret secutus exposuit dicens: Nobiscum deus. frustra manichæo conaris aduersari prophetis. Etiam apostolus dicit de filio q̄ factus est ei ex semine Dauid secundū carnem. **Q**uod propheta prædixerūt & dixerunt: hoc apostoli prædicauerūt & uiderunt. **Q**ui erat: factus est: quid erat qd̄ factus est: uerbū erat: caro factus est. filius dei erat: factus est filius hoīs. Deus erat: homo factus est. Suscepit humanitatē: nō amisit diuinitatē: factus est humilis: mansit sublimis. **N**atus est homo: nō destitit esse deus: natus est paruus: latet magnus. **Q**ui libenter amplectitur natū: nō abhorret uirginis partū: Dicit tibi creator hominis. **Q**uid est qd̄ te permouet in mea natiuitate: Nō sum libidinis cōceptus natiuitate. Ego matrem de qua nascerer feci: ego uia meo itineri præparauī atq; mundauī. hanc quā despicias manichæo mater est mea sed manu fabricata est mea. Si potui inquinari cū eam facerem: potui inquinari cū ex ea nascerer. Sicuti trāsitu meo illius nō est corrupta uirginitas: sic mea non est tibi maiestas maculata. Si solis radius cloacæ sordes siccare nouit: inquinari non nouit: quāto magis splendor lucis æterne in quo nihil inquinari incurrit: quodcūq; radiauerit mūdare pot̄. ipse polluī non potest. Stulte unde sordes in uirgine matre. ubi nō est concubitus cū homīe patre: Vnde sordes in ea quæ nec concupiscendo libidinem nec pariendo passa est dolorē: Vnde sordes in domo: ad quam nullus habitator accessit: Solus ad eam fabricator & dominus uenit uestem quam nō habuit induit: eaq; sicut clausam inuenit reliquit. Sit ille solus natus est inter mortuos. Sic & istius ex qua natus est matris pudor solus est integer. Eua inobediēs mœruit pœnā: Maria obediēs cōsecuta est gratiā. Illa gaudio phibito maledicta. hæc credēdo angelo benedicta. Illa nobis mortē cōtulit: hæc uitā pepit. **Q**uid agis manichæo: Christianū præmis: nō Christū defendis. Taceat immunda uanitas: quia mundata est ueritas. Velim adhuc perseq̄ manichæum: sed infestū patior Arrianū q̄ confidit de uirtute sua: & gloriat̄ de potētia sua. Iam quidē cū aliis respōderemus: nec ipsi tacuimus: sed iā nūc seruato ipsius ordie: uideāus q̄ spicula iaciat. Nullius terreat p̄sona potētis: ois caro scēnū. Vides quotidie scēnū crescere: scēnū florere. **Q**uid expauescit: tales fructus deserta germinat terra agricolā nō accuso sed q̄so ubi mihi est. O boni agricolæ qd̄ agitis: q̄re uocatis: uidetur qd̄ malo ista plena sit terra: hinc spinæ hinc tribuli: hinc scēnum surgit. Spinās incendite: tribulos heradicatē: scēnum siccate: bona semina spargite: nō terreat hyēs: etsi abūdat iniquitas: tamen nostra feruescat charitas. Serite hyeme quid metatis æstate. Sed quibus dico: O ubi estis fontes lachrymarum: quibus agricolis loquar: Alii sunt mortui: alii sunt fugati: terra tradita est in manus impii tribulatio & necessitas. Domine da nobis auxiliū de tribulatione: ut salus hominis: non sit uana: sed uera. **Q**uid dicis Arriane: Interroganti te quæso respondeas: nolo dispicias paruulum: non te grandis forma iuuat: non magna protegunt arma: frontem penetrant galeatam. Dic ergo mihi quid in

quid dicit manichæo

411

manichæo

Emanuel

Solis melius sordib; nō inquinat

Seruitur hinc qd̄ manichæo

terrogo. Credis in deum patrem omnipotentem? Credo inq̄s. Interrogo. Credis in Iesum Christum filium eius dominū nostrū? Credo inq̄s. Interrogo. Credis in Deum & hoīem natum de spiritu sancto ex Virgine Maria? Credo inquis. bene facis. adhuc interrogo: Sicuti & pater est deus: ita & filius deus est: Ita alius est pater: alius ē filius. Et maxie etiā æqualis patri filius: æqualis inquis. Quid restat? Ecce ad oia quæ interrogauimus respondit. In eo qd' credere se dicit deum patrē & deum filiū: contrarius est mecū pagano. In eo qd' credit Christum deū & hoīem natū de spiritu sancto ex Virgine Maria: mecū est contra iudæū & manichæū. In eo qd' credit alium esse patrē & aliū filiū: mecū est: contra Sabellianū. Age si mecū es in oībus: quare litigamus? si una nobis ē hæreditas: simul possideamus. fratres sumus. Ecce q̄ bonū & q̄ iocundū habitare frēs i unū. si bonū & iocundū est habitare frēs in unū: quare est noua fabrica ante mugē: simul ad custodiam nræ hæreditatis inuigilemus. hæreditas nrā præclara est nobis: hēmus iuidos inimicos. Ipsi presidere uolunt: nō nobiscū sed cōtra nos nemo sibi aliqd' usurpet. Hæreditas ista sic nobis pmissa est: ut indiuisa possideat: nō partibus dissipet. Simul colligamus: ne diuidendo pdamus. Paup̄tas sollicitū me facit. rogo te: noli foras præter me colligere: ne icipias spargere. qui. n. mecū nō colligit spargit. Quasi oblitus sum cum quo agebam: sed nō oblitus interrogo Arrianū: quē desidero esse catholicū. Dicit aliq̄s. Ad oia quæ uoluisti respōdit. In respōsionibus illius nihil iuenit aduersi. qd' aliq̄s q̄ris: expecta frater: noli facere: noli iudicare. habeo adhuc qd' interrogē: noli te cito illi cōmittere. Respōsio claret uirus latet qd' dixisti frater: Aequalis est p̄ri filius: æqualis est inquis. Eia mō uigila: modo manifestabit qd' latebat: Quomodo forte in utroq̄ dicis æqualē p̄ri filiū: opatione an origine: p̄tate an æternitate: an forte in utroq̄ absit inq̄: operatione & p̄tate æqualis est nō æternitate. Quid. n. fieri potest: ut genitus æqualis sit ingenito: En adest ille qui mecū quasi cohæres ambulat. dolus apparuit: q̄ latebat: mecū possidere putabat: Diuidere uult sed nō p̄mitto. p̄rius resisto leges habet ut testatoris uoluntati in oībus pareat. Siq̄s cōtra testatoris uolūtate facere uoluerit: careat hæreditate. Sed silēt leges inter arma: nō p̄fus. Ad hoc laborat: ad hoc pugnat: ut legibus seruiat: testamētum p̄fero: uerba testatoris recito: Si habet qd' diuidat: ibi inuenio: sed si nō habet qd' diuidatur de ipso testamēto resisto. Quod habet testamētum audi. Pacem meādo uobis: pacem meam dimitto uobis. hæc est hæreditas. & quis ipse testator: lege testamētum: & inuenies cum p̄pheta de deo loquitur. a te magnificabitur usq̄ ad terminos orbis terræ: & erit iste pax. Gloria in excelsis deo & in terra pax hominibus bonæ uoluntatis: non diuisoribus sancte unitatis: sed hominibus bonæ uoluntatis. Ipse est hæreditas ipse est testator: ipsū quæris diuidere. Quid partiris unū: si unū diuiseris: integrū nihil habebis. O Arriana hæresis: crudelis: impia: meretrix: erubescere iudicāte Salomone. meretrix ne unum uiuū ne undecūq̄ cōceptum: lāq̄ partū perdēt. nō p̄misit diuidi filium suū: & tu diuidis dominū tuum. Illa & si meretrix tamē pia quia mater. tu autē meretrix & lupa quia nō mater qd' paris præfocas. qd' nō paris cōgregas. Quomodo alienū lactas: quia & tuū negas: uiscera tua durauerūt: illius tremauerūt. Quid dixit: Date illi puerq̄: & nolite diuidere eum. filius meus est: sed melius apud illū gaudeo uiuū integrū: q̄ diuisum lugeo mortuū. filius meus ē. Sed qd' puero mater prodero: si uitam quā non cōfero aufero. Volo illius crudelis a paruulo repellere ubera: sed magis cogor iudicis tremere macharā. Date illi filiū meū: meus ē natus: sed migret ad illā: totus apud me mæt affectus. Date illi puerq̄: tātū: nō auferatur uita mēbroq̄: nō diuidat integritas: mihi nō eripitur pietas: quid dixit: Date illi puerū: nolite diuidere eum. Ecce ego dico totū posside: & noli diuidere hæreditatē: sine præiudicio p̄ maior est. filius minor est. O partes: O iusticia: o æquitas. una pars maior est: alia minor: Nō consentio: nō facio: partem: quia nō diuido pacem. Si enim iam fracta fuerit pax: iam nō erit pax. Illibata esse non potest apud quē fides integra non est. Vnde quia mecum non uis possidere hæreditatem: non potes obtinere. postremo si mortuo nō parcis: sed perfide studes: uade interpella iudicem. Videamus quid ibi dicturus est habes iudicem ordinariū. Nolo mihi adducas ex diuersis partibus alias atq̄ alias p̄tates nō. mihi armiger: sed legifer necessarius est. Et ubi iustum inuenio: aut ubi eum inuenis: Audi prophetam dicentem: Dominus iudex noster domus legifer noster: ne condēnandum putes. Audi quid sequitur. Dominus rex noster: ipse saluabit nos. Ecce habes iudicem. Si parum est: rex est ante te est sic est in cælo: ut nō deserat terram. Celum inquit ego impleo. Ecce uobiscum sum usq̄ ad consumationē sæculi. Et nobiscum est & cū patre est: quia nec patrē dimisit cū ad nos descendit: nec nos deseruit cū ad patrem ascendit. Ipsum interpella ipsi dic. Domine dic fratri meo: ut diuidat me cū hæreditatē. Audi respōsum diuinū: audi istum iudicem: audi pacē fugietem litem. Quid ait amice: q̄s me constituit iudicē aut diuisorem inter uos? Vis diuidere pacem & quæris hēre pacē iudicē. Iudex tuus nolo esse: pax sum litigare non noui: Consentientibus assisto: litigantes fugio. Cum inimicus esses patri meo reconciliaui te p̄ me. Quō ergo a p̄re meo separabis me? ego cū esses longe: ueni ut reducerē te cū inter mōtes & siluas errares: quæsiui te: inter lapides & ligna inueni te. In lapidibus offendebas: & his hærebas: quia ligna & lapides adorabas: ne lupos: ferarūq̄: audio ore laniarēris: collegi te: humeris meis portauī te: patri meo reddidi te: laboraui: sudauī: caput meū spinis apposui: manus meas clauis obieci: lancea latus meū aperuit: Tot non dicā iniuriis sed asperitatibus laceratus sum: sanguinē meū sudoriam meam posui: ut mihi coniungerem te: & tu diuidis me. Audi qd' respōdeat discipulo q̄ filiū nouerat: & p̄rem q̄rebat. ait Philippus domio. domie ostēde nobis patrem & sufficit nobis. Et dominus ad eum. si uelis Arriane audire cum apostolo errasti: cum apostolo redi: cum apostolo sit illius obiurgatio etiam tua curatio. Quid ait dominus tanto tempore uobiscum sum Philippe. Ego ueni te patri meo applicare: & tu noli separari. Quid quæris quasi alium patrē me? Qui me uidet: uidet & p̄rem. Tāta ē in nobis ueritas: tāta similitudo: tanta charitas: ut ego in patre uisim & pater in me. Sentio Sabellianē quid mūstas? In Arriano me concludere: ab Arriano me uocare festinas. Sed in nomine patris

Si una est res habens filios

Sicuti leges in uis uis

O Arriana hæresis

aliud

iudicem

Musculus

patris & filii & spiritus sancti non tecum sed unius dei cum illis respondeo te non praefero. Quid dixit dominus: Qui me uidet uidet & patrem. non dixit ego sum filius simul & pater. sed dixit: Ego in patre & pater in me est. & qui me uidet uidet & patrem. Positio unius syllabae quae dicit & discernit: & patrem discernit & filium: te qui dem monstrat nec patrem habere nec filium. Dic mihi Arriane patrem deum dicis: & maxime: quid filium: ipsum quoque deum confiteor. Bene agnoscis quia cum in carne pronunciaret uenturus: de ipso dixit propheta. Dicite pusillanimes confortamini: & nolite timere: ecce deus uester ultionem adducet retributorem: deus praeueniet: & saluabit nos: agnosco in eo quod te agnoscere, dicis: propheta non aduersaris. quod ergo dicis de patre: deus est. quid filius: deus est. Coaeternus est patri filius: non ergo erat tempus quando non erat filius: ergo fuit tempus quando non fuit filius. non ergo omnia per ipsum facta sunt. Iam. n. erat tempus quando non erat filius. Si erat tempus quando non erat filius: Ioannes euangelista non debuerat dicere: In principio erat uerbum: sed in principio erat tempus. Ioannes dicit: omnia per ipsum facta sunt: & Arrianus contradicit. Dic Arriane unde scis quia erat tempus quando non erat filius: An tu forte dicturus es: & Ioannes unde scit: quia supra pectus domini recubuit: & inde hauriebat quod in conuiuio domini bibebat: quia in principio uerbum erat. tamen dic quando in principio erat uerbum: & uerbum deus erat: Arrianus ubi erat nescio: si audes dicere ibi erat. Notum est. n. & legitur quo tempore natus: meritoque datus sit. notum est etiam quando uixerit quomodo mortuus fuerit. & ideo non audes dicere de Arriano sicut de uerbo fuit: & est quia nec tunc fuit: nec modo est. Sed ut in omnibus excludatur Arrianus: audi quod per Salomonem dicitur. Dominus fecit regiones & fines habitabiles sub caelo. Cum pararet caelos: aderam illi. Et post pauca. Ego eram apud illum disponens: ego eram quando faciebat fortia fundamenta terrae: ego eram cui aggaudebat. Sed dicis tempore agit. Vtrum fuerit ante quod esset tempus audi ipsum per prophetam dicentem: Ex tempore inquit. quod ex est tempore: nunquam ex quo tempus coepit esse: Non sic ipse Arriane: non sic: Sed ex tempore ante quod fieret tempus ibi erat quare iam quando non erat: qui ante tempus non erat. In principio erat uerbum. Melius graece dicitur λόγος quippe uerbum significat & rationem. Vides ergo quia semper erat: de quo audes dicere non erat. At si dicis aliquando deum sine uerbo aut sine ratione fuisse: iam non filio tantum sed & patri aduersarius eris. Ego inquit ex ore altissimi prodii. quis uerbum: & uerbum hoc quid est: Ioannes dicat: Et deus erat uerbum ergo uerbum & cuius erat uerbum: non duo sed unum sunt. non inquit quia uerbum posterius est eo cuius est uerbum. Unde appareret patrem filio esse minorem. negas itaque filium dei esse deum. non nego inquit: & patrem deum dico & filium deum dico: sed patrem maiorem filium minorem. quod diu pater maior filius minor: dic mihi quia uideo calculari uelle aeternitatem: Quot annis praecedit deus pater filium suum: Vbi diem natiuitatis filii legisti: filii dei dico non dico filii dei & hominis: ubi ergo diem natiuitatis eius ex patre legisti: Cum quo mathematico creatoris syderum constellationem quaesisti atque tractasti: quam horam: quae momenta: quos numeros: quas minutias momentorum: natiuitatis eius qui omnia condidit collegisti: Conquiescat ergo haeretica non religio: sed superstitio. De Christi initio deficit calculatio: quia cum auditur sine initio aeternitas: nulla quaeritur aetas. Si pater deus & filius deus: pater maior filius minor: iam non unus sed duo sunt dii. Quid ergo est quod dicit per prophetam: Ante me non est formator deus: & post me non erit: Quid dicis Arriane: cui istas deputas uoces: Si patris sunt dicendo: Ante me non est formator deus: & post me non erit alius: aut ipse pater non erit aut filius non erit. Si tantum eni diceret: Ante me non est formator deus: nec adderet & post me non erit: liberum tibi haec uerba erat patri tantummodo applicare. Cum autem sequitur & dicit: & post me non erit: secundum te ut dixi se & patrem & filium negat deum. Item si filii sunt haec uerba patrem suum & deum negat & patrem. Si eni non diceret: Ante me non est formator deus: sed tantummodo post me erit: posset forsitan dici filium solum fuisse locutum. Modo autem cum dicit: Ante me non est formator deus: & post me non erit: patrem suum nec deum dicit esse nec patrem. Item si patris sunt haec uerba quis dicit cui dicit filius meus es tu: ego hodie genui te: An forte medietas arguendus est: Sed si filii uerba sunt: quis dicit cui dicit pater usque modo operatur: An forte & iniuriosus patri iudicandus est & ingratus: Sed nunquam ingratus diceret: postula a me & dabo tibi gentes hereditatem tuam terminos terrae: An forte quid dicent aut fallere uoluit: aut ut minus aliquid de Propheta dicamus finxisse credendo duos sibi confabulantes. id est patrem & filium: & dicente patre Ante me non est formator deus adiunxit & filius dicendo: & post me non erit. Inimica sunt quae agimus ad diuinam: O scelus: pro dolor parce parce haeretica impietas: cum tibi deum non capias: nos quoque a blasphemiam pro uocas. non haec sancta docet ecclesia. pater pater est: filius filius: & ille nunquam fuit pater: & iste nunquam fuit filius: ambo aeterni: nec coeperunt esse: nec desistunt. Quod pater loquitur filius loquitur: quia uerbum patris est. & quod filius loquitur: pater loquitur: quia pater uerbum est. ipsum uerbum dicit: uerbum quod ego loquor a meipso non loquor. concedite quae se creatori: & in creatura si potestis capite creatorem. Ecce ignis & splendor duo sunt. alter ex altero est: nec sine altero alter est. ignis pater: splendor filius: & ipse si possit dicere quod luco a meipso non luco: sed qui me misit: ipse mihi dedit ut luceam. Ignis. n. splendorem mittit. & sicuti filius de patre deo dicit: ita & splendor non potest dicere potest: Ignis mecum est: extingue ignem: & splendor nunquam parebit. Iste ignis & splendor pater & filius: unus sine coniuge pater: alter sine matre filius est: nec diuidi alter ab altero potest cum sit alter ab altero: initium tamen alteri usque non potest sine altero. Haec autem posse creatori tributum creaturae quod potest ipse creator. Accedat paganus: accedat Sabellianus: accedat Arrianus: contemplet lucernam: in ipsa uideat quod in deo uidere non possunt. non facio iniuriam: si tantum creatoris cupio ostendere patrem: ignis siue lucernae tantillam offeram similitudinem. Scriptum est: lucerna pedibus meis uerbum tuum domine & lumen semitis meis. & de deo dictum est: Ignis consumens est. accedite ergo: & lucernam diligenter considerate: uestraeque fatuitates & tenebras remouete: paganus intueatur: & illic sine coniugio patrem esse discat filium: & quomodo natus est filius. Si caecus non es ibi uide inter ignem & splendorem: quare

Calculari uocantur
Calculari

Ignis et splendor duo sunt

101

20

medium. Si nullum est medium: nullū ē coniugiū: noli amplius perscrutari mediū. ne magnū patiaris incendium. Accedat sabellianus: uideat duos in unū ignē & splendore: nunqd non recte dicere potest splendor ergo in igne: & ignis in me: sicut filius dicit. Ego in patre: & pater in me: Accedat & Arrianus: uideat & ipse alterū ex altero: nec tamē nasci posse alterū sine altero: nemo eorū prior: nemo posterior: Coæui sunt pater & filius splendor & ignis: nec ignis sine splendore: nec splendor sine igne esse pōt. aut certe mitte manū: diuide alterū ab altero: ostende mihi splendore sine igne: aut certe ignē sine splendore. absit: ardere tātūmodo poteris separare alterū ab altero nō poteris. Sicut enī ignis & splendor alter ex altero est: nec alter sine altero esse potest: nō illis ortus q̄ non est: sed æternitas atq; substantia una est. Ignis & splendor tēporales sunt: pater & filius æterni sunt. Sunt dico quia pater & filius deus: dico quia unum dualitas in prole: unitas est in deitate. alterum fecit unius natiuitas sed unū ostendit esse diuinitas. cū dico filius alter est: cū dico deus unus est. Alius est quia filius est: aliud quod dem non est quia deus est. Erubescite Arriani: Tui causa hoīs iam iudicati in cruce pendentis Pilati non sunt ausi carnifices conscindere: & uos charitatem dei in cælo sedētis imo charitatē domini diuidere conamini. Vos in infernū ruitis: iam illā tunicam nunq̄ rumpitis: Item per prophetam dominus dicit: Nō erit deus ultra me: dominus iustus & saluās non est præter me. Hic Sabellianus stultus. Ut enī & unū eundēq; patrē & filiū talibus se testimoniis credit muniri. Cōtra Arriani ut probēt aliū esse patrē: aliū esse filium alia proferunt testimonia: & dicūt in tantū alius est pater: alius est filius: & alius est maior alius minor: ut pater dicat filio: Dedi te in lucē gentiū: ut filius dicat: Dominus misit me. Quātū intelligo lux ista gentiū tam clara est atq; perspicua: ut heretici eam comprehendere non ualentes atq; perspicere cecati nō in ea possint ambulare: sed potius oberare: Arrianus aliud. Sabellianus aliud: Quale bellū: quid ad hoc catholicus? Arma inquit quæ portant mea sunt mihi militanti: ambo contra se pugnant sed pro me. ut ambo deficient: & non alter ad alterum trāseat: sed ad me properent: & ego aliud unde percutiantur utriq; proferā. Tu Arriane dicis maiorem esse qui mittit: minorē q̄ mittit. Interrogo te q̄s ē maior cui preparat aliqd ueniētū: an q̄ preparat cui exhibet officium q̄ exhibet? Vtiq; si hoīm genus interrogēs: respōdet illū eē maiore cui precedit: uel cui officium exhibetur. Tu inde uis probare minorem filium quia missus est: ego ostendo eū qui misit precedere eum quem misit: nec alterum eorum dico maiorem quia non audeo dicere uel minorem. Esaias propheta dicit: Hæc dicit dominus: Christo meo domino: cuius apprehendi dexteram ut subiiciam ante faciem eius gentes: & dorso regum uertam: & aperiam coram eo ianuās & portæ non cludentur. Ecce ille qui miserat precursor factus est. Quis enim maior aut superior ante minorem ianuās aperiet: uel quomodo id faciet nisi paululum ante precesserit. Audi adhuc & porte inquit non cludentur: quomodo ergo ante te ibo: uides qui miserat & quomitat & precedit. Iam tu discerne quis sit maior quis sit prior: ego nullam descretionem uideo: sed potius æqualitatem conspicio. Filius dicit de patre: misit me pater: pater filio dicit: ego ante te ibo. Recedat de medio discordiosa calamitas æqualitas hæc exhibet non disparilitas. Adhuc sequere: uel clarius appareat: quis enim dicit: ego ante te ibo: & gloriosos terre humiliabo: Hic esto & tu pagane: audi quid dicat propheta non mihi ego quod uolui scripsi: Codex in quo scripta sunt legatur: In armario iudei habent. Inimicus meus testis est meus. Ab ipso quære: aperi: lege. & crede. Dorso inquit regum uertam: & gloriosos terræ humiliabo. Nonne uides reges terræ qui ante persequēbantur christianos nunc esse christianos: nonne uides ipsos qui humiliabant ecclesiam: humiles introire ecclesiam: nōne nunc eos uides habere defensores quos ante habebat persecutores: Ego inquit ante te ibo: & gloriosos terræ humiliabo: portas æreas conteram & uestes ferreos confringam: & dabo tibi thesauros absconditos: & archana secretorum: ut scias quia ego deus qui uoco nomen tuum deus israel. Audiatur Sabellianus: deus dicit: ego duo sunt qui dicit: & cui dicit. Audiatur Arrianus: ego deus: & non est amplius: extra me non est deus diuinitatis: ex quo aduersus istas hæreses duas certando laboro: pene sum fatigatus. Veni domine meus iesu præliator fortissime. princeps exercitiū domini: qui diabolū uicisti & seculum: apprehende arma & scutum: & exurge in adiutorium mihi: Præcessurus in prælium: & uicturus in mundo adorauit non tanq̄ uirtutis impotens cum esset omnipotens sed ut nobis propter quos uenerat humilitatis magisterium exhiberet: & quid dixit: pater clarifica filium tuū. Modo Arrianus maledictus dicit: uides quia minorem claritatem non haberet nisi patrē petisset expecta homo quid festinas: Tu hominem uides: in qua forma non solum patrē: sed etiam angelis minor est: homo patet: deus latet. Tu mihi ostendis hominem humilem: aperi oculos tuos: & deum uide: sublimen: non angelis minorem sed patri æqualem. Pater inquit clarifica filium tuum: ecce minorem. Adhuc sequere: ut & filius tuus clarificet te: ecce æqualem: Inuenimus filium agnoscentem patrē: & adorantem: ei q; coiunctum: non ut putabatur ingratum. Videamus quid de filio dicat & pater: assumpsit Iesus Petrum Iacobum & Ioannem fratrem eius: euangelii uerba sunt: & duxit illos in montem excelsum seorsum: & transfiguratus ē ante eos: & respēdit facies eius sicut sol uestimēta autē eius facta sunt alba sicut nix. Ecce apparuit ei Moyses & Helias cū eo loquentes. Moyses & Helias lex & propheta loquebantur cum illo: ostendebant quæ præuiderant: manifestabant quæ predicauerant. loquebātur: oites qd loquebāt ut iudei cōuincerentur: manichæi confunderentur: pagani conuincerentur: hæretici comprimerentur: catholici confirmarentur. Loquebatur lex & propheta: asperitas & leuitas: tristitia & mansuetudo: præceptum & adiutorium: ferraamenta & uer medicus: umbra & lux: prece & dux: sententia & misericordia: & quid post hæc: Respōdens autem Petrus dixit ad Iesum. Domine bonū est nos hic eē: si uis faciamus hic tria tabernacula: tibi unū: Moysi & Helias unum. Quid dicis sancte Petre: Mūdus paritur: & tu secretū petis. Vides ergo tot gentes in unū cōuenire: & tu requiem quæris. uides tenebras mundi & tu lumen abscondis. Nemo accendit lucernā & ponit eam sub modio: sed super candelabrum

offitium

Amari

Humilitatis exemplum et
Magisterium.

est

pur

um

super candelabrum: ut luceat omnibus qui in domo sunt. Vidisti tu: uideamus & nos: tenebrae sunt: non offendamus in paganis: non erremus in haereticis: luceat nobis lucerna: doceat nos uerbu in carne. Videamus quid dicit euangelista: uideamus si admissu est consiliu Petri. Adhuc inquit eo loquente: ecce nubes lucida obumbrabat eos: ecce uox de nube dicens: oes audiamus: nemo aures claudat: audiant pagani irrisores: audiant iudaei persecutores: audiant manichaei fantasma seminantes: audiant haeretici erronei litigatores & audiant & maxime audiatur: audiant & catholici fideles dei electores: isti audiant ut instruantur: illi ut corrigantur: aut isti audiatur ut seducantur: illi ut puniantur. Quid dixit uox de nube? Hic est filius meus dilectus: in quo mihi bene complacui. Vbi estis qui aduersamini in filio dei? Pater dixit: Hic est filius meus dilectus: & tu dicis non habet filium deus. Tu paganus quid foris stas: & murmuras: intra huc in scholam dei: aperi aures cordis tui: audi uocem domini & simile filium dei: quid agitis iudaei qui occidistis filiu dei: quo fugietis: ubi uos abscondetis? Qui montes: quae petrae super uos casurae sunt: & si in cauernis petrae uos absconderitis: inde extraham uos dicit dominus. Sed & uos uenite & intrate: consiliu meu audite desperare nolite quonia sunt reliquiae homi pacifico. Scruistis: occidistis: sanguine Christi fudistis: in periculo estis: filio dei increduli fuistis. Quid facere nunc debetis: nisi credentes ut baptizemini: bibatisque sanguinem quem fudistis: non est quod horreatis: fusus est sanguis medici: & factus est medicamentum freneticis: quid dubitatis? Gustate & uide: quoniam suauis est dominus. Quid tu Manichaeus quid diu fantasma somniaris? Euigila & uide: nubila tonant: & quid tonant? Hic est filius meus dilectus. Vide in terra hominem uerum: audi de caelo deum uerum: utrumque uerum esse cognosce: id est deum & hominem filiu dei: & hominis unum eundemque esse hominem: & deum cognosce & placabis deum. Caue ne offendas in lapidem: & mortis patiaris ruinam: quia quod somniaris uanitas est: quod deus tonat uirtus est. Audi tu Sabellianus: audi de caelo patrem: uide in terra filium: & noli dicere idem pater qui filius est. Audi Sabellianus & in patre & filio noli errare: sed sequere unitatem. Domine audiamus quid dicis de filio. Hic est inquit filius (Vide in terra hominis filium: audi de caelo dei esse filium) meus dilectus: in quo mihi bene complacui: & quid ille ipsum audite. Deo gratias insonuit praecipuum deo: & remotum est consiliu Petri: Gratias tibi deus uirtus: gratias tibi deus pater: qui & filiu tuum ostendisti: & mihi ducem dedisti. Recedat Sabellianus: recedat Arrianus: recedant caetera pestes: recedat omnis iniquitas atque doctrina: doceat deus & non Arrius: doceat filius & non aduersarius. Dic dominus meus Iesus doce: ut discam quod doceas. Sabellianus dicit. Ipse pater est filius. Arrianus dicit. Alius est pater: alius est filius: pater maior: filius minor: aduersatur: clamat: litigat: pugnat: tubas congregat: contra Christum dimicat. Ille sanguinem fudit ut redimat: iste pecuniam spargit ut perimat: speluncam fabricat: illic catholicum praefocat: christianum uocat paganum: baptizato ingerit baptismum contra id quod scriptum est. Qui semel lotus est non indiget denuo lauari. Clamat homo christianus sum: quid me dicis esse quod non sum? clamat fidelis sum: & ille dicit: accipe a me pecuniam. clamat redemptus sum: & ille dicit: accipe a me aurum: aut quid das? aut quid auferis? Das pecuniam: auferis gratiam: das praecipuum: ut auferas quo emptus sum. Quid emis ab empto? precium meum non aurum sed sanguis est christi: non me seducis: non me decipis: quantumcumque mihi conferas non mihi tolles precium meum: pecunia tua tecum sit in interitum: nam precium meum non habet precium. Clamat homo fidelis sum: exufflas. Quid rogo christiano referuas? In quo praecipuum & filiu & spiritum sanctum exufflas? An forte nouam fide: nouum baptismum: nouum deum de transmarinis partibus adduxisti? Dic meus Paule: doce diuini iuris perite sponsi amice homo iste modo uenit: me non subuertet: fidei unitatem scindit: trinitatem diuidit: non sibi consentientem rebaptizare contendit. Quid facio in Iesu christo: per euangelium tu me genuisti: baptizatus sum. An forte aliud baptismum & alia fides? Absit inquit: una est fides unum baptismum: unus est deus pater omnium. Iam credidi: iam baptizatus sum: iam praecipuum habeo dominum: quare homicidam patior Arrianum? Subueni domine deus Iesu: accinge gladium super femur tuum potentissime: et egredere et occide eos omnipotentissime. In se ait uiuant: in te desinant persequi me. Sabelliani te subtrahunt: Arriani minuunt: tu quid dicis de te? pater dixit ut te audiamus. Cum te audimus ipsum audimus: uno ictu utrosque percute aduersarios: pereant inquit uaniloqui et mentis seductores Arrius et Sabellianus: non dixit ego et pater unum sum: sed ego et pater unum sumus. Ergo si pater & filius unum sunt: imo quia indubitanter unum sunt: non duo sed unus deus: non in unicum aliquid propheta scripsit: sed uerum dixit domino dicente. Ante me non est formator deus: & preter me non erit. Docuit uirtus uirtutem: & gladio bis acuto omnem peremit errorem. Si adhuc reluctantur haeretici: audiant catholici diffinitiuam sententiam: quam sequantur. Audite patrem quid dixerit filio. Audite filium quid de patre dixerit uel de se. Siquis uobis euangelizauerit preter id quod accepistis: anathema sit. Diximus de patre & filio quod potuimus: & quantum potuimus si tamen aliud digne potuimus: de spiritu sancto tacuimus: sed non eum separauimus. Quia quid enim de patre & filio diximus: & de spiritu sancto diximus: est enim cum illis & in illis aequalis: unus: non minor aut tertius deus. Quid aliud dicam fatigatus? Qui spiritum sanctum a patre & filio aeternitate substantia uel comunione separat: eumque negat spiritum esse patris & filii: plenus est spiritu immundo: uacuuus spiritu sancto. Ideo enim deus dicitur charitas: quia non partibus diuidit unitatem sed ineffabiliter coagulat trinitatem. Ipsa est enim trinitas unus deus: turris fortitudinis a facie inimici: credentes in se custodit ipse in saecula saeculorum.

Aperi aures cordis tui

Aduersarij: rebaptizantur

Spiritus sanctus

Omniplon

Expositio fidei Niceni concilii: In qua docet filium coaequalem coaeternum & consubstantialē patri: & Arriū confodit: docet quoque spiritum sanctum deum esse: & a patre filioque procedere. Epistola tertia.
Redimus in unum deum patrem omnipotentem: omnium uisibilem & uisibilem creatorem: et in mundum dominum nostrum Iesum christum filium eius natum de substantia dei patris: quod graece ομοουσιον, id est consubstantiale deo de

deo: lumen de lumine: deum uerū de deo uero: natum non factum sicut hæretici dicunt: per quem omnia uisibilia & inuisibilia facta sunt: tã in cælis q̄ in terra: Qui propter nos hoies & propter nr̄am salutē incarnatus: homo factus passus resurrexit tertia die. Adscēdit ad cælos: uenturus inde iudicare uiuos & mortuos. & in sp̄m sanctū: qui de p̄re p̄cessit proprie. & deus est uerus sicut filius. Hos autē qui dicūt: erat tēpus quādo nō erat filius natus: & prius q̄ nasceretur non erat: aut q̄ ex nihilo factus sit: mutabilē aut cōuertibilē filium dei dicunt esse. Hos anathematizat catholica & apostolica ecclesia: quæ fides inuisibiliū rerum est nō uisibiliū. Vnde Arriani Saluatorē iudētes in carne: putauerūt eius diuinitatē talem esse: qualē & carnē passibile: mutabilem: conuertibile: & cōprehensibile: & quasi formidantē: & quasi nescientē oia: & p̄ficiētē ætate & sapia: & nihil facientē ex se: & subiectū: & orātem ad p̄rem: & gr̄as agentem: & edentē: & patientē: & lachrymantē: & gementē: & q̄escentē & postremo quæ sunt creaturæ propria: hæc creaturæ carni Saluatoris ascribenda sunt utiq̄: nō diuinitati quia deus in scriptura & homo dicitur. Quia ergo propter nos & homo dicit: non debemus quæ sunt carnis deo ascriberē: & quæ sunt dei carnis existimare propria. Siquid igitur minus aut inæquale: aut impotēs dicit in scriptura: aut subiectum aut humile: carnis eius est assumptæ. Quia uere natus est de carne: & quia cum hominibus. xxx. & plus annos conuersatus est: & uere habebat pati. & ideo uerus homo propter carnē accipitur: & uerus deus incarnatus ē in carne: passus natura passibili nō deitatis. Hæc. n. quæ pati debuerat caro hominis trāsgressoris: pro hominibus pati dignatus est deus per carnē passibilem. & ut diuinitatis eius inerrandam potentiam in re uisibili prædictam sentiamus: & bonitatis eius diuitias idest per passiōem peccatorū remissam credētes: in eum cōsequamur. Quale est igitur malum hoc: ut audeat quis gratiam domini nostri Iesu Christi quā pro nobis fecit se humilians ut nos exaltemur: humanis sensibus & uoce hæretica non solum non intelligere: insuper etiam periculosas blasphemias ad irritum eam adducere: atq̄ ultro ei aduersari dicēte scriptura. Scitote enim gratiam domini nostri Iesu Christi quoniam diues cum esset: propter nos pauper factus est: ut nos eius paupertate diuites existamus. Absit igitur in filio dei aliquid plus minusue aut in loco: aut in tpe: aut in potētia: aut in scientia: aut in æqualitate: aut in subiectione cū dicitur: hæc ut diuinitati eius non carni ascribantur. Si enim plus minusue aliquid inuenitur: excepto hoc q̄ pater genuit filium: & excepto hoc q̄ filius non ex semetipso natus est: sed de patre natus est proprie: non in tpe sed semper non aliūde: sed de sua substantia forte secundū uerbū eorū aut inuidens aut ipotens pater: insuper aut tēporalis agnoscitur. Et cū aperte hoc uetet scriptura & excretur: quō tpealem deū quē admodū gentiles uenerantur: ipsi etiam similiter adorāt: Nā si tpealis est: nec uerus potest esse: et si nō uerus: neq̄ potens oia. Et quid iā huic tali deo credendū est: qui erat aliquādo quādo nō erat: et ex nihilo natus est: dicēte scriptura. Si audieris me israel: nō erit in te deus recēs. Si ergo recēs: nō debet uerus credi. Si autē sēpiternus: quippe hic sēpiternus deus erat: qui loquebat̄ in oibus sãctis: et legē dedit Moyse in mōte Syna: et oia potens: et oia sciēs: et Adā in paradiso uisus est et in prædestinatiōe carnali futura enūcians ei: et cū Iacob luctatus est: et quē admodū humana fragilitas cape poterat cōdescendēs infirmitatibus oīum diuersorū genera approbat: aliis in gloriā timoris oīum causa: aliis in humilitate eminētis eius bonitatis agnoscēdæ. Si ergo sēpiternus filius de patre est: genitus quippe et oia sciēs: et oia potens: et oia saluās: oia continēs: oia iudicans: creans cū p̄re semp̄ et cū spiritu sãcto. Accipe igit̄ q̄ creatura uerus deus nō pōt esse: neq̄ creaturā creatura saluare dicente scriptura. Et coluerūt et seruerūt creaturæ potius q̄ creatori: qui est benedictus deus in sæcula. Vides igit̄ q̄ paganitatis ē hoc potius q̄ christianitatis: Et q̄ non in tpe est natus: sed semp̄ natus erat de patre dicit apostolus. Inuisibilia enim eius a mundi creatura per ea quæ facta sunt: intellecta conspiciuntur tã sēpiterna eius uirtus et diuinitas. Vides igitur q̄ christus filius dei est: nō tēporalis sed sempiternus. Quod de substantia diuina patris natus est semper: ipse ait Saluator in euangelio: quod nascit̄ de carne caro est: et quod nascitur de spiritu spiritus est: quoniam deus spiritus est. Et q̄ uerus deus spiritus est: et q̄ uerus deus filius dei: dicit scriptura. Erat lumē uerū quod illuminat omnem hominem uenientem in hunc mundū. Et itē ipse euangelista beatus Ioannes. Hic est Iesus christus uerus. Et q̄ semper erat: ait ipse. In principio erat uerbum: et uerbum erat apud deū: et deus erat uerbum. Et q̄ ipotens est filius omnium creator: ait ipse euangelista beatus. Omnia per ipsum facta sunt. Si ergo omnia per ipsū facta sunt uisibilia et inuisibilia: quō dicit ante passionem saluator: q̄ de die et hora nemo nouit: neq̄ angeli celorū: neq̄ filius hominis nisi pater. Attendens igitur uidēs: q̄ propter utilitatem hominum dixit se nescientem p̄finitionem: ne negligentiores efficiantur homines. Nam et humilitatis suæ causa hoc dixit propter carnem passionis: quia quasi homo hominibus uidebatur: et utilitate omnium tacuit: res quidem gerēdas eis in sæculo annuncians atq̄ insinuans: diem autē et horam non eis aperiens. Quod ergo pro utilitate nostra tacuit: et se humiliavit: non debemus ei ultro esse ingrati: et non solum non intelligentes: insuper etiam iudaico amore hoīem æstimantes: eiusdē ætatis & ignorantia & ipotentia participē iudicantes: quā iudæi. Quod nō diuinitas naturaliter patiebatur sed caro: ipse ostendit iudæis dicens. Soluite templū hoc: & in tribus diebus suscitabo illud. Et cui hoc dubiū est: q̄ deus hoc dicebat: idest filius dei æternus: uerbum ueniens p̄ris: & sapiētia dei æterna & sempiterna: & imago dei uisibilis: & ab inuisibili natus non factus. Facta est autē caro & plasmata: in qua deus erat: quam & indutus erat propter inuisibilitatem & impossibilitatē uisionis nostræ: neq̄ intrinsecus erat solum: sed extrinsecus & intrinsecus: & in cælis & in terra: et omnia continens: et implens omnia. Nihil ergo imperfectum in filio dei: nihil inæquale: nihil impotens: nihil tēporale: nihil incognitum: omnia uera: omnia impassibilia: omnia ingentia: omnia æqualia patri: dicente Saluatore. Nemo nouit filium nisi pater: et nemo nouit patrem nisi filius: & cui uult filius reuelare. Vides æqualitatem filii ad patrem: Cum ergo patrem nouit filius inenarrandum et incomprehensum: diem nescit et horam quam ipse fecit: Absit a sensibus nostris hoc. Iterū

Fides inuisibilium rerum

Remissa. re.

Sempiternus filius de patre

Nihil tpeale in filio dei: oia æqualia patri

hoc iterum ipse saluator dicit. Da illis pater: ut honorificent filium sicut honorificant patrem. Aequalis ergo deo est filius dicente apostolo: qui cum in forma dei esset: non rapinam arbitratus est cum esset aequalis deo: sed semetipsum exinaniuit formam serui accipiens. Humiliauit se usque ad mortem: mortem autem crucis. Vides quod utrumque scriptura non abnegat in filio: Et quod dei est uirtus omnipotentis: omnia scientis: & omnia complementis: omnia dantis: omnia habentis: iudicantis: creantis: saluantis: et quod creaturae naturae est id est carnis eius: et patientis et plorantis: et quasi non potentis: omnia quasi subiecti: et caetera huic similia. Non ergo debet esse confusio rerum: quod uis coniuncti mortalis immortalis. Immortalitas dei rei mortali est coniuncta propter nostram salutem: et creditur. Et post passionem corporis: in quo apparuit etiam in eo permanens in perpetuum: ut et illi qui crucifixerunt: eum aspiciant: & impassibilem scilicet uis eius diuinae naturae per materiam conspicabilem sustinentes contemplantur: & iudicium uisibile terminetur: & mysterii secreti scientia reueletur: & potentiae eius maiestas & bonitas cunctis hominibus cognoscatur. Quid quod & spiritum sanctum uerum deum inuenimus in scriptura: & de patre proprie esse: & cum patre & filio sempiternum. Sed & regnare & creare: & ubique esse & saluare & uiuificare & peccata dimittere: Et omnia completere & sanctificare: & iudicare & docere: & omnia scire & inhabitare: Et quemadmodum filius dei: ita & spiritus sanctus persona tertia: sicut filii & patris. Tres enim personae sunt quibus credimus uerae: aequales: diuinae: unius substantiae: id est de patre filius: & spiritus sanctus proprie et uere de patre qui procedit. Primum igitur accipere: quod de patre est proprie et spiritus sanctus dicente scriptura. Verbo dei caeli firmati sunt et spiritu oris eius omnis uirtus eorum. Et Saluator ait. Cum autem uenerit paraclytus: disciplina spiritus ueritatis qui de patre procedit ille de meo accipiet: quoniam ipse me glorificauit: et ueniens annuntiabit uobis. Et soluit totum statim interpretans dominus ostendens primum quod persona sit spiritus sanctus dicens. Ille de meo accipiet: et ut ne sicuti seruum aut creaturam aut partem potentem monstraret patrem: mox persoluit interpretans et dixit. Ideo autem uobis dixi: quod ille de meo accipiet: quia omnia quae patris sunt mea sunt. Si igitur ea quae patris eadem filii sunt: ea omnia spiritus sancti sunt. Nihil ergo in omnibus deest filio quod non ad eius attineat potestatem: nihil quod non ab eo factum sit: et eius nutu ac moderamine non regatur. Cum ergo omnium habeat potestatem filius in omnibus nihil deest omnium. Horum igitur omnium habet potestatem & spiritus sanctus: quorum & filius. Sic enim dicit de spiritu sancto saluator. Ille iudicabit mundum et conuincet et docebit de peccato et de iusticia et de iudicio. De peccato quidem quod non crediderunt in me. de iusticia autem quoniam uado ad patrem meum: de iudicio autem quia princeps huius mundi iam iudicatus est. Vides ergo quod spiritus sanctus annuntiat filium & docet de filio: & filius de patre & de spiritu sancto: & spiritus sanctus docet de patre & de filio. Trinitas igitur quia uera est: inenarranda est: inuisibilis est: omnipotens est. Sese predicat: sese annuntiat dignanter omni creaturae uisibili & inuisibili non ualenti quidem dignanter: aut narrare aut mirari aut comprehendere aut inuestigare: aut quemadmodum est humanis eam sensibus occupare. Constat igitur infirmari hominem sanctae uenerandaeque trinitatis inenarranda gloria maiestatis aut potentia. Huius igitur trinitatis narratio si excedit: quanto magis frustrabuntur qui audent inter patrem & filium & spiritum sanctum aut locum aut tempus aut aliquam causam humanam ponere: qui non solum quid sit deus intellexerunt: sed nec & quid sit homo attendere potuerunt. Nihil ergo in trinitate subitaneum: nihil nuperrimum: nihil temporale: nihil impotens: nihil maius: nihil minus: nihil inaequale. Trinitas ueneranda deprecanda: trinitas inenarranda: inuestiganda: incomprehendenda: & quod inuisibilem rerum fides est nobis: dicit apostolus. est autem fides sperandarum rerum inuisibilem examinatrix. In hac testimonium meruerunt seniores. Et iteque in euangelio. Deum nemo unquam uidit. Et iteque: spiritus ubi uult spirat: & uocem eius audis: sed nescis unde ueniat aut quo uadat. Quod deus est spiritus dicit Petrus beatus apostolus. Ut quid mentitus es spiritu sancto Anania: Non es mentitus hominibus sed deo: non dixit patri aut filio aut spiritui sancto. Vides igitur quod deus est spiritus sanctus: & quod ubique est dicit sanctus propheta. Quo fugiam a spiritu tuo domine: aut a facie tua: quo uadam: Et quod omnia compleatur spiritus sicut filius: ait propheta. Spiritus domini impleuit orbem terrarum. Et ita in actibus apostolorum. Haec dicit spiritus iubens separate mihi Barnabam & Paulum ad opus quod uocaui eos mittere. Et iterum apostoli: placuit spiritui sancto & nobis. Et in libro regnorum dicit deus iudaeis. Regnauerunt non per me neque per spiritum meum. Et in prophetis ita dominus Israel concitauit spiritum domini. Et quod habitet in homine spiritus sanctus: quod filius dicit & apostolus quoniam corpora uestra templum est spiritus sancti: qui habitat in uobis. Et quod omnia nouerit spiritus sanctus dicit apostolus ita. Alii datur per spiritum uerbum sapientiae. Alii uerbum scientiae in eo spiritu. Alii fides. Alii linguarum genera. Alii interpretationum in eo spiritu. Alii gubernatio. Haec autem omnia operatur unus atque idem spiritus diuidens oibus sicut uult. Non dicit sicut iubet sed sicut uult: ostendens non creaturam sed uerum spiritum de deo esse: & omnia posse sicut filius. Unde statim ait apostolus. Quomodo nemo nouit hominum quae sunt in homine nisi spiritus hominis qui est in eo. Sic & quae sunt dei nemo nouit nisi spiritus qui de deo est. Spiritus enim dei perscrutatur etiam alta dei. Vides quemadmodum omnia scientem spiritum sanctum & omnia potentem & ubique esse & omnia creasse & omnia saluare sancta nobis annuntiat. Unde & saluator in euangelio blasphemiam spiritus sancti neque in hoc neque in futuro saeculo hominibus statuit dimittendam dicens. Ideo dico uobis quod omnis blasphemia & omne peccatum dimittetur hominibus: blasphemiam autem spiritus sancti neque hic neque in futuro dimittetur hominibus. Non utique dicebat blasphemiam aliam spiritus sancti iudaeis: nisi hoc aut deus non erat: aut de deo proprie non est. Nam inuenimus quod iudaei non audent denegare spiritum: sed in scripturis sic ubique legentes aut creaturam accipiunt sicut angelum aut ipsum patrem existimant: & tertiam personam accipiunt: aut compositum arbitrantur deum patrem: cum sit propriae naturae sicut & pater. Ex his etiam spiritu altero putant eum

Tres personae unius substantiae

Trinitas inenarranda

fides

Spiritus unus diuidens oibus sicut uult

Blasphemia spiritus sancti

Scripturae

consistere & uerbo cum sit magis hoc: compositæ rei & creati q̄ ueræ diuinæ incorporeæ ac simplicis: quæ solet a iudæis hæc sic intelligi: & paganis interdum. Nobis igitur unus pater & unus filius eius uerus deus: & spiritus sanctus unus uerus deus & hi tres unum sunt: una diuinitas & una potentia & unum regnum. Sunt autem tres personæ non duæ non una: non secundum reuelationem aut collectionem aut confusionem sed semp̄ manentibus personis diuinis. Hæc fides datur in baptismo ab his & remissa datur peccati: & uita æterna sine aliqua dubitatione speratur. Huic trinitati credentes uiri sancti & beati patriarchæ propheta: apostolorum: martyres & martyrii gratiam meruerunt: & spem uitæ perennis adepti sunt: & regnum cælorum hæreditatiõne nõ ambigua sunt sortiti.

Beati Hieronymi ad Damasum papam sciscitantis an in trinitate tres hypostases sint confitendæ: & quibus apud antiochiam communicare debeat. Epistola quarta.

Quoniam uetusto oriens inter se populorū furore collisus: indiscissam domini tunicam & desuper textam minutatim perfrusta discerpit: & christi uineam exterminant uulpes: & inter lacus cõtritos qui aquam non habent difficile ubi fons signatus: & horrus ille conclusus sit possit intelligi. Ideo mihi cathedram Petri & fidem apostolico ore laudatam censui consulendam: inde nunc meæ anime postulans cibum unde olim christi uestimenta suscepi. Neq̄ enim tanta uastitas elementi liquentis & interiacens longitudo terrarum: me a preciosa margaritæ potuit inquisitione prohibere. Vbiq̄ fuerit corpus: illuc congregatur aqua: profligato a sobole mala patrimonio: apud uos solos incorrupta patrum seruat hæreditas. Ibi cespitem terra fecundo dominici seminis puritate centenos fructus refert. Hic obruta sulcis frumenta lolium auenaq̄ de generant. Nunc in occidente sol iusticiæ oritur: in oriente autem lucifer ille qui ceciderat: supra sydera posuit thronum suum. Vos estis lux mundi: uos sal terræ: uos aurea uasa & argentea: hæc testacea uasa uel lignea uirgam ferream & æternum operiunt incendium. Quæ uero igitur tui me terreat magnitudo: inuitat tamen humanitas. A sacerdote uictimam salutis: a pastore præsidium ouis flagito: cessat inuidia: romani culminis recedat ambitio: cum successore piscatoris & discipulo crucis loquor. Ego nullum primum nisi christum sequens beatitudini tuæ idest cathedræ Petri cõmunionem confocior: super illam petram ædificatam ecclesiam scio. Quicumq̄ extra hanc domum agnum comederit: prophanus est. Siquis in arca Noe non fuerit peribit regnate diluuii. Et quia pro meis facinoribus ad eam solitudinem commigraui: quæ syriam iuncto barbariæ sine determinat: nec possum sanctum domini tot interiacentibus spatiis a sãctimonia tua semp̄ expetere. Ideo hic collegas tuos ægyptios confessores sequor: & subonerariis nauibus parua nauicula delitesco. Non noui Vitalem. Melitiũ respuo. ignoro Paulinum. Quicumq̄ tecum non colligit: spargit. hoc est qui christi non est: antichristi est. Nunc igitur pro dolor post Nicenam fidem: post alexandrinum iuncto pariter occidente decretum: trium hypostasim ab Arrianorū præfule Campensio: nouellum a me hoie romano nomen exigitur. Qui quæso ista apostoli prodiderunt: Quis nouus magister gẽtium. Paulus hæc dicit. Interrogemus quid tres hypostases posse arbitretur intelligi tres psonas subsistentes aiunt. Respondemus nos ita credere. nõ sufficit sesus: nomẽ efflagitat: quia nescio quid ueneni in syllabis latet. clamamus quis tres hypostases aut tria enhypostata hoc est tres subsistentes personas nõ cõfiteatur: anathema sit. Et quia uocabula nõ edicimus: hæretici iudicamur. Siquis aut hypostasim uisam intelligens: nõ tribus psonis unã hypostasim dicit alienus a christo e: & sub hac cõfessione uobiscum pariter cauterio unionis iurimur. Discernite si placet obsecro: nõ timebo tres hypostases dicere. Si iubetis: cū datur noua post nicenã fides: & similibus uerbis: cū arrianis cõfiteant orthodoxi. Tota sæculariũ litterarum schola nihil aliud hypostasim nisi uisam nouit. Et quis rogo ore sacrilego tres substãtias prædicabit? Una est dei sola natura: quæ uera est. Ad id enim qd' subsistit nõ habet aliunde: sed suũ est. Cætera quæ creata sunt etiã si uidentur esse non sunt: quia aliquãdo non fuerunt. & põt rursus non esse quod non fuit. Deus solus qui æternus est: hoc est qui exordium non habet: essentiæ nomen uere tenet. Iccirco & ad Moysen de rubo loquitur. Ego sum qui sum. Et rursus: qui est me misit. Erant utiq̄ tunc angeli cælũ terra uel maria. Et quõ cõmune nomen essentiæ propriæ sibi uendicat deus: Sed quia illa sola natura est perfecta: & in tribus personis deitas una persistit: quæ et uere una natura est: quisq̄ tria esse hoc est tres esse hypostases idest uisam dicit: sub nomine pietatis tres naturas conatur asserere. Et si ita est: cur ab arrianis parietibus separamur perfidia copulati? Iungantur cum beatitudine tua Ursinus: cum Ambrosio societur Auxentius. Absit hoc a romana fide: Sacrilegium tantum religiosa populorum corda non hauriant. Sufficiat nobis dicere unam substantiam tres personas subsistentes perfectas: æquales: coæternas. Taceantur tres hypostases: si placet: & una teneatur. Non bonæ suspicionis est: cum in eodem sensu uerba dissentiant. Sufficiat nobis memorata credulitas. Aut si rectum putatis tres hypostases cum suis interpretationibus debere nos dicere: non negamus. Sed ~~mihi~~ dicit: uenenum sub melle latet: transfigurauit se angelus sathanæ in angelum lucis. Bene interpretatur hypostasim: & cum id quod ipsi exponunt habere me dicam: hæreticus iudicor. Quid tam anxie unum uerbum tenet? Quid tam sub ambiguo sermone latitant? Si sic credunt: ut interpretantur: non damno quod retinent. Si sic credo: ut ipsi sentire se simulant: permittant & mihi meis uerbis suum sensum loqui. Quamobrem obtestor beatitudinem tuam per crucifixum mundi salutem: per homousian trinitatem: ut mihi epistolis tuis siue tacendarum siue docendarum hypostaseon detur auctoritas. Et ne forte obscuritas in quo loci dego te fallat: per baiulos litterarum ad Euegrigium presbiterum: quem optime nosti dignare scripta transmittere: simul etiam cui apud Antiochiam debeã communicare significes: quia campenses cum tharsensibus hæreticis copulantur: & nihil aliud ambiunt: q̄ ut auctoritate

Lohum
Ano 19

facisset inuidia

Hypostasis
Vna
Cauteris unionis iurimur

Ueneni sub melle latet

per baiulos linge

au^otoritate communionis nostrae fulti tres hypostases cum antiquo sensu praedicent.

Tractatus non beati Hieronymi: sed falso ei tributus: tamen pius de fidei credulitate: & conuersatione christia-
norum.

Epistola quinta.

T Vdaeos & gentiles instituit de trinitatis essentia: aeterna filii generatione: per quem creata sunt uniuersa de ordine creaturarum: de procreatione primorum parentum: & necessaria per uerbi humanitatem redemptione: & incarnationis: conuersationis: passionis resurrectionisq; mysteriis: de spiritu sancto: ac resurrectione mortuorum & immortalitate animorum edisserens. Deinde de christianorum conuersatione pertractans: diuitibus & pauperibus uiam salutis ostendit: illis per misericordiam: istis per patientiam. De sexu quoq; disputans uitos ad continentiam coniugalem: Vxores ad maritale obsequium: Vtrosq; ad piam & religiosam liberorum educationem erudit: & spe: timore: patientia: iusticia: charitate hominem christianum informat.

Quid gloriosus in psalmo sic dicit. In uniuersam terram exiuit sonus eorum: & ad terminos orbis terrae uerba eorum. Ex hoc igitur intelligi datur sono ante preparatos id est fidei principiis posse nos ad intima & perfectiora fidei peruenire: ne rudimentis uacillantibus dicatur nobis domini uoce increpatis. Si in modico fideles non fuistis: quod maius est: quis dabit uobis: sed quia uideo certam esse formam: quam egredi non licet: differentiae inter iudaeos & graecos id est gentiles: prius de differentia differamus: Iudaeis enim nihil aliud ad ueritatem fidei credendum existimo nisi Iesum christum filium dei per ipsum saluari genus israel: & baptizari etiam in nomine eius. Reliqua enim sciunt per legem & prophetas. At uero gentiles quibus uetus error est & maior est labor: tali admittendi & docendi sunt ordine: & primo quidem ut ab idolis & ab omnibus uoluptatibus hominum totis praecordiis recedant: ut amputatis & euulsis radicibus malis bona possint & religiosa pectoribus seminari: Hoc est unum deum credere: ipsum timere: deinde scire q; cuncta ipse fabricauerit q; uniuersa mundi uel quae facta sunt ipso iubente & uolente & faciente constiterint. Esse corpus scripturae: qd' aut lex uocetur: aut propheta: quod haec indicet: quod quidem scriptum sit per homines & non ab omnibus. Spiritus enim dei qui omnia scit: inspirabat homines sanctos qui loquerentur: aut qui destruerent prauitatem: aut peraedificarent fidem: aut spem erigerent: aut iudicium comminarentur: aut promissa firmerent. Deinde credendum illis Iesum christum filium dei: per quem cuncta deus fecerit: & sine quo nihil est factum: quem in principio sermonem id est rationem uniuersitatis accepimus apud deum fuisse. Sic enim gloriosus euangelista Ioannes iniiciat dici. In principio erat uerbum: & uerbum erat apud deum: & deus erat uerbum: hoc erat in principio apud deum. Omnia per ipsum facta sunt: & sine ipso factum est nihil. Deinde esse spiritum sanctum: qui cuncta quae deus per sermonem fecerit animauerit: & confirmauerit unum esse baptismum quo homines regenerentur in deo. Credendum etiam resurrectionem mortuorum in eadem carne. iudiciumq; futurum dei: quo secundum facta hominis: uel malis poenae represententur: uel bonorum operum destinata praemia tribuantur. Tanta est differentia conuertentium iudaeorum & credentium gentilium. Quid sit autem deus & qualis & quantus: quis & qualis filius: & quis spiritus sanctus. Tres enim unum sunt. Sane illud scire continet prudentiae uestrae nos de deo haec loqui & scire posse: quae aut ipse de se apud homines manens uoluit sciri: aut ea quae homini permisu eius licuit accedere. Non in terris illum quaerit homo: aut inter figmenta componat: ne cui similem credat. Deum enim uera fides ita semper exposuit: natum non factum: incomprehensibilem: inastimabilem: inuisibilem & impassibilem. & ideo solum uerum deum: qui quaedam negauerit: quaedam fecerit: disposuerit: ordinauerit: exornauerit: optimum: iustum: misericordem iudicem. Et ideo inexcusatus est omnis homo: qui factorum suum non cognouerit in tempore agnitionis: habiturus post exitum iudicem iustum: qui non suo tempore conuerti se putauerit: sed ex praeterito. Hoc fas est de deo credere: hoc qui crediderit: abstinens se ab omni iniusticia bona & iusta operatus: aeternam requiem habebit in uita. habentem uero filium: non statim ut homines procreati sunt: ita dicere me existimes generatum: sed ut decet de deo credere: deum filium habere ex se quidem natum: non diuersa eius substantia: nec maiestatis eius substantia diuisa: ac per hoc passibilis uideatur: nec de ore dei similem nostri sermonem esse prolatum. ut litteris & syllabis constet: ne filius dei compositus ac per hoc dissolubilis teneatur. Nec natum ex nihilo sicut reliqua facta sunt: ne similis & aequalis cum ceteris qui facti sunt iungeretur: sed sicut scit qui generauit. & ipse qui generatus est ipso domino in euangelio dicente. Nemo nouit patrem nisi filius: neq; filium quis nouit nisi pater. Item in scripturis legimus. Mysterium meum mihi: mysterium meum est mihi. Et re uera absconditum esse de generatione illa: in qua nullus interfuit: nec momentum quidem temporis. Ante saecula quidem & ante q; suspicari quis auderet: natus est filius dei quod graeca lingua αχρονος dicunt. Semper enim est filius: quia semper pater. Nefas est enim deo aliquid assignare postmodum: quod antea non habuerit: cum deus semper perfectus sit: ut etiam quod propter nos postmodum fuerit fabricatum apud illum iam fuerit: & si non in substantia: plena tamen dispositione. Non enim minus impotes erat semel omnia facere: sed ut ordinata & gradatim disposita: uniuersa pro suo gradu & honore subsequerentur: & ne passiuu & nulla inter se antiquiora inhonorificata permanerent. Nam si quae nostri causa a filio dei natiuitas suscepta est incomprehensibilis est: non nudata mortalibus: quanto magis illa quae nulli nisi deo patri & sibi soli est cognita: Nam Gabriel angelus ad Mariam ita loquitur: sicut euangelista testatur. Spiritus sanctus superueniet in te: & uirtus altissimi obumbrabit tibi: Quod obumbratur: absconditur: nec omnibus notum est. Ergo si haec natiuitas quae nostri causa est deposita: nobis incognita est: quanto magis illa quae a nobis longe remota est: & quid dico a nobis & non ab omni caelesti creatura: Sufficit ergo hoc quod uidimus: quod diuinitas nos se nos uoluit. Nec ultra cognitio porrigenda est: ne sacrilegus unusquisq; teneatur: quia concessos terminos

fuerit cognitionis egressus. Christū igitur accipimus dei filium ab initio sapientiā ueram: sermonē idest ratio-
nem spiritū: lucem: uia: brachiū: uirtutē: fortitudinē: ueritatē: panē: uinū: uitā: ostiū: pastorē: & alia plurima quæ
propter homines sunt ut omnes in illo uiuant: quæ unusquisq; processu tēporis scriptura edocente perdiscet.
Si igitur dei filium cognitū confitemur: per ipsum deū patrē scimus & sæcula & uisibilia & inuisibilia condidit
se. Non enim fas est ex eo deū operatū credere: ex quo mundus genituræ suæ idest natiuitatis initiū sūpsit. aut
cessasse & desisse credendū est post mundi fabricā: cum deus loquatur & dicat. Pater meus usq; nunc operatur:
ocium illi uel antea uel postmodū filius amouet: requiem ille assignet quisquis illū ifatigabilem nescit. & igno-
rat q; illi nihil acciderit: sed semper sit quod græca lingua αλεθμενον idest non indigentē uocant: sit semp spi-
ritus & in omni perfectus. Est igitur plurima quæ per filium fecerit: quorū aut sola nobis sunt nomina: aut nec
ipsa sunt cognita. Quanti enim sunt throni: quante potestates: quante dominationes: quanti principatus: q̄
ti spiritus: quanti angeli: Quot sunt illa quæ nec oculus uidit: nec auris audiuit: nec in cor hominis ascenderūt.
Quantā etiā claritatē putamus esse in inuisibilibus: Nec æstimare possumus: cum in his quæ nobiscū sunt ad
miranda sint omnia. Inter omnia enim etiā mundus quē conspicimus per filiū fabricatus est: & quidē lucē qua
cætera fierent perspicuā esse iussit: & fecit cui diei nomen iposuit: tenebris noctis addidit nomen. Deinde firma-
mentū quod inter aquas depauseret ostendit quod cælum uoluit nūcupari: ne ue terrena uisu cælestibus misce-
rentur: sed esset quod inter humana & diuina discerneret. Iā enim ex nihilo materias ipsas ex quibus omnia fie-
rent elementa condiderat: post hoc aquas in unū congregari & conuenire precepit: ut arida mōstraretur. Hæc
quoq; non sunt priuata noibus. Nā cōgregatas aquas uocauit mare: separatā aridā terrā uocabulū uoluit pos-
sidere. Sed hæc minus instructa uidebantur. Benignā itaq; fecunditatē his addidit & decorē: & miro modo il-
lam primo generare p̄cipiens: quæ nouissime fuerat fabricata: non ordinē turbans: ut ignarus facturæ suæ: sed
uoluit postremū primū habere aliquid: ne in oibus iaceret extrema & primis secunda coniunxit: ne prima infe-
riora contenerent. Sic dei filius deus artifex patre iubente moderatus est: ut ordinē imitando dispositionē me-
lius ordinaret. Nā terrā omnia pabula ligna quoq; cū suis radiuuis seminibus iperauit educere. Cælum quo-
q; luminaribus: idest sole & luna & stellis ornauit: quibus aut diei aut noctis fines ostēderet: aut signis rusticos
& nauticos erudiret. Maria quoq; inclusa in terræ limitibus sua aialia procreare mandauit. Antea uidelicet ip-
sas materias animauerat: ut nascentibus postmodū aiantibus: animas cōmodarent. Sed quo fecundiorē face-
rent terram post pabula: post ligna fructifera: post uniuersa semina quadrupedū genus ferarū: & serpentū ui-
ua omnia & animata iussit eicere. Nec mora in his omnibus. Quippe quæ deus pater iusserat: filius uirtus ip-
sa sine recastinatione iperū capessēbat: nā cū iussione & opus astabat. Sed quoniā multū intererat: cælestibus
sub sæculari terrena & post diuina longe humana deerant: hoīem fecit: qui non totus esset de cælo: nec tamē de
terra totus ite: nasceretur. Quippe corpus hoīs ex limo terræ formauit: spiritū concessurus de cælo. Et cū oia
iussione patris sermone obsequente perfecta sint in hoīs functione: & ipse pater fabricator accessit. ut ad imor-
talitatē non præscriberet terrā: si mortales manus constituerent hūm m̄res. Concessit etiā ut homo dei imagi-
nē portaret in terris: daturus postmodū similitudinē: si imago seruaretur illesa. Ad imaginē uero dei nō putes
esse formā hanc hoīs exteriorē factā. Absit. Quis enim credat deū ad cuius imaginē factus est homo: habere
aliquā partē quæ non audiat: Quæ non quæ sunt undiq; uideat: Quæ nō omnia operetur: Hoīs enim exte-
rior forma: non undiq; uidet: non undiq; audit: nō undiq; potens est: Deus autem totus potens: totus lux: totus
oculus: totus auris: totus manus est potentissima: ergo mentiuntur scripturæ: Absit: sed est in hoīe quiddā inte-
rius: q; homo quidē & ipsū uocetur: apostolus Paulus nos instruit dicens: Et si exterior noster homo corrupit:
sed interior quotidie renouatur. Hic est ad imaginē dei factus. quē uoūv idest mentē uocamus: qui deo possit
similis esse tunc quidē dū ipassibilis dum inconcussus: dū beatus & sanctus: & sine fine fuerit cōprobat. libe-
quoq; arbitriū & capacē aīum dedit: non sine lege uiuendi. ne uagus & solutus a lege aiantibus oibus æquaret
addita cōminatione post legē: ut si seruaret legē: in æternitatem uiueret. si nō seruaret: mortē sibi pararet: amit-
teret & salutē. Est autē hominis facti nomen Adā. Sed quia in omnibus animalibus ad procreationē sexus uter-
q; processerat: homni quoq; prouisū est: ut et ipsi propter generationē mulier pararetur. et facta est sicuti scri-
ptura testatur. eaq; Eua nomen accepit. quā æquæ legis prescriptio nec a mercede nec a supplicio separabat.
Sed postq̄ uniuersa deus per sermonem suū idest filiū: p̄fecta ac exornata uidisset: oia quæ cū hoīe erāt: ipsius
tradidit potestati. Cui cū oia mundi cōspiceret mancipata: unus est angelis in pernitiē magis suā: hoī miseran-
dus iuidit. Nā cū esset ipsis nō peccare libe- & licitū: si iussa dei seruarent: i beatitudie p̄manere: dei legē & iussa
per mulierē transgredi persuasit. ut homo reus fieret mandatorū dei: & in sētentiā caderet. Eiectus est igitur in
hunc mūdū. Nā in paradiso dū sine peccato fuisset: habitabat: sed quia post trāsgressionē hoīs generauerit: uni-
uersū hoīum gēus secū ad mortē usq; p̄duxit. nō de futuris tamē bonis uel iustis: quādoquidē libe- erat & post
modū nō delinquere: & deus nō cessabat quotidie cōmonere. Tūc diuina bonitas & paterna pietas larga: multi-
pliciter hoī p̄uidebat. Et primo quidē p̄iustos patriarchas. deinde p̄ Moysē & p̄phetas: sed oēs hi in Adā mor-
riebantur. In nouissimis uero t̄pibus: ne in totū diabolus triūpharet (nā hoc illi nomē est postq̄ hoī inuidit) &
ne homo post tēpora dānatiōis īpleta. cōtra misericordiā dei diu teneretur in p̄cena: salutē quā sola miseratiōe
mergebatur: accepit. deus nāq; pater oipotens: filiū suum Iesum christū deū ac dominū nostrū misit: per quem
cuncta condiderat. nec hoc quidem sine illo fieri posset. Nec tamē quisq; idoneus erat qui hoīem patienter tol-
lerare posset aut nosset. Aut potestates huius mūdi & harū tenebrarū: quisq; poterat supare: aut mortē uincere:
inferna reserare: uirtute potestati peccati eradicare penitus & delere: nisi filius dei q; in factura hoīs particeps
cū patre

cum patre fuit: qui & se posset in hoie calare: & ho cum deo mixtus uirtutes perficere: p hunc eni deletis nostr o
 ru cyrographis peccatoꝝ: ad deū patre parati de dei filii facti possemus accedere. Mittitur igit dei filius: & ho
 minē latenter intrauit: nō quo metueret quenq̄ qui erat oīum dominus: sed ne diabolus ad hoīem qui deo mix
 tus erat: timere accedere & minus prostratus diabolus ab hoie uideretur: si sine accessu & certamine uinceretur.
 Ex uirgine igit spiritu domini supueniente: & uirtute altissimi obūbrante: secundū hoīem Christi natiuitas ce
 lebrata est: & oēs transegit ætates: ut oēs ferre discerent deū. Hæc oīa etiā a lege & a prophetis ante sūt predicta
 ut mira oībus incredula nō fierent subitatioe: & preteriti hoies quibus hæc his oculis uidere non cōtigit: spera
 rent q̄ sine dubio in aduētū eius qui predicabat: a cōtagio possent æterne mortis euadere. Si igitur in terris ui
 sus deus tantus & talis filius dei: q̄tū uel qualē illū humanitas posset aspicere: Nā qui in montē exemplū maie
 statis & bonitatis suæ tribuens exhibuit apostolis: cū claritas eius splendificaret ita: ut & uirtutē solis precesse
 crederetur: uestē autē ita gestaret: ut niue candidior uideretur: & tamē iā cruditiū iam doctiū iam facti claritatē nō
 potuerunt Iesu sustinere discipuli: eius scilicet qui uniuersos hoīum uitia ac peccata adhuc curāda susceperat.
 Quod si deus tantus uenisset: ut claritatē suā & potestatē hoibus ostenderet: forsitā oīs creatura inualida & ca
 sura succūberet: sed saluare uenerat filius dei. Ita humano sumpto corpore deus i ptate docebat ut magf: psua
 debat ut frater: efficiebat ut deus: eligebat ut prescius: curabat ut medicus: ut humanus compatiēbatur: & iā pa
 ctis oībus ac impletis: quæ aut lex aut pphetæ predixerant: aut salus hoīs exigebat i nouissimo pro morte hoīs
 immortalis moriebatur: ut sublata mortalitate hoibus immortalitatem donaret. Suspensus igitur ligno: populo iu
 daico proclamāte: apud quos tanta magnalia perfecerat: ut in eo oīs inuidia diaboli uinceretur: in quo inuidus
 hoīem sefellerat inimicus: ad mortē properabat: futurus scilicet mortis mors: nāq̄ referatis inferis & spretis: cir
 cūcalcatisq̄ oībus iis: quæ in perniciē hoīs & apud inferos tunc ualebant: oēs iustos & sperantes i se illuminauit
 & ad superos reuocauit. ostēdens diabolo & ptatibus huius mundi: & hæc tenebræ nequitia eorū inualuisse:
 ipsos manere in pœnis: liberato cui inuidebant hoie. Triūphans igit hō cū deo iā deuicta morte non mortalis
 iā ad superos euadebat. Sic ergo dominus n̄ Iesus christus patiebat: ut resurgeret: surgebat: quia iā fuerat pas
 sus: hoc scilicet docēs: q̄a cū deo quisquis se cōiunxerit: mori uideri nō potest. Videret parū tamē ad suppliciu
 inimicoꝝ factū: si extinctā in inimico uitā hoī dedisset: nisi adderet claritatē. Et ut diabolo & eius angelis pœ
 na maior accederet: cū triumpho hoīem qui carnē habebat iā nō moriturā in cælum angelis & ptatibus factis
 mōstraturus inuexit deo patri liberatū hoīem offerens munus: mox pro se uicariū dimisit spūm sanctū: quē di
 scipulis proximus passioni promiserat: ut hoibus credētibus & auxilio esset & sanctificationi. hic ordo creduli
 tatis n̄æ de christo. Sed quia iā mentionē fecimus spiritus sancti: dicemus credendū esse in spūm sanctū: p quē
 uniuersaq̄ postmodū fieret: & ispiraret & sanctificaret suæ esse substantiæ: tamē tres unū sūt pater filius & spiri
 tus sanctus. Deinde credendū unū esse baptismū: quo hoies purificati & dei filii facti: in fide cōsignent. quo uni
 uersa uel natiuitatis uel erroris ueteris hoīs delicta purgarent. In quo nō corpore deponunt sordes: sed cōscia
 puræ interrogatio bona est in deū de resurrectione domini n̄ Iesu christi. Post hæc ordo exigit credere resurre
 ctionē mortuorū in eadē carne. Cōstat eni nec fas est aliud dicere: quia deus & sapiēs & prescius sit meliusq̄ ele
 gerit ut sapiens & prescius factū hoīem æternū esse q̄ nō esse: Quod si melius non esset in cōpendio habuerat
 ante q̄ fecisset. Quod aut æternus sit hō: qui sit ex corpore & aīa: scripturæ plurimis in locis docēt nos: sed pau
 ca ad exēplū ponā. Salomon clamat dicens. Deus cōdidit hoīem ad immortalitatem. Nec immerito in Genesi p
 hibetur post peccatum homo ad arborem uitæ accedere ne uiueret in æternum. Vtiq̄ ut immortalis persevera
 retur homo: quid erat nisi quia immortalis a deo factus fuerat: & immortalitatem corpus nō capiebat. Sed cre
 do hoc mouere lectorem: q̄ hō a uitæ ligno prohibeat a deo: ignorans & in hoc hoī esse prouisum. Iā eni erat
 in transgressionē: & a peccato possidebatur. Ante ergo hanc mortē quæ a deo p remedio hoibus attributa est:
 ex qua p separationē corporis & aīæ sit finis: & euulsio peccati: si ad arborem uitæ accessisset: quia necesse fuerat
 cōcagatione uite fieri æternū: in immortalis hoie necesse erat perpetuū pmanere peccatū. Ergo & hoc cōsulte & uti
 liter hoī prouisū est: ut peccato amputato interuētū tēperatæ dissolutionis: uera factura dei excluso malo exci
 tetur in uitā: ergo semp est hō. Sed cur morimur in hoc mūdo? Superius cōprehēsa est rō: nō interire hoīem sed
 separati. nec absumi materias: ex quibus hoīum corpus est fabricatū. sed ad resurrectionis diē ut timeat dei iu
 diciū referuari. fas enim nō est ut aliquid desit deo nos iudicātū: cū certū sit dei iudiciū post finē huius æui desti
 natū. Nā hoc quoq̄ insinuandū est: & expurgari necesse est totū hoīem: quoniā oēs aut in uirtute inueniuntur
 esse aut in crimine. & hoc cōpetit: ut remunerentur qui bene gesserunt secundū uoluntatē eius. & mali æternis
 suppliciis destinentur. Vnde nos appetimus precepta legitima: & uitamus aduersa. ut obsequentes præmia cō
 sequamur. Contennentibus enim deus mortem cōminatur & pœnam: hæc oībus insinuāda: & ab omnibus cre
 denda existimo. Nunc ergo de persona tractemus. In persona duo sunt obtinenda: pauper & diues. Et diuiti
 bus quidem huius mundi præcipiendum est: non alta sapere. neq̄ sperare in incerto diuitiarum suarum: sed in
 deo uiuo: qui prestat nobis abundanter omnia: ad factum boni operis diuites esse: sed in bonis factis cōmunica
 tores esse: thesaurizare sibi bonum in futurum. ut apprehendat eam quæ bona est uita. Deinde scire debent nō
 ideo acceptas esse & haberi diuitias: ut his solis beatitudinem se habere confidant: & male utātur bonis. & ne de
 spiciant pauperes. ne ue ministerium malitiæ: aut instrumentum diuitias libidinis computent aut propter se si
 bi traditas: aut se nunq̄ illas amissuros existiment. Postremo sciant dispensatores gratiæ dei se esse constitutos a
 deo: ut & in distributione uoluntas certa eorum uel bona uel praua noscatur: & sciant magis sibi accessisse per a
 bundantiam: nisi sapientes fuerint tentamenta potiora. discant erogare diuitias: sed ad comparationem immor
 b iiii. .xiiii.

Substantia

Magnalia

quæ

illis

talitatis distribuant facultates: ut sint similes deo: misericordes non profusi ac prodigi rei dominicæ iudicentur, & fidenter quidē hoc agant: & cū humilitate. Ait enim Paulus apostolus qui fidenter seminat: fidenter & metet. Et iterum hylarē datorē diligit deus. Non existiment finiri posse: quia uniuersū operis contēplatione præceptorū dei deprehenditur. Cū & ab ipso acceptæ sint & necessariae. & ea utiliter augere & ministrare consuevit. Vnde enim temporalia deesse possunt: cū propter ipsa si bene prerogerent: aeterna promissa sint & parata. Veritas loquitur quæ est Christus dicēs. Qui dimiserit propter me domū aut uillā aut parētes: aut reliqua centuplū accipiet in isto sæculo: in futuro autē uitā aeternā. Et si hoc quidā tēpore p̄secutionis ascribūt: ego autē sic audio dominū n̄m monentē quod propter se quolibet tēpore ad quodcūq; opus sanctū fuerit præceptū eius impletum: nobis ad futurū præmiū destinātū. Ne uero simus solliciti: quia curā deus p̄ nobis. Clamat p̄pheta dicēs: & pauperem & diuitē ego feci: & p̄ oībus æqualis cura est mihi. Curā gerit deus. & quis metuit ne eius minuat̄ur p̄monium: unde deo iubente prerogatur. Timeamus magis: ne si trepidi & steriles & infideles fuerimus in bonis opibus: egeni atq; inopes iudicemur. Timeamus potius impleri tristitia: quia & de huiusmodi diuitibus: in euangeliū in unius licet p̄sona: ad exēplum tamē retulit dicēs. Abiit autē cū audisset cōtristatus: quia fuit h̄ns facultates multas. Non timeat: ne difficile regna ingrediat̄ cælorū. Sit imo humilis: sit largus: ut beator ex hoc iudicetur: si nec in isto sæculo: nec in futuro sentiat egestatē: det pauperi ut deū faceret: deū computet debitorē: sciat præpositā esse misericordiā sacrificiis dicente domino. beati misericordes: quoniam ipsi misericordiā cōsequuntur. gloriā consecuturi & requiē. Sed in iis diuitiis in quibus alii & corrupti & deperditi iudicant: iste fructus iusticiæ ac misericordiæ accipiat coronā: pauper uero ita consolandus est: uti sciat in paupertate considerāda magna sibi bona esse: & primo quidē quod a deo utiliter sit sibi prouisū. p̄sciū deum infirmitatē eius cōsiderasse: & scisse quod diuitiarū sarcinā: et sollicitudinē ferre nō posset: deinde sentiat q̄tas tentationes. & q̄ta pericula trāsierit noiē paupertatis. nā & si affluentia deest: quæ frequenter uirtuti contraria est: ad ai tamen diuitias q̄totius sine impedimento in paupertate trāsitur. Certe quibus malis caruerit: consideret: caret inuidia: æmulatione: insidiis: dolo: supbia: contentione & his quæ hōi in hoc sæculo diuitiarū solent conflare. luxu enim rerū: & ubertate copiarū aīus soluitur. uigor mentis infrigitur: uirtus corporis eneruatur. At in paupertate nō lasciuia sunt cōuiuia. nō turpes potationes: oīa sobria: oīa rigida: omnia humilia non abiecta. quoniam cōscia pura et uirtute sunt plena. non enim abūdans est extraneis facultatibus: sed iustus est. non facile ad diuitias animi: id est uirtutes huius mundi diues accedit. Filius enim dei qui difficiliter ait diuitem introire in regnum cælorū: utiq; intelligi pauperem facilius. Nec se ob paupertatē alienū esse a cura dei existimet. Nam propheta testatur dicēs: et pauperē et diuitē ego feci. et pro oībus æqualis cura ē mihi. Non est enim deus personarū acceptor. nec pro illo se curā p̄fitetur gerere tantū qui in sæculo diuitiis pollet: sed pro omnibus et pro pauperibus curā sustinet: remuneraturus quē inuenerit aut in diuitiis humilē: aut in paupertate patientē. distributio est ueluti totius corporis humāi ministerium: quærat singulorū membra: officia: consideret hōis corpus esse unum quidē corpus sed plurima mēbra. nunquid omnia sunt aut oculus aut pes aut reliqua membra? Sed sicut ait Paulus doctor gentium: in fide et ueritate quæ inferiora sunt membra: maiorem his tribuimus honorē. Et quæadmodum uirtus singulorū mēbroꝝ in suo ordine atq; officio demonstratur: ita in totius generis humani corpori ueluti membra paupertas & diuitiarū collocantur. Et pauperis patientia: & diuitis humanitas dei examine cōprobantur. Exultare debet pauper & deo gratias agere: quia multis p̄monii nexibus liberatus est: in die probationis non grauatur cōpedibus: facilius liber sequitur dominū nullis nexibus implicatus. non desit etiā ab ipso inquantū potest misericordia iusta in egenos. quia sicut iustus efficitur de sua frugalitate inferioribus & non habentibus prerogator. non ueret ne ipse deficiat: cū in usu sanctæ ministracionis habeat promptissimā uoluntatē: nihil ei deerit quē per prophetā spiritus corroborat. Nō occidit deus aiām iusti fame. Et dominus in euangelio. Quærite primū regnū dei: & oīa hæc apponentur uobis. Nō cupiat diues in hoc sæculo fieri: ne mala plurima sibi acquirat: dicente & monente glorioso Paulo. h̄ntes igitur uictū & uestitum his contenti simus. Qui autē uolunt diuites fieri: incidunt in tentationē: & in multisculā: & desideria multa: quæ mergunt hōies in perditionē. imo si uera fide & propter salutē credere optant: cælestes sibi diuitias cooptent & cōparent: quas unusquisq; iusticiæ & misericordiæ & reliquis bonis actibus cōparat et assumit. Tēporalibus aeterna sunt preponēda: caducis stabilia: sollicitis securiora: periculosis libera: honorificis clariora: his monitis et diues temperetur: et pauper subleuetur. Nūc iā de sexu loquamur. Sexus ille est masculus et fœmina id est uir et mulier. et uir quidem postea: quæ supra cōprehendimus ad institutionē uitæ melioris etiā illud debet cum oībus custodire: ut uxorē suā diligat sicut Christus ecclesiam: ut omni genere unanimi et concordēs rite possint deum de omnibus depræcari: leuantes manus puras sine ira et disceptatiōe: sed omnia fiant ad ædificationē & instructionē deificā. Deinde coniunctionis uinculū pudice & cū oī castitate generent & tunc conueniant: quādo uel generationis est contemplatio: aut orationis nō reuocat tēpus. Orationem autē illam computo: quæ omni sacramentorū mysterio atq; communicatione celebratur. Caterum est depræcatio & adoratio: ex homiologesis & interpellatio est & uotum: quæ omnia sua habent tempora. Virum igitur decet intacto capite orare: non comatū: quia confusio est uiro: incessu esse simplicem: non iactatum: non fucatum: ut non solum uideatur uerbo credidisse: sed & cæteris uitæ suæ speciē prestet. Viro enim omni competit sacerdotare deo & ideo debet tam in cathecismo q̄ etiā in laica uita conuersationem suam mundissimam exhibere. ut & si ipse munere & officio sacerdotali non fungatur. uitæ tamen similitudine sacerdotibus coæquetur. At uero mulier discat obsequi uiro: etiā dominū illū uocans. & quidē omnes uiros reuereatur: suo tantū seruiat. quia omnis mulieris caput uir: sciat et hæc caste uiuere cum uiro suo: quod et ille omnibus modis faciat ita: ut nullā aliam

Bona pauperis.

aliam præter uxorem nouerit. Noscere etiam debet tēpora conuentionis: & abstinere a coniunctione: uel cū tēpus est orationis: uel cū muliebria patitur: uel cū post partū intra tpa purgationis se esse cognouerit. Non enim ad ipudicitiam matrimoniū copulauit deus: sed ut generationi præberet obsequiū. Discat filios educare pie: uel recunda esse nō litigiosa: non uinolenta: nō superba uiro: tãetsi patrimonio maior uideatur. Sit & in incellu pudica: non fucata forma: procedere nō studeat cū capilloꝝ crispationibus: aut circumdata auro aut ueste preciosa: sed ut decet fœminas christianas: promittentes castitatē non tantū uerbis: sed & per bonā conuersationē. Sci at se tacere debere in ecclesia: loqui enim ibi illi nō est congruū. debere obsequi nō tantū maioribus natu & sacerdotibus: uerū etiā oibus fratribus. neq; se ulli præponere uiro contēplatione sexus: quoniā & cū oia legitima præcepta perfecerit: in uirū consumabitur perfectū. imo appetat uirtutē consecuturā gloriā: sexus infirmitate nō tardante: sanctitatē & uirtutē animi: & oī continentia & passione deuota uiris iustissimis coæquetur. Iā ætātū sermo habeatur in manibus. Et primo quidē arbitror infantia differēdā doctrina. quæ qualitate uel tps uel ætatis: uerbū doctoris non pōt sustinere. Sed quibus oibus beneficio ætatis in malitiā & inocentiā naturalē dari præcepta non possunt. in hoꝝ tamē admonitionē parentes sunt constringendi. quanq̄ accedere ætate ecclesia non deerit: nec cessabit admonendo. Pueris tamen illud insinuandū: primo ut nullo audiēdi desint tpe: quia nec semel possint oia pdoceri. Deinde inocentiā simplicitate cōiungant: ne pueritiā in malitiæ pseueratione continuent. custodiendū quoq; & obseruandū: ne in cæteris ætatibus corrūpatur. Hi sciāt sibi fore gloriosū: si naturali bonitati fidei quoq; bonū: & deificū munus adiungant. ut semp boni: semp sancti: semp inocentes: semper in dei opera & naturæ traditione credulitatis pseuerent. Considerandū illis est: ut casti & pudici pmaneat & frequentius ad ecclesia sciāt cōuenire debere. quia frequētius sunt armādi: qbus adhuc propter ætatē minus stabilē: pugna diaboli futura sit grauior. Obseruāda illis oia cū timore. & ante omnes cauendū a fornicatiōe: quæ initium ad idolatriam habet. & necesse est: ut utrūq; nouerit qui secutus est alterum. Ergo quō credere intelligitur: & desuisse a gentibus: si ea quæ gentiles designant: recolit. Sane obsequentes sint non solū parentibus sed & oibus ætate maioribus. si tamē eorū monita & oratio: nihil legitimis affert impedimēti. deum se habere computēt patrem. Illius sperare debēt hæreditatem: quæ nō in tēporalibus constat: sed in æternis. quoniam si deus illis utile esse preuiderit: etiam temporalia præstabit: maxime cum uiderit unumquēq; æterna scētari: filio eius domino nostro dicente: primum quærite regnum dei: & omnia hæc apponētur uobis. Vnde nulli dubium fore credo: his copiam necessariarū rerum in terris non defuturam: quibus cælestia preparātur. Ergo quia hæc a deo speranda sunt: nulli alii est obsequendum. imo omnibus obsequendum: quia deus uult: non quia ab ipsis temporalis sperari debet aliquid premii: sed quia nos dei ecclesia etiam in his legitima implere intendimus. Postremo gratulandum est his in primo exordio liberi arbitrii: si ad deum accesserint. utpote oēm ætatē suam bono fidei comparantes: q non consumpta ætate in errore: quod etiam postmodū dolerent. sed q adhuc pueri & inocentes ad dei nō tantū ueniam: quantū ad gratiam accessissent consequendā. Iuuenes uero hoc sunt admonendi modo: ut si uxores habeant: doceantur caste uiuere cum uxoribus suis: alienam sciāt sceleratū esse cōtingere. In hoc enim dabit experimentū & documentum renunciasse se ueræ uitæ preteritæ: si postq̄ crediderit: in melius uitæ sit facta reformatio. Tunc enim desinit esse gentilis: & esse inicit christianus: si uniuersa legis caute custodiens: castū se exhibeat & pudicū. Si uero uxores nō habent constringendi sunt ut aut habeant: aut omnino se cōtineant. ne putent sibi eadē licere: quæ gerebant antea. Renunciasse se debent scire diabolo: non uerbis sed factis: Admoneantur & sciāt interdīctam esse fornicationē & adulteriū. nullā fœminā licere contingere excepta uxore. & ipsa deifice cōparatā. Itaq; aut illis ducenda est uxor: aut conseruanda continētia. Sane ne territi fidem differant: sciāt malū esse propter imundiciam non credere. deterius esse impudicos postq̄ crediderint i uentri. & hos homines monendos esse existimo: ut omnibus propter deū obsequantur. Domū suā bene regere discant. si filios habeant: piæ eos tractent: & instruant rebus deificis. Hæc enim sunt signa fidei nostræ. si non solum crediderimus: uerum etiam aliis quæ credimus tradiderimus. Considerandū iuuenibus: ut in omnibus bonis factis ætatē suā superent. aīoq; & uirtute fortes: & apud interiorē hoīem iuuenes deo iudice collocētur. Gratulandū etiā iis qui nō oī ætate cōsumpta: sed in ipso ætatū calore: et in ipsa adolescentia flagitiōꝝ diabolo et imundis factis renunciauerint. ut renouati exhibeant se deo pueros in malitiā. in tentationibus iuuenes: in consiliis et cogitationibus suis senes et graues milites Christi. Sciāt se in pace debere esse sollicitos: et in persecutione fortissimos. Ita nomen militiæ dedisse. et donatiua sic se stipendia sperare uitæ æternæ: ut præter quotidiana pacis certamina: quæ contra diabolū cui renunciauimus gerimus: persecutionis pugnam & prælia cogitemus non corporis supplicia metuenda: sed considerata promissa. Captiuitas potius et sub hoste æterno seruitus: et exilium cælestis patriæ: et dei iudicium: et insultatio inimici et mors æterna: et æterna tormenta ptimescēda sunt. Consideremus nos omnes esse mortales. et necesse esse nos mori. et q̄ gloriosū et predicādū sit: q id quod necesse est pati: expugnetur in gloria. Aptandus est omnis sermo ad destructionem idolatriæ: & martyrii corona laudanda: & omnisfarie ad expugnandū hostē: & ad eius iacula repellenda miles Christi munitus incedat. Is cui euangelizatur: interrogetur quid agat similis est uel officialis. an iudex: rusticus an urbanus. negociator aut agricola. uel opifex: uel in quo actu uitam & conseruationem suam instituerit ut ex hoc allocutio non desit. In eo enim maxime quis peccat: in quo quotidie uiuit. Moneatur igitur miles: ne concutiat: officialis ne calumnietur: iudex ut moderetur: rusticus ut non murmuret: urbanus ut non subdolos & circumsriptor sit: & ne in rebus malis suum exerceat ingenium. negociator ut empta non peiores. agricola ut annonā non capter. opifex ut non illudat uel fallat. Est autem fides ut desinit apostolus Paulus: substantia rerum quas speramus: & iu

de rerum quas non uidemus. Credere & uidere quis non debet: quia ea quae deus promisit potens sit ut promissa sunt facillime praeuenire. Haec nobis inuisibilia ante oculos ponit: ad hanc ingressi & diaboli & potestatum huius mundi: & harum tenebrarum uniuersa deserimus: & deo cum fiducia proximamus. Credere enim & sperare necesse est: quae deus iussit. Cumque ea quae diabolus inseruerit: abnegamus fidem spes sequitur. Itaque de ipsa loquamur. Est igitur spes expectatio rerum omnium quas in fide habemus: per quam saluamur. Paulo scribente apostolo. Spe enim saluati sumus. Spes autem quae uidetur non est spes. quod autem uidet quis: quid sperat? Si autem quod non uidemus speramus per patientiam expectamus. haec in se habet timorem. non illum dico cuius obliuisci: & quae foras debet mittere quisquis in fide uiuit: sed qui est unus de spiritibus: quibus repletur Iesus sicut Esaias testatur. Exiet uirga de radice iesse: & flos de radice eius ascendet: & requiescet super eum spiritus domini: spiritus sapientiae & intellectus: spiritus consilii & fortitudinis: spiritus scientiae & pietatis: & replebit illum spiritibus timoris domini. illum spiritum quem Dauid canit dicens. Timete dominum iusti eius. unde & beati efficiuntur: eodem protestante & dicente. Beatus uir qui timet dominum. illum timorem dicit: qui castus est & pudicus. Quoniam timor castus inquit Dauid permanet in saeculum saeculi. Ergo duplex etiam timor est. Et unus appetendus est: & alius fugiendus. Est igitur timor appetendus admonitio & custodia rerum omnium quas credimus & speramus. Timemus enim iudicium: quia speramus & metuemus dominum. quia forte illum iudicem credimus. Sed quoniam castus timor est dei: & est castitas species continentiae. de continentia et eius uirtutibus nunc uidetur tractandum: Est autem continentia appetitus omnium rerum malarum refrenatio. malarum addunt dicentes definitionem istam communem esse in rebus bonis et malis. Nam qui se a bonis retinet: non est bene continens. sed a malis recte. Sed in omnibus sane preceptis duplex consideratio et doctrina esse debet. et hoc retinendum et obseruandum in caeteris arbitror. unde cum unam partem tractaueris: contrariam noueris: et ita rerum ipsarum institutio exigit. ut cum alteram partem tenueris: alteram necesse est ut deseras. Malorum sane substantiam ab initio esse comperimus. quippe inobedientia iuxta bonum malum est: et his scilicet qui nusquam sunt male comparantes boni tutela seruatur. Continentia igitur docenda est: et tenenda in malis rebus. In bonis autem aueritas eius exigenda est. Quod Dauid pronunciat et docet dicens. Beatus uir qui timet dominum: in preceptis eius cupit nimis. Item continentem esse debere in malis: et appetentem bonorum in alio premonet psalmo sic dicens. Contine linguam tuam a malo: et labia tua ne loquantur insidiosa. Euita a malo: et fac bonum quare pacem et consequere eam. Placet etiam de continentibus conferre. Multos enim ut deo iuxta coniunctionem conjugalem continentes tantummodo: qua contemplatione deus iudicat conscientiam singulorum: et in reliquis continentiae partibus omnibus gentilibus esse deterrimos. Si enim consideras quam plures illorum & iracundi sunt & ebriosi & procaces et superbi: et ex forma ueluti continentiae magis inflati: percussiores: maledici: cupidi: tumidi: multum sibi placentes: et magis iudices: illam ipsam quam se preferunt habere continentiam: fomitem et famam et materiam magis subministrasse incontinentiae. Cum utique haec primo seruanda sint in quibus quotidie comprehendimur. et tunc magis in omnibus aliis uitiis uirtus continentiae retinenda. et ad consumationem non coniunctio respuenda. sed pudicitia preponenda est. Nam cum apostolus Paulus ecclesias moneret. non in formem mandauit continentiam: sed in quibus appetenda & inuenienda sit: sic mouit dicens: ut sit inquit sancta corpore et spiritu: diffiniens non esse continentem qui non utraque parte continentissimus fuerit comprobatus. ut magis plurimas sic flagrare cupiditates: sicut exitus docet: & uniuersa genera peccatorum peti uelint. uel quilibet ecclesiae sententiam sustinere. quam a familiari conuersatione discedere: nescientes deum dixisse de talibus. Quicumque respexit mulierem ad concupiscendum eam: iam moechatus est eam in corde suo. Non possunt huiusmodi excusare culpam suam: quia non ad concupiscentiam oculos suos porrexerint. quando sub uno et simul cubant lecto: aut in uno dormiunt lecto. Unde & reprehensi spiritaliter hoc agere profitentur: adicietes extraneis nomina affectuum uel pietatis: sane quoniam & diaboli substantiam accipimus spiritalem: debet addi: sed nequitiae & malitiae spiritualis: adeo propter scandalum ecclesiae & ruinam: cum a se nec persuasione: nec interdicto maiorum natu: nec metu praesentis sententiae: uel futuri iudicii diuelli possint: cum fortissimos etiam quos legitime copulauerunt nuptiae: leue iurgium separet. Quid hoc mali est: quae male indiuidua charitas. ut alienae consanguinitatis affectus separari non possint. Turpe est dicere. quod illos non pudeat facere. Certe uel ab osculo non sunt immunes. quod est pignus & ara serpentis: Sane cum increpaueris: mox haec proferunt uerba: posse integritatem corporis sui comprobari: cum ab ipsis prius mentis requiratur integritas. quam nec etiam corpore omnino possint examinari. Non enim conscientiae latebras hominibus scire: aut nudare permissum est dicente scriptura: homo in facie uidet: deus autem in corde: deus solus intima & secreta circumspicit: sed manifesta est uox domini monentis: a fructibus eorum cognoscetis eos. Si consideretis qualis eorum aspectus: quam torua fronte: quam inuerecunda respiciunt: quantum audaciae in multis magis quam constantiae gerunt: Impudicus in quibusdam cultus est: & affectatus incessus professione iactantiae: & ad hoc huiusmodi professionis ueluti deuotio procedit: ut propter nomen quod solum portant uirginitatis: appetibiles fiant. Inde est quod se iudicant cum se exalare debuerint: deo exhibentes tantummodo obsequium suum: quo remunerationem pudicitiae expectat & sperat: congressi ad limina domus dei: ad orationis horam intecto capite iniiciantur. Interpretantes apostolum conuidentibus corruptoribus suis: de mulieribus maritatis non de uirginibus statuisse: nescientes quod ubique masculos cuiuslibet aetatis uiros nominet: omnes foemias mulieris appellatione designet. Scio me excessum fecisse a proposito tractatu continentiae: sed necessario ut deinceps omnes

Spes

Timor

Continentia

Osculum

omnes homines cuiuslibet sexus plena conscientia sciant: & a quibus se abstineant: & quæ debeant custodire. Aut si in una specie & quolibet genere continentia fuerit observator: nec ad alias uelit monitus accedere: nō se iactet in numero esse continentium: ne & ipsam partem in qua sibi plaudebat: obstinatione uideatur amittere. Ergo qui ad continentiam docetur: & uult accedere nō in corpore: aut in una parte corporis: tantūmodo debet continentiam quærere: sed in toto animi motu continentia debet observationes agnoscere. Nam qui iracundiam retinet is magis est continens: q̄ qui linguam a conuicio: a maledicto: a detractio: a mendacio: a periurio & a cæteris linguæ malis abstinet. Is uero est cōtinens qui uniuersa officia membrorum a malis affectibus subtrahit: qui ipsum deniq; cogitatum a tota nequitia cōspescit: & omni denegat iniquitatis: is plenus est continens & illum non cum hominibus comparo: sed cum angelis sanctis simillimum recognosco. Nūc iam uobis de patientia: & de eius bonis loquendum est. Est igitur patientia omnium iniuriarum & passionum tolerantia: & de spectionum atq; expectationum omnium sine precipitatione sufferentia: quam si quis intellexerit & habuerit contraria uitæ grauiā baiulat: omnia bona continet: sororem habet spem: quam superius comprehendit: affines experitur esse sibi res bonas omnes. Patitur enim libenter: quia sperat: & sperando tolerat. Impatienter enim fertur: quod non speratur: omni autem uirtute perfertur quod spe præuente dignoscitur. Aut si spes fructus patientiæ subsequatur: hæc matre gaudet fide: gubernaculū habet dei timorē: et spem ac continentia genus et propinquitatem. Inde gloriosi dei testes efficiuntur: dum fide pleni: dum dei timore solliciti: dum continentia discipuli: dum filii spei duce sapientia reperiuntur. Deinde cohæredes Christi: dum illum usq; ad mortem patientiæ uirtutibus imitantur. Inde iusti dum omnia patienter operantur. Sed iam de iusticia differamus. Est enim iusticia singularum rerum et personarum æquissima distributio: quam quis obtinens & cui quis adhærens: uitam suā dispositæ & sine turbatione conseruat: custodit in omnibus æquitatem: scit quid deo debeat: quid sanctis & cœqualibus reddat: quid non denegat potestatibus huius sæculi: quid sibi retineat: quid proximo competat: quid alienis concedat aut congruat. Iustum enim est deum colere: & diligere ex toto corde: et ex tota anima: et ex tota uirtute. sanctos et cœquales honorare tributa pendere potestatibus: superbum non esse: sed magis mitē et humilem: proximos tanq̄ se diligere. alienos et inimicos nō persequi odio: sed amare: subiectum esse prioribus uel ætate maioribus: quia et dominus noster cum esset omnium dominus: a Ioanne Baptista qui maior i natis mulierum: qui prior ab illo in natiuitate hominum erat: baptizatur: et sic impleri omnem iusticiam protestatur. Ex hac misericordia nascitur: obsequium deificum generatur. In his omnibus quisquis inuenitur: non immerito in Christo dicitur permanere: quoniam hæc omnia Christus est. Paulus gloriosus nos informat et instruit de Christo dicens: Qui est nobis a deo iusticia et iustificatio et sanctificatio & redemptio. Item alio loco: Qui est misericordia & pax et dilectio: quam græci ἀγάπη uocant ad quam nunc transitus facimus: quia i omnibus maior est. Inter cætera sic fatetur beatus Paulus. Manent autem tria hæc fides spes et dilectio: sed maior his dilectio est: ergo est dilectio uinculum animorum casta et sineera et sine æmulatione. Charitas consumatio omnium mādatorum: breuis regula omnium preceptorum: quam quis cum habuerit: omnia habet: sine hac alia omnia remanet imperfectus. Et ut cognoscat uestra prudentia quantum charitas ualeat: legimus responsū domini in euangelio dicentis: Cum enim interrogaretur sic ait. Diliges dominum deum tuum ex toto corde tuo: et ex tota anima tua: et ex tota uirtute tua: et diliges proximum tuum tanq̄ te. In his duobus præceptis tota lex pendet et propheta. Vides in hac sola uniuersa legis cauta pendere: uere quisquis hanc habet: iam deus et dei filius dici potest. Ex hac sola deo poterit similis esse. Considera deum qui diligit: nunquid sperat: nūquid timet: nunquid fidit: Non: sed tantum diligit. Deus inquit. Paulus cum dilexisset mundum: misit unicum filium suū in similitudine carnis peccati: ut de peccato condemnaret peccatum in carne. Inde et Paulus præponit illā omnibus rebus bonis dicens: Et si locutus fuero linguis hominum et angelorum charitatem autem non habeam: nihil sum: ac si æramentum tinniens aut cymbalum concrepans. Et si habuero prophetiam et cognouero omnia mysteria et omnem scientiam: et si habuero fidem ita ut montes transferam & distribuero omnia mea in cibos pauperum: & si tradidero corpus meum ut ardeam: charitatem autem non habeam nihil sum. Charitas magnanima est: charitas benigna est: charitas non æmulatur: non cogitat malum: non gaudet super iniusticiā: gaudet autē in ueritate: omnia sustinet: omnia credit: omnia sperat: charitas nunq̄ excidit. Ergo qui hanc ueluti speciem uoluerit innuere: totæ illæ scripturæ sunt referendæ: omnis aperienda lex: propheta insinuandi: omnes uirtutes Christi: actus: mandata insinuanda. Apostolorum quoq; doctrina aperienda: penitus & docenda est. Et quamuis omnes quas supra tractamus species: ad plenum tractatum hominibus incōprehensibiles sint: multo tamen magis ea in qua omnes consumantur & pendunt: maxime cum Ioannes euangelista interdixerit nobis in epistola sua disputare de ea: cum illam & dei filium esse dicit & deum patrem sic docens: deus dilectio est. Si potest quis de toto deo differere: potest & de dilectione quæ deus est. Ergo si sacrilegiū est de deo tantum tantū non licet disputare: tacere religiosū & alienū nō erit: de dilectione eterni sentienda tanta sunt: quanta & de ipso deo: quoniam deus dilectio est. Vnusquisq; igitur se cognoscat: quia si quis in se habet dilectionem habitaculum est dei: quia deus qui dilectio est manet in illo: docet iam finem specierum in dilectionis plenitudine omnium rerum bonarum consummare: maxime cum omnia sint tractata. Aut si quid pretermisum est: i mundi plenitudine uideatur esse cōclusum. Veniam ante omnes a tua postulo sincerissima sanctitate: orans ut tua sanctitas quæ peritior in uia dei & sanctior comprobata est: in omnibus in quibus mediocritas mea uel prætermisit: uel inuenta plenius explanare non potuit: correctæ reformare & supplere dignetur. Aut si probaueris: ut est a nobis opusculum cceptum te petente & deo adiuuante perfectum: non habere quod desit: in

Continentia

Patientia

Iustitia

Dilectio
Charitas

Amia

orationibus tam tuis sanctis: quod omnium fratrum memoriā mei habeas. Ut sciant æmuli fidei meæ præstitam esse rationē: & conuenire cum ecclesia recognoscant: & magis magisterium sumant: ut non solum gratulentur nos credidisse: uerum etiam aliquantulum inimicis & credentibus profuisse.

Tractatus beati Hieronymi de essentia trinitatis & membris domini: cuius effectum subiectum indicat argumentum. Epistola Sexta.

Deum trinum in personis: inuisibilem: incorporeum: incomprehensibilem: immensum: immutabilem: simplicem: & immortalē docens infert: Cuncta quæ in scripturis uel de motibus animæ uel de humanis membris tradunt: in deo non carnaliter sed spiritualiter & figuraliter intelligenda: singulariter in membris & motibus dei in scripturis tradita: mysticum & spirituale sensum exponens.

Minipotens deus pater & filius & spiritus sanctus: unus atque trinus: unus uidelicet in natura: trinus in personis: solus inuisibilis: solus immensus atque incomprehensibilis: solus incircumscriptus: solus incorporeus & immortalis: ubique præsens sed latens: ubique totus sed immensus. Inuisibilis est: quia in essentia sua uideri non potest a apostolo testante: qui ait: Quem uidit nullus hominum: sed nec uideri potest. Et in euangelio: Deum nemo uicit unquam. Incorporeus est: quia nullis membris lineamentis compositus est siue compactus existit: sicut ueritas in euangelio dicit. Spiritus est deus: & qui adorat eum: in spiritu & ueritate oportet adorare. Immensus est: quia quantitas eius uel qualitas a nullo mentiri potest. Cui Salomon in sua oratione supplicans ait: si cæli & cæli cælorum te non capiunt: quanto magis domus ista quam ædificauimus: Incircumscriptus est: quia circumscribi non potest. Illocalis est: quia de loco ad locum nequaquam transit: nec quolibet detinetur ipso de se per Esaiam testimonium perhibente: Cælum sedes mea est: terra scabellum pedum meorum. Et per Hieremiam: cælum & terram ego impleo: Cuius immensitate propheta in psalmis confitens ait. Si ascendero in cælum: tu illic es: & cætera. De cuius immensitate adhuc in libro Iob scriptum est: excelsum cælo est. Et unde agnoscis: Longior est terra. Immensitas eius latior est mari. Qui cælum & terram implet: proculdubio nullus locus est eius presentia absens: super omnia quippe est regendo atque imperando subitus est omnia sustinendo atque portando: non pondere laboris: sed infatigabili uirtute. Immutabilis est: quia ab eo quod est: omnino mutari non potest: ipso dicente per Malachiam prophetam. Ego dominus & non mutor. Ideo deus immutabilis dicitur: quia misericordia eius: ira: furor: poenitentia: obliuio: recordatio: & alia his similia ei non accidunt: simplex enim natura est: & immutabilis: & imperturbata neque aliud est ipse & aliud quod habet: sed ipsum est: quod habet: & quod est immortalis est: quia mori non potest a apostolo dicente: qui solus immortalitatem habet: & lucem habet inaccessibilem: quem uidit nullus homo: sed nec uideri potest. Ubicumque autem sacra scriptura sparsim per diuinos libros in deo motus animæ: seu humana membra describit. i. caput: capillos: oculos: palpebras: aures: nares: os: labia: cor: linguam: imaginem: utrum: manū dexteram: sinistram: digitos siue digitum: alas: scapulas: posteriora: pedes: Item motus animæ iram: furorem: obliuionem: poenitentiam: recordationem: & his similia: non carnaliter iuxta historiam a recte intelligentibus sumenda sunt: sicut a iudeis & plerisque hæreticis carnaliter sapientibus: qui deum corporeum atque localem opinantur: sed spiritualiter omnia de eo intelligenda & contuenda sunt. Siquis enim deo humana membra seu motus animæ: more humano inesse credit: proculdubio in corde suo idola fabricat: Cum ut dictum est: figuraliter in deo caput legimus ipsam essentiam diuinitatis eius quæ omnia precedit: & cui omnia sunt subiecta: intelligere debeamus: capillos uero capitis eius sanctos angelos seu uniuersos electos accipi oportet. De quo quidem sacramento in libro Danielis scriptum est: aspicebā donec throni positi sunt: & antiquus diebus sedit: uestimentum eius quasi nix candidum: & capilli capitis eius quasi lana munda. Hoc enim significat per uestimenta candida dei: quod & per capillos capitis sui: eius sanctos uidelicet angelos & multitudinem sanctorum dealbatorum. Vel certe ideo capilli eius lanæ mundæ comparantur: ut per hoc antiquus dierum credatur esse. Oculos deus dicitur habere: pro eo quod omnia uidet & nihil eum latet. In cuius conspectu ait apostolus: nulla creatura inuisibilis est: omnia enim nuda & aperta sunt oculis eius. Aliter enim oculi respectu gratiæ eius intelliguntur: ut est illud in psalmo: preceptum domini lucidum illuminans oculos: palpebræ domini occulta & incomprehensibilia iudicii sui spiritualis in diuinis libris eius insinuantur: de quibus occultis & incomprehensibilibus sacramentis atque iudiciis in psalmo legitur: palpebræ eius interrogant filios hominum. i. probant. Aures dicitur habere dominus propterea: quia omnia audit. Nihil eum sub silentio latet: de quo in libro sapientiæ dicitur: Auris cæli audit omnia: & tumultus murmurationum non absconditur. Nares dei inspiratio eius in corde fidelium: ut est illud in libro regum. Ascendit fumus de naribus eius. i. lachrymosa compunctio poenitentium in inspiratione eius. Facies dei cognitio ueritatis: seu cognitio diuinitatis eius ad homines: de qua cognitione in psalmo scriptum est: Ostende nobis domine faciem tuam: hoc est dona nobis cognitionem tuam: quæ cognitio per filium omnibus hominibus innotuit: ipso dicente in euangelio: Nemo nouit patrem nisi filius: & cui uoluerit filius reuelare. Aliter uero facies dei significat inuisibilem essentiam diuinitatis filii dei: de qua ipse dominus ad Moysen per ipsum angelum respondit: posteriora mea uidebis: faciem autem meam uidere non poteris: Os uero dei filius dei patris. i. Christus dominus: de quo Esaias propheta ex iudeorum persona affatus ait: Quia os eius ad iracundiam uocamus: aliter uero os domini sermo eius siue uisio accipitur de quo sermone dei predictus propheta ait: Os domini locutum est: hoc est uerbum filius dei patris: per quod omnia facta sunt: de quo in psalmo dicitur: Verbo domini cæli firmati sunt. Et alibi. Misit uerbum suum: & saturauit eos. Et in euangelio. In principio erat uerbum. Lingua domini mystice significat spiritum sanctum: per quod deus pater secretum suum manifestauit hominibus: unde in psalmo: lingua mea calamus scribe uelociter scribentis. Labia dei mystice utriusque testamenti consonantia intelliguntur: de quibus duobus testamentis in uerbiis dicitur. Et diuinitas in labiis eius: in iudicio non errauit os eius. Brachium uel brachia dei patris filius

monte

filius eius & spiritus sanctus intelligitur: sicut est illud in Esaia: Et brachia mea populos iudicabunt. Brachium dei patris singulariter filius eius accipitur: de quo Hieremias ad ipsū ait. Et nunc domine deus: qui eduxisti populum tuū de terra aegypti i manu forti & brachio extēto. Ideo autē filius dei brachiū dicitur: quia creatura electa ab ipso continetur. Dextera dei patris unigenitus filius accipitur: de quo in psalmo ex persona hominis assūpti dicit: Dextera domini fecit uirtutē: dextera domini exaltauit me. Aliter uero dextera domini gloriam patris & aeternā beatitudinē significat: de quo in psalmo ex persona patris dicitur ad filiū: sede a dextris meis: dicitur autē dextera dei omnis electa creatura in cælo & in terra: sicut per sinistram eius intelligitur reproba creatura. i. demones & omnes impii: qui ad læuam positi aeterna supplicia sustinebūt. Manus dei patris filius eius accipitur eo q̄ p̄ ipsū oīa facta sunt. Aliter uero manus dei potestas intelligitur: de qua potestate i libro Hieremias dicit. Sicut lutum in manu figuli: ita uos in manu mea domus Israel. Itē nōnunq̄ manus domini flagellū accipitur de cuius percussione in Sophonia propheta scriptū est: Extendā manū meā super Iudā: & sup̄ habitantes israel: & disperdā de loco hoc reliquias Baal: pro qua domini percussioe beatus Iob de seipso ait: manus domini tetigit me. Digitus domini singulariter spiritus sanctus accipitur: a quo spiritu sancto lex in duabus tabulis lapideis scripta narratur in modo Synai. Ipse enī scripsit: qui scribenda dictauit. i. spiritus sanctus: de quo spiritu sancto dominus in euangelio: Ego in digito meo eiicio demonia: quod alius euangelista apte declarans ait: Si ego in spiritu dei eiicio demonia. Sicut enī digitus cū manu uel brachio: manus uero uel brachiū cū corpore sūt i natura unū: ita pater & filius & spiritus sanctus: tres quidē sunt i psonis: una uero substātia diuinitatis. Digni dei pluraliter sancti intelligunt̄ propheta: p̄ quos sanctus spiritus legis ac prophetarū libros sua ispiratiōe describit: de q̄bus in psalmo dicitur: Videbo cælos tuos opera digitorū tuorū. Per cælos enī libros legis & prophetarū: p̄ digitos uero sanctos ut dictū est prophetas: mystice insinuauit. Imago dei patris inuisibilis: aliter nāq̄ est imago dei p̄ris in filio suo: quem non aliunde sed ex semetipso: hoc est ex substantia sua: & per oīa sibi simile & æqualē genuit. Aliter uero in aīa hoīs: quā non ex se. i. de substantia sua: sicut pleriq̄ hæretici opinati sunt genuit: sed ex nihilo creauit. Sicut aliter est imago cuiusq̄ regis in filio eius: quē ex semetipso sibi similem genuit. i. hō hoīem. Aliter uero in annulo siue in cæra imago est impressa: quæ non est: quod ipse filius qui naturaliter hoc est q̄ & pater. Cor dei patris est arcanū eius sapientiæ mystice: ex quo uerbum id est filiū suū impassibiliter sine initio genuit: ipso dicēte: Eructauit cor meum uerbum bonū. Alas deus dicitur habere: pro eo quod more auis electos suos tāq̄ pullos sub se colligit: fouet: & ab insidiis diaboli & malorū hoīum p̄tegit. Vnde p̄pheta: Sub ūbra alarū tuarū protege me. Scapulas habere dicitur: quia infirma mēbra ecclesiæ quasi in scapulis portat. sicut i psalmo dicit: Scapulis suis obunbrabit tibi. Venter dei secreta origo substantiæ eius accipit̄. Vnde in psalmo: Ex utero ante luciferū genui te. Aliter uterus dei: incōprehensibilia iudicia eius: quæ rimari nequeūt: insinuatur mystice. de quo occulto iudicio eius in libro Iob scriptum est. de cuius uero egressa ē glacies: & gelu de cælo quis genuit. Posteriora filii dei incarnatio eius accipitur: de qua posterioritate filius in monte Synai ad moysē p̄ angelū loquens ait: Posteriora mea uidebis: faciē autē meā uidere nō potes. Pedes dei stabilitū & uirtus eius est: eo q̄ ubiq̄ p̄æsens est: & uniuersa ei subiecta sunt. Illo ipso dicente per Esaia prophetam: Cælum mihi sedes est: terra autem scabellum pedum meorum. Aliter pedes filii dei incarnatio intelligitur: quæ diuinitati subiecta est tanq̄ capiti pedes. Sicut enī per caput diuinitas: ita per pedes eius humanitas eius exprimitur: de qua in Exodo scriptū est: Viderunt Iesum dominum: hoc est Moyses Aaron & Nadab & Eliud & septuaginta de senioribus populi sub pedibus eius quasi lapis sapphyrius: & quasi cælum cui serenum sit. Sicut autē p̄ lapidē sapphyrium cælestes uel sanctos angelos: ita p̄ cælum serenum sanctā ecclesiā electorū ex hoibus assumptā figuraliter demonstrare uoluit: super quas duas creaturas homo assumptus filius dei in perpetuum regnat: de quo in psalmo dicitur Omnia subiecisti sub pedibus eius. Aliter autē dei pedes. i. Iesu Christi: significati sunt sancti predicatores: de q̄bus in Deuteronomio scriptum est: Qui appropinquauit pedibus eius: accipiet de doctrina eius. Vestimentū filii dei aliquando caro eius: quæ a diuinitate est assumpta: in diuinis libris figuraliter accipitur: de quo indumēto carnis Esaia ait: Quis est iste qui uenit de Edō: tinctis uestibus de bosra: Rursus uestimenta eiusdē domini sancta accipitur ecclesiā: quæ per fidē & dilectionē ei coniuncta est: de qua dicitur in psalmo: Dominus regnauit: decorē induit. Et in psalmo alio ad ipsū dominum confessionē & decorē induisti: amictus lumine sicut uestimento. Pallium iam dicta eius ecclesiā intelligitur: de quo in libro Genesis scriptum est: lauit in uino stolam suā: hoc est in passione & sanguine carnē suā. Calciamenta domini nostri Iesu Christi mystice significant incarnationē eius: quā ex mortalitate humani generis assumere dignatus est: de qua incarnatione sua ipse p̄ prophetā in psalmo ait. In Idumeā extendā calciamentū meū. i. in plebe gentiliū manifestabo incarnationē meam. Gressus dei aduentus filii dei in mundū: & regressus ad patrē de quibus psalmus ait: Visi sunt gressus tui deus: gressus dei mei. De utero uero nascendo positus est in p̄sepio: quia postq̄ omnia impleuit pro q̄bus a patre missus uenerat: appensus est in ligno crucis: de cruce autē depositus secundū corpus: sepultus est: & secundū animā ad infernum descendit. Tertia autem die per potentiam suā diuinitatis carnem suam de sepulchro suscitauit. Et post diem resurrectionis quadragesimo die uidentibus apostolis ascendit in cælum: & sedet ad dexteram patris. i. ad gloriam eius. Hi sunt enim gressus filii dei: iste descensus & ascensus eius: qui frequenter in sacris scripturis legitur. Ascendere dicitur deus: cum filius carnem ex nobis assumptam i cælum uelut captiuā duxit captiuitatē: quia naturā hūani generis quæ a diabolo i mūdo captiua retinebat̄ assumēs locū i cælū ubi nunq̄ a te fuerat: tanq̄ captiuā deportauit. Abscōdere faciē suā deus legit̄ cū hoibus q̄busdā eorū exigētibus culpis: cognitio nem suā abscondit: sicut in populo iudæorū nūc impletū uidemus: quia negātes filiū dei sciētā iudæi ita p̄didit

ut similes fierent gentibus quæ deū non nouerunt. Ostendere faciē suā dicitur deus: cū respectū gratiæ suæ qui-
bus uult scilicet electis suis: in corda eorū occulta inspiratione insinuat: & ad diligendū se; amorē suū infundit.
Sedere dicitur deus non corporaliter humano more: sed potentialiter super omnē creaturā regnando eā possi-
dere. Vnde est illud in psalmo. Regnabit dominus super omnes gentes: deus sedet super sedem suam. Sedere
autem deus dicitur super Cherubin quod interpretatur plenitudo scientiæ: per quod significantur sancti ange-
li: siue mentes spiritualium uirorum: in quibus deus inuisibiliter presidet & regnat. In illis enim sedent: qui sciē-
tia eius & dilectione pleni sunt. In prouerbis quippe Salomonis: Anima iusti sedes est sapientiæ. Sapientia ue-
ro dei patris Christus est: qui in animabus sanctorum dei sedere dicitur. Descendere deus in mundum dicitur:
quando aliquod nouum quod ante non fecerat in creatura humana operatur: sicut filius dei patris descendisse
narratur: quando uerā carnē ex Maria uirgine propter redēptionē nostrā suscepit: & deus homo fieri dignatus
est non amittendo quod erat: sed assumendo quod non erat: de cuius assūptione. i. incarnatione ut in psalmo scri-
ptū est: Inclinauit cælos & descendit & caligo sub pedibus eius. Cælos inclinauit: qui aduentū suū pronūciās:
angelos siue prophetas misit: qui aduentū eius hoibus nunciarent. Caligo sub pedibus eius: quia ipii hoies ob
suā malitiā incarnationē eius agnoscere non potuerunt: nec adhuc possunt. Stare deus dicitur: cū nos infirmos
.i. suā creaturā: ad pœnitentiā & conuersionē patienter sustinet: ut est illud in Abachuc propheta: Stetit & men-
sus est terrā: & dissoluit gentes. i. stetit ad superueniendū: & dissoluit credentes in se a uinculis peccatorū. Tran-
sire dicitur deus cū de cordibus quorundā hominū in quibus antea per fidē condebat: postea sub repente p-
fidia: uel quolibet delicto: ab eis recedit & ad alios transit: quē admodū de Iudæis ad gentes: de hæreticis ad ca-
tholicos: seu de quibuslibet irreligiosis & negligentibus pro uitio suo recedere dicitur: & ad alios transire: quod
non localiter aut uisibiliter sed inuisibiliter occultoq; iudicio facere consueuit. Ambulare dicitur deus: nō de lo-
co ad locū transeundo: quia ipiū est ita credere: sed ambulatio eius est in cordibus sanctorū delectatio: sicut scri-
ptū est: Et inhabitabo in eis: & ambulabo: & ero illoꝝ deus. Vel certe dei ambulare est in sanctis predicatoribus
suis de loco ad locū transire. Loqui dei est inuisibiliter sine uoce uel quolibet strepitu: in mentibus sanctorū uo-
luntatē suā atq; rectū intellectū inspirare: seu futura sicut in sanctis prophetis reuelare: quæ locutio dei ut qui-
dā uolunt: tribus modis accipitur. Primo nāq; modo per subiectā creaturā: sicut ad Moysē in rubo & igne ap-
paruit: uel sicut ad Abrahā atq; Iacob & ceteros sanctos: quibus in angelis apparuit. Secūdo uero modo in so-
niis: sicut ad Iacob & ad zachariā prophetā & ad Ioseph spōsū Mariæ & aliis sanctis: quibus secreta reuelare uo-
luit. Tertio autē modo neq; p creaturā uisibile neq; p hoiem: sed occulta cū inspiratione inuisibiliter corda eorū
tangendo efficit: sicut in libris prophetarū scriptū est: cū ipsi propheta subito afflatus spiritu sancto exclamant di-
centes: hæc dicit dominus: dei est bona acta pbare: sicut & illud in Genesi: Vidit deus cūcta quæ fecerat & erāt
ualde bona. i. intelligentibus esse bona demonstrauit. Aliter uidere dei est mala hominū scienter reprobare: si-
cut est illud in Esaia propheta. Et uidit deus: & apparuit malū in oculis eius. Itē aliter uidere dei est nos uiden-
tes facere: ut est illud in psalmo. Proba me domine & scito cor meū. Modus iste locutionis in libro Job similiter
reperitur: ubi de sapientia patris postq; plurima insignia locutus est de deo patre adiunxit: tunc uidit illā: & enar-
rauit: & inuestigauit: & iperauit. i. uidētes fecit atq; predicantes: & inuestigantes atq; aliis nunciātes. Cognosce-
re dei est cognoscentes facere: ut qui prius de se quales essent incogniti erāt: p eius interrogationē & probationē
quales essent sibi metipsis cogniti fierēt: tale est illud in lege Moyli de populo israelitico: Tētabo iquit eos: utrū
custodiant mandatū meū an nō. Nescire dei dicitur quosdā reprobos reprobare: sicut in euāgelio dicit: Nescio
unde sitis: recedite a me omnes qui operamini iniquitatē. Cælare dei dicitur: cū creaturā suā: quā non uult peri-
re: sepe castigat: cōprimit: atq; flagellat & flagellando adducit ad se: uel cælare dei dicitur: cū nullū peccatū ipu-
nitū uult relinquere. Iustus est eni: & ideo omnis iniusticia execrabilis est illi: quia ut dictū est nihil impurū pa-
titur impunitū. Irasci dicitur: non animæ motu uel quauis aliā perturbatione: quæ oīno illi accidere non potest
sed creaturæ delinquenti. i. hoibus ipiis & peccatoribus iustam dicitur inferre ultionē: hoc est reddere illis quæ
merentur: & hec est ultio diuina: iste furor eius dicitur. Pœnitere deus dicitur: non q; more hominum de transa-
ctis operibus pœniteat: qui eni oīa nouit ante q; fiant: pro suis preteritis actibus pœnitere non potest: sed pœni-
tentia dei est statuta mutare. i. de bono exigentibus culpis malū: de Saule legitur pœnituisse deū: q; cōstituit eū
regē: uel sicut nūc uidemus in populo Iudæorū: qui cū esset populus dei ob impietate suā factus est synagoga sa-
thana. De malo uero in bonū sicut accidit in populo gentium: qui cū prius non esset populus dei: nunc autē p
gratiā christi populus dei factus est. Hoc quippe modo occulto dei iudicio Iudas christi proditor de apostola
tus lapsus gradu in inferni baratro demersus est. Latio uero post crimen rapacitatis de cruce ad paradisu tran-
slatus est. Hanc quoq; mutationē de bono ad malū ut dictum est: siue de malo ad bonum: quia occulto iustoq;
dei iudicio p sentētia iusticiæ suæ siue p misericordiā eius fiat: pœnitentiā dei dicimus: sicut expressius in libro
Hieremiæ scriptū est. Non pœnitere dei est statuta nullo modo mutare: unde est illud in psalmo. Iurauit domi-
nus & nō pœnitebit eū. Et pater ad filiū: Tu es sacerdos in æternū secundū ordinē Melchisedech. Sacerdos eni dei
patris dictus est filius dei: nō secundū diuinitatē sed secundū humanitatē: i. qua se pro nobis p passionē & mor-
tē suā acceptabile sacrificiū deo patri obtulit: & ipse est sacerdos qui & sacrificium. Obluisci dicitur deus cum q
busdā ipiis & peccatoribus nō misereat: quod utiq; nō facit ppter crudelitatem quæ in deo nō est: sed p occultum
iustumq; iudiciū suū. Indurare dicitur deus quorundā corda malorū: sicut de Pharaone rege ægypti scrip-
tum est: nō q; omnipotēs deus per potētiam suā eorū corda iduret: quod ipium est ita credere: sed exigētibus eorū
culpīs cū duriciā cordis: quā ipsi sibi oīa mala perpetrādo nutriunt: nō aufertur: quasi illos obliuiscitur quos
in isto

Cherubin

Locutio dei

Sicut

in isto iudicio induratos finit. Dormire dei est: cum unigenitus dei patris in assumpta carne pro nobis mori dignatus est cuius morte recte dulcis fuisse prædicatur: ipso dicente per Hieremiam prophetam: Ideo quasi in somno excitatus sum: & uidi: & sonus meus dulcis est mihi. Aliter dormire deus dicitur: cum fides eius inter prosperitates huius mundi: in quorundam corda fidelium non uigilat: sed dormit: hæc dormitationem ipse significauit cum in mari inter fluctus maris dormiuit. Vel certe dormire dei est anxius tarde subuenire: sicut est illud in psalmo: Exurge quare obdormis domine: Vigilare dei est in defensione suorum electorum: & ultione inimicorum suorum manifeste se demonstrare.

Beati Hieronymi presbyteri ad Damasum papam obsecrantis: ut sibi respondeat cui in Syria debeat communicare. Epistola septima.

Impertinens in euangelio mulier tandem meruit audiri: & clauso cum seruis ostio: media licet nocte ab amico panes amicus accepit. Deus ipse qui nullis contra se uiribus superari potest: publicani precibus uincitur. Niniue ciuitas quæ peccato periit: stetit. Quorsum ista tam longo repetita principio: uidelicet ut paruum magnus aspicias: ut diues pastor morbidam non contenas ouem. Christus in paradisu de cruce latrone iulit. Et ne quis aliquando seram conuersionem putaret: fecit homicidii penam esse martyrium. Christus inquam prodigum filium reuertentem lætus amplectitur: & nonagintanoue pecudibus derelictis: una ouicula quæ remanserat: humeris boni pastoris aduehitur. Paulus ex persecutore fit prædicator: oculis carnalibus excæcatur: ut mente plus uideat: & qui uinctos Christi famulos ducebat ad conciliu iudæorum: ipse postea de Christi uinculis gloriatur. Ego igitur ut ante iam scripsi: Christi uestem in Romana urbe suscipiens: nunc barbaro Syriæ limite teneor: & ne putes alterius hanc de me fuisse sententiam: quid mererer: ipse constitui. Verum ut ait Gentilis poeta. Herod.
Cælum non animum mutat: qui transmare currit.

Ita me incessabilis inimicus post tergum persecutus est: ut maiora in solitudine bella nunc patiar. Hinc enim præfidiis sulca mundi Arriana rabies fremit. Hinc in tres partes scissa ecclesia ad se rapere festinat. Monachorum circa comanentium antiqua in me surgit auctoritas. Ego interi clamito: si quis cathedræ Petri iungitur: meus est. Milletus: Vitalis atque Paulinus tibi hæere se dicunt: possem credere: si hoc unus assereret: nunc autem duo mentuntur aut omnes. Idcirco obtestor beatitudinem tuam: per crucem domini: per necessitatem decoris fidei nostræ & passionem: ut qui apostolos honore sequeris: sequaris & merito ita in folio cum duodecim iudicaturus sedes: ita te alius senem cum Petro cingat: ita municipium cæli cum Paulo consequaris: Ut mihi litteris tuis apud quem in Syria debeam communicate significes: noli despicere animam pro qua Christus mortuus est.

Secundus tractatus de impugnationibus diuersarum hæresum & hæreticorum beati Hieronymi ad marcellam contra Montani hæretici insaniam: qui promissionem sancti spiritus in se dicebat esse completam ostendens non in eo tantum sed in aliis eius dogmata catholica ecclesia discrepare: quis autem fuerit ipse moranus & quo tempore hæresis suscitata sit habes quinto historiae ecclesiasticae libro. Epistola octaua.

Testimonia de Ioannis euangelio congregata tibi quidam Montani sectator igessit: in quibus saluator noster se ad patrem iturum missurumque paraclytum pollicetur. Quæ in quod promissa sint tempus: & quo completa sint tempore apostolorum acta testantur. Decima die dixit post ascensum domini hoc est qui quagesima post resurrectionem spiritum sanctum descendisse linguasque credentium esse diuisas: ita ut unusquisque oium gentium sermone loqueretur. quando quidam adhuc paru credentium multo eos ebrios assererent. & Petrus stans in medio apostolorum omnisque conuentus ait: uiri iudæi & omnes qui habitatis in Hierusalem: hoc uobis notum sit: & auribus percipite uerba mea. Non enim sicut uos aestimatis hi ebrii sunt: nam est hora diei tertia. sed hoc est quod dictum est per Iohel prophetam: In nouissimis diebus dicit dominus. effundam de spiritu meo in omnem carnem: & prophetabunt filii & filiae eorum: & iuuenes uisiones uidebunt: & seniores sonia soniabunt. & quidem in seruos meos & ancillas effundam de spiritu meo. Si igitur apostolus Petrus super quem dominus fundauit ecclesiam & prophetiam & promissionem domini illo tempore completam memorauit: quomodo possumus nobis aliud tempus uindicare: Quod si uoluerint respondere: & Philippi deinceps quatuor filias prophetasse & prophetam Agabum reperiri: & in diuisionibus spiritus inter apostolos & doctores prophetas quoque apostolo scribente formatos: ipsaque Paulum apostolum multa de futuris hæresibus & de fine sæculi prophetasse: sciant a nobis non tam prophetiam repelli quæ domini signata est passione: quæ eos non recipi: qui cum scripturæ ueteris & nouæ auctoritate non congruant. Primum in fidei regula discrepamus. Nos patrem & filium & spiritum sanctum in sua unum quemque persona ponimus: licet substantia copulemus: illi Sabellii dogma sectantes trinitatem in unius persone angustiis cogunt. Nos secundas nuptias non tam appetimus quam concedimus: Paulo iubente ut uiduæ adolescentulæ nubant: illi in tantum putant scelerata coniugia iterata: ut quicumque hoc fecerit adulter habeatur. Nos unam quadragesimam secundum traditionem apostolorum toto anno tempore nobis congruo ieiunamus: Illi tres in anno faciunt quadragesimas: quasi tres passi sint Saluatores. Non quo & per totum annum excepto Pentecostem ieiunare non liceat: sed quod aliud sit necessitate: aliud uoluntate munus offerri. Apud nos apostolorum locum episcopi tenent: apud eos episcopus tertius est. Habent enim primos de pepusa phrygiæ patriarchas: secundos quos appellant Cenones: atque ita in tertium. id est pene ultimum locum episcopi deuoluuntur: quasi exinde ambitiosior religio fiat: si quod apud nos primum est: apud illos nouissimum sit. Illi ad omne pene delictum ecclesie obferant fores: nos quotidie legimus: malo penitentiam peccatoris quam mortem. Et nunquid qui cadit non resurget: dicit dominus: Et conuertimini ad me filii conuertentes: & ego curabo contritiones uestras. Rigidi autem sunt: non quo & ipsi peiora non peccent: sed quod inter nos & illos sit: quod illi erubescunt confiteri peccata quasi iusti: nos dum penitentiam agimus.

Episcopi tertius loci
Apostolorum in ecclesia